MINISTERUL EDUCAȚIEI

Ecaterina Giurgiu
Iancu Fischer

Limba Latină

Manual pentru clasa a IX - a

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICA

Acest manual este proprietatea Ministerului Educaţiei Naţionale.

Manualul este aprobat prin Ordinul ministrului Educaţiei şi Cercetării nr. 3886 din 24.05.2005, în urma licitaţiei organizate de către Ministerul Educaţiei şi Cercetării, este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată prin Ordinul ministrului Educaţiei şi Cercetării nr. 3458 din 09.03.2004 şi este distribuit **gratuit** elevilor.

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT DE:						
Anul	Numele elevului care a primit manualul	Clasa	Şcoala	Anul şcolar	Starea manualului*	
					la primire	la returnare
1.						
2.						
3.						
4.						

* Starea manualului se va înscrie folosind termenii: nou, bun, îngrijit, nesatisfăcător, deteriorat.

Cadrele didactice vor controla dacă numele elevului este scris corect.

Elevii nu trebuie să facă nici un fel de însemnări pe manual.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
GIURGIU, ECATERINA

Limba latină: manual pentru clasa a IX-a / Ecaterina Giurgiu, Iancu Fischer. – Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 2023
ISBN 978-606-31-1924-8

I. Fischer, Iancu

811.124

EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ, S.A.
Str. Spiru Haret nr. 12, sector 1, cod 010176, Bucureşti
Tel./fax: 021.312.28.85
e-mail: office@edituradp.ro
www.edituradp.ro

Referenţi: conf. univ. dr. **Ana-Cristina Halichias**
prof.gr. I **Lidia Tudorache**

Comenzile pentru această lucrare se primesc:
• prin poştă: pe adresa editurii
• prin e-mail: comenzi@edituradp.ro
comercial@edituradp.ro
• prin tel./fax: 021.313.34.70; 021.315.73.98

Redactor: **Geangineta Daneş**
Tehnoredactare: **Sanda Preduţ**
Coperta: **Elena Drăgulelei Dumitru**

Număr de plan: 68080/2023

Tipărit la Regia Autonomă Monitorul Oficial

CUVÂNT ÎNAINTE

Prezentul manual de limba latină pentru clasa a IX-a este elaborat pe baza *curriculum*-ului școlar și a reperelor specificate în OMECT nr. 5723/ 23.12. 2003 privind planurile cadru pentru ciclul inferior al liceului, prin care se acordă 1 oră pe săptămână în *curriculum* diferențiat, la liceele teoretice, profil umanist.

Manualul cuprinde 26 de lecții împărțite în secvențe ce orientează însușirea cunoștințelor și formarea competențelor în plan tematic și lingvistic. Acestea sunt precedate de o expunere cu caracter eterogen *Limba Latină*, a unor informații introductive (origine, istoric, fonetică, scriere, accent) marcate prin subtitluri. Un text-*motto*, *Laus Romae*, a fost prevăzut ca pretext pentru o discuție inițială în legătură cu valoarea culturii romane în trecut și în contemporaneitate. Textul final, *Pater Noster*, cu semnificație emblematică,este recomandat și pentru memorare.

Fiecare lecție cuprinde două secvențe pivot: **textul**, un fragment prelucrat din opera unui autor antic, creștin, medieval sau renascentist, selectat în funcție de problematica unității de învățare; **gramatica**, ilustrată și în text, dar explicată, dezvoltată cu noi exemple, sistematizată. Acestor două secvențe li se adaugă *Vocabula* și *Află despre* pentru înțelegerea aprofundată a textului (mesaj lingvistic și ideatic, amplasare într-un context istoric și cultural) și pentru receptarea noțiunilor moral-civice, mitologice, referitoare la instituții și concepte politice, simbolistică etc; *Latina și româna* pentru evidențierea originii unor cuvinte românești precum și a continuității elementelor morfologice; *Exerciții gramaticale și lexicale* (de recunoaștere, completare, analiză, retroversiune etc.) bazate pe un vocabular deja însușit, deci având și rol în fixarea cuvintelor; alternativ sau concomitent, sunt inserate în partea finală secvențele *Lectură* și *Lucrează cu dicționarul!*. Aceasta din urmă oferă material pentru munca independentă, asigurând retenția și transferul conținuturilor prezentate anterior. Îndemnul *Reține!* propune maxime consacrate, asociate lecției, fie pe baza ideii, fie pe baza noțiunii gramaticale nou tratate.

Temele de portofoliu sunt inserate mai ales în a doua parte a manualului, când considerăm că s-a dobândit volumul de cunoștințe ce poate susține o activitate independentă de sistematizare, interpretare, comentare sau expunere eseistică.

Manualul cuprinde două *Evaluări* prin exerciții, cu grad diferit de dificultate și un *corpus* de texte suplimentare, cu caracter facultativ, utilizate,eventual, în cadrul orei acordate prin *curriculum* la alegerea școlii.

S-a dorit ca numele marilor autori să fie prezente în mod echilibrat în paginile manualului, deși, din cauza constrângerilor impuse de nivelul de accesibilitate și de folosirea eficientă a spațiului, nu a fost posibilă totdeauna punerea în aplicare a acestei intenții.

Noțiunile de gramatică însușite în clasa a VIII-a și propuse pentru recapitulări au fost tratate în mod egal cu cele noi, considerându-se fixarea lor prin expunere detaliată și exerciții ca fiind esențială în dobândirea competențelor de natură morfologică, necesare în toată perioada liceală de studiu al limbii latine.

Am acordat atenția cuvenită ilustrațiilor, a căror semnificație trebuie, de asemenea, „citită" și corelată cu sistemul de informații realizat prin fiecare lecție.

Profesorul clasei rămâne aliatul nostru în concretizarea intențiilor cu care am pornit la realizarea Manualului. Harul său, ca și vigilența critică, pot transpune în fapt trăit și valorificat superior cuprinsul unei cărți de școală. Și, pentru acestea, îi mulțumim.

Autoarea

LIMBA LATINĂ

Latina, limbă indo-europeană. Limba latină, ale cărei prime mărturii scrise provin, poate, de la începutul secolului al VI-lea a. Chr., era la origine limba oraşului Roma. La câteva zeci de kilometri de Roma se vorbeau limbi diferite, unele dintre ele înrudite şi foarte asemănătoare cu latina. Prezintă asemănări şi cu numeroase alte limbi vorbite în Europa şi în Asia, provenite toate dintr-o singură limbă mai veche, de la care nu avem nici o urmă scrisă, numită de lingvişti „indo-europeană"; în afară de latină, fac parte din „familia indo-europeană" limbile germanice, limba greacă, limbile slave, limba dacilor, a celţilor, albaneza, numeroase limbi din India şi Iran etc.

Teritoriul de răspândire a limbii latine. Începând din secolul al V-lea a. Chr., statul roman îşi extinde teritoriul, iar limba latină devine, încetul cu încetul, limba populaţiilor cucerite: la sfârşitul secolului al III-lea, Roma stăpâneşte întreaga Italie, Sardinia şi partea de sud a Spaniei; în secolul al II-lea, Cartagina, puternica cetate din nordul Africii, rivală a Romei, este distrusă, şi teritoriul cartaginez transformat în provincie romană. Macedonia şi Grecia devin provincii, iar dominaţia romană pătrunde şi pe coastele estice ale Mării Mediterane. Către sfârşitul secolului, romanii pătrund în sudul Galiei şi îşi lărgesc stăpânirea din Africa. Secolul I aduce Romei întregul bazin al Mării Mediterane, care devine un fel de „lac roman": statele de pe ţărmul sudic al Mării Negre, Libia, Palestina, Egiptul, întreaga Spanie, întreaga Galie şi regiunile situate în estul ei, Dalmaţia; Moesia intră în componenţa statului roman. În secolul I p.Chr. ritmul cuceririlor se încetineşte. Panonia, nord-vestul Africii, Britania, Tracia, unele regiuni din Asia Mică devin provincii romane.

Ultimele cuceriri au loc în primii ani ai secolului al II-lea: Traian cucereşte Dacia (106) şi câteva ţinuturi orientale: Arabia, Asiria, Mesopotamia, Armenia (cele trei din urmă vor fi însă curând abandonate de Hadrian, succesorul său).

Concomitent cu administraţia romană, pătrunde în teritoriile supuse şi limba cuceritorilor. Limba latină nu rămâne însă, în cea mai mare parte a imperiului, numai limba administraţiei sau a populaţiei romane colonizate în noile provincii: prestigiul de care se bucura cultura romană, necesitatea schimburilor economice, a înţelegerii cu funcţionarii şi militarii romani fac ca locuitorii ţinuturilor cucerite să înveţe latina şi să o folosească, mai întâi, numai în relaţiile lor cu cuceritorii, apoi, şi în viaţa de toate zilele. Această adoptare a limbii latine, paralelă cu adoptarea culturii romane, poartă numele de romanizare: este vorba de un proces îndelungat, desfăşurat timp de mai multe generaţii. În unele provincii din răsărit, unde se vorbea greceşte, limba latină nu s-a putut impune: prestigiul cultural al Greciei întuneca pe cel al învingătorilor şi însăşi limba latină a suferit în decursul timpurilor o puternică influenţă greacă (dar şi limba greacă a suferit o influenţă latină importantă).

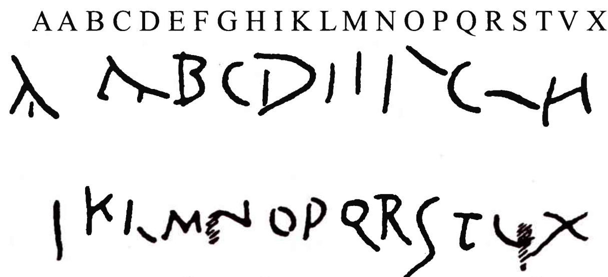
Latina şi limbile romanice. Cât timp statul roman a fost puternic, cu o administraţie centralizată, cu şcoli răspândite în tot imperiul, limba latină a manifestat o relativă unitate şi stabilitate. Când imperiul s-a destrămat, diferenţierile, (iniţial nesemnificative) determinate de gradul de cultură al vorbitorilor, de împrejurările

concrete ale conversaţiei, de influenţele zonale, de inovaţiile inerente generaţiilor succesive s-au adâncit. Astfel, în decursul câtorva secole, latina s-a transformat în mai multe *limbi romanice* (neolatine): româna, italiana, franceza, sarda (vorbită în Sardinia) provensala (în sud-estul Franţei), spaniola, portugheza, catalana (în estul Spaniei).

Latina şi româna. Un rol important în apariţia deosebirilor ce au dus la formarea limbilor romanice l-au avut limbile vorbite de populaţiile cucerite (limbile din substrat). Pentru limba română, rolul acesta l-a avut limba dacă, de la care s-au moştenit unele cuvinte şi sufixe. Aportul dacic la formarea limbii române nu se poate stabili cu precizie din cauza absenţei textelor scrise. Vocabularul fundamental şi structura gramaticală a limbii române sunt de origine latină. Acestea formează *fondul moştenit,* prin care româna se include în familia limbilor romanice.

Scrierea şi pronunţarea. Alfabetul latin al epocii clasice avea 23 de litere, aşezate în ordinea păstrată până azi; nu exista deosebire între literele mari şi cele mici, forma literelor fiind, în scrierea îngrijită, cea a literelor mari de azi: A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z. Literele J şi U au fost create în timpul Renaşterii pentru a corecta o imperfecţiune a alfabetului antic. Romanii notau prin I atât vocala (***imperium, filius***) cât şi semivocala (***iam, iocus, iustus***); notau prin V atât vocala *u* (*Romanum,* ***urbem***) cât şi semivocala (*parvam vocavit,* rostite iniţial *paruam, uocauit,* iar mai târziu cu consoana *v*). Pentru semivocala *i* s-a creat litera *J*(*j*), pentru semivocala *u* s-a păstrat *V* (creându-se şi *v*), iar vocala *u* s-a notat prin litera *U (u)*.

Celelalte litere ale alfabetului notau fiecare câte un sunet (vezi, totuşi, mai jos, capitolul despre vocale), ceea ce înseamnă că romanii aveau în epoca „clasică“ (sec. I. a. Chr.) o scriere fonetică. Litera *K* nu se deosebea în pronunţare de *C*; de aceea se folosea foarte rar (şi numai înainte de *a*). *Y* şi *Z* au fost împrumutate de la greci în sec. I a. Chr., pentru a nota sunete greceşti (*y* nota sunetul *ü* ca în franceză).

(inscripţie populară pe un zid din Pompei)

Latina s-a citit în şcoală după regulile fiecărei limbi în parte. S-a impus însă, în ultimele decenii ale secolului trecut ideea de a se realiza unificarea internaţională a pronunţării prin reconstituirea rostirii din latina clasică (*Latina restituta:* Cicero, rostit „K'ikero“; caelum, rostit „kailum“; genus, rostit „ghenus“ etc.).

Vocalele. Limba latină avea cele cinci vocale: *a, e, i, o, u* fiecare vocală pronunţată cu o durată mai mare sau mai mică, iar această deosebire de durată (= cantitate vocalică) diferenţia sensul sau funcţia gramaticală a cuvintelor. Romanii n-au descoperit însă o metodă precisă de a nota cantitatea vocalei (azi vocalele lungi se notează ā, ē, ī, ō, ū, iar cele scurte ă, ĕ, ĭ, ŏ, ŭ).

În manualul de față **se vor nota cantitatea vocalei din penultima silabă a cuvintelor**, importantă pentru accent, **și cea a unor vocale din silaba finală,** necesare înțelegerii cazului gramatical.

Iată câteva exemple de diferențiere produsă de deosebirea de cantitate:

Diftongii. Limba latină avea patru diftongi: **ae** (**ae**-ter-nus), **oe** (f**oe**-de-ră-tus), **au** (**au**dio), **eu** (**Eu**-ro-pa).

Diftongii *ae* și *oe* se citeau în latina clasică *ai, oi*, iar în latina târzie *e*.

pŏpulus = popor; pōpulus = plop	filiă (N) = fiică; filiā (Abl.) = cu fiica	ĕst = este; ēst = mănâncă
ăcer = arțar; ācer = ascuțit, acru	manŭs = mână; manūs = al mâinii	fŭgit = fuge; fūgit = a fugit

Consoanele se pronunțau, în general, așa cum se pronunță astăzi în limba română, dar cu unele diferențieri: *ce, ci, ge, gi* se pronunțau [che] , [chi], [ghe], [ghi] (*Cicero*, pronunțat *Chichero*, *genus*, rostit *ghenus* etc.); qu și gu (precedat de *n*) se citeau cu rotunjirea buzelor (ca în română, *coasă*, *goarnă*): *quam*, *lingua*; azi se citesc *cv*, *gv*. Consoana *h* se pronunța foarte slab, de aceea nu s-a păstrat în limbile romanice: *homo* devine om în română, în italiană *uomo*.

Grupurile *ch, th* și *rh* (la începutul cuvântului), întâlnite în cuvinte de origine greacă, erau pronunțate [c] , [t], [p], [r], dar oamenii culți le pronunțau articulând și sunetul *h;* mai târziu, *ph* s-a pronunțat *f,* iar *ch* un fel de *h,* mai aspru (*philosophus* = *filósofus, machina* = *máhina, theatrum* = *teátrum, rhetor* = *rétor*); consoana *s* și secvența *ti* se citeau *s* și *ti,* indiferent de poziția în cuvânt (*castrum, casa, optimus, actio*). Consoanele duble se citeau cu o durată mai lungă: *accumbĕre;* în grupul *cc* urmat de *e* sau de *i,* primul c se citește separat: *accipio* = [*ac-ci-pi-o*].

Accentul și silaba. Accentul latin era strict determinat de cantitatea silabei penultime Cuvintele de trei sau mai multe silabe se accentuează pe silaba penultimă când aceasta este lungă: *Ro-mā-nus, Pa-la-tī-nus, ha-rē-na.* Accentul cade pe silaba antepenultima, când penultima este scurtă: *Ró-mŭ-lus, im-pé-rĭ-um.*

Cuvintele bisilabice se accentuează pe prima silabă: *há-bet, úr-bem, Ré-ae.*

Deci, silaba penultimă este singura interesantă pentru cunoașterea accentului.

Sunt **lungi:**

1. silabele care conțin o vocală lungă sau un diftong („lungi prin natură"): *nu-me-**rā**-re, a-**moe**-nus, in-**cau**-tus;*

2. silabele terminate în consoană (silabe închise, „lungi prin poziție"), chiar dacă vocala lor este scurtă: *sem-pi-**tér**-na, ac-**cinc**-tum.*

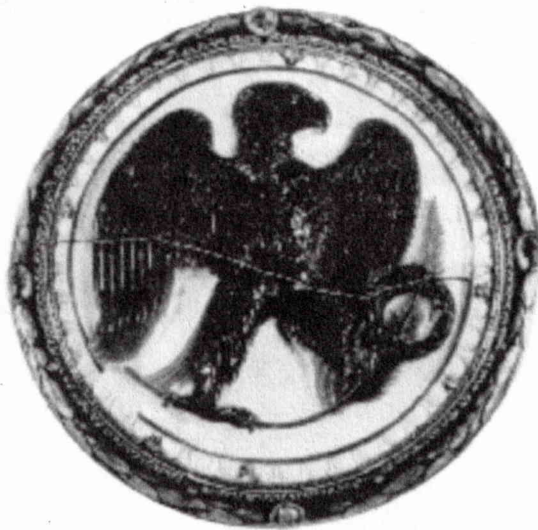
Sunt **scurte** silabele terminate în vocală scurtă („silabe deschise"): *fi-**lĭ**-us, té-**nĕ**-brae, nó-**mĭ**-ne.* Întotdeauna o vocală înaintea altei vocale (în hiat) este scurtă, deci și silaba care o conține: *pa-**trĭ**-a, fi-**lĭ**-us.*

Regulile despărțirii în silabe, care ajută la stabilirea cantității silabei, sunt aceleași ca ale limbii române privind, în general, asocierea consoanei cu sunetele învecinate: *Ro-mu-**lus**, **ur**-bem, ac-cinc-tum, re-**spondit*** (*re* = prefix), *te-ne-**brae*** (grupul consoană oclusivă + *r, l*); consoana *h* nu are rol în despărțirea în silabelor; grupul de litere *qu* notează o singură consoană.

LAUS ROMAE

O, Roma nobĭlis, orbis et domĭna,
cunctārum urbium excellentissĭma,
roseo martyrum sanguine rubea
albis et virgĭnum liliis candĭda
salutem dicĭmus tibi per omnia
te benedicĭmus, salve per saecŭla !

(Poet anonim din secolul al X-lea sau al XI-lea)

O, vestită Romă, stăpână a lumii,
Cea mai aleasă între toate cetăţile,
Înroşită de sângele purpuriu al martirilor,
Strălucitoare prin crinii albi ai fecioarelor,
Îţi urăm puternică veşnic să fii,
Te binecuvântăm, să trăieşti peste veacuri !

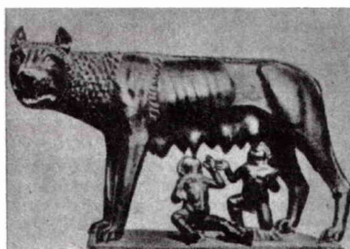
1 *Lectio prima*

Substantivul. Declinările

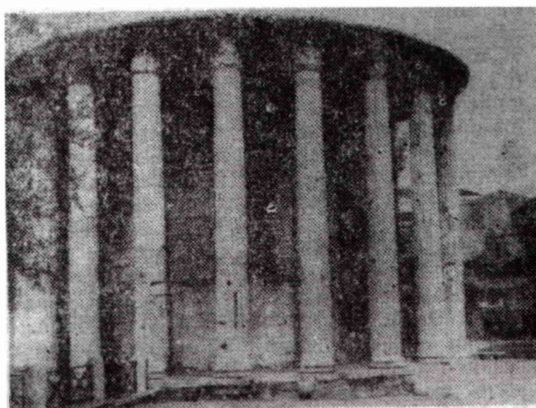
MONUMENTE ALE ROMEI ANTICE

Porta Latīna

Lupa Capitolīna

Templum Vestae

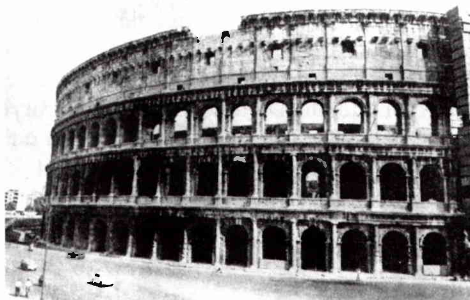
Statua Augusti

V o c a b ŭ l a

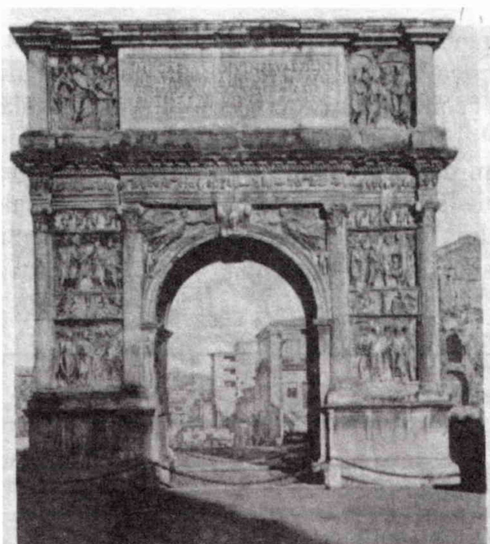
porta, -ae = poartă
Latīnus, -a, -um = latin
templum, -i = templu
Vesta, -ae = Vesta (zeiţă a vetrei)
lupa, -ae = lupoaică
Capitolīnus, -a, -um = de pe Capitoliu, capitolin
statŭa, -ae = statuie
Augustus, -i = Augustus
forum, -i = for
Romānus, -a, -um = roman
Colosseum, -i = Colosseum
arcus, -us = arc, arc de triumf
Traiānus, -i = Traian
murus, -i = zid
Aureliānus, -i = Aurelian

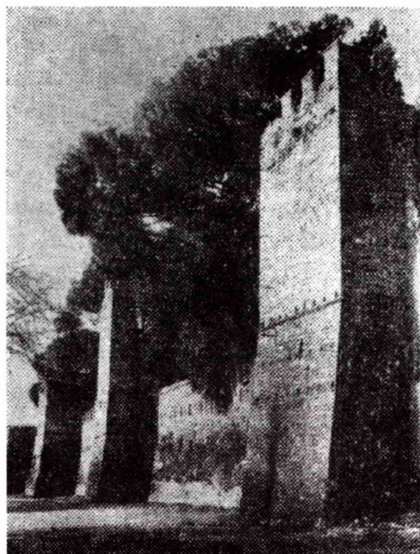
Forum Romānum

Colosseum

Arcus Traiāni

Murus Aureliāni

Află despre:

ROMA, cel mai important oraş antic al Peninsulei Italice, capitală a Imperiului Roman. **Întemeiere**: conform tradiţiei, în anul 753 a. Chr., de către Romulus. **Aşezare**: în ţinutul Latium, pe cursul inferior al Tibrului, cuprinzând şapte coline: Palatin, Capitoliu, Aventin, Quirinal, Viminal, Esquilin, Coelius. **Populaţia:** s-a format prin contopirea dintre latini, sabini şi etrusci. **Forme de guvernământ**: regalitate între 753–509 a. Chr.; republică între 509–31 a. Chr.; principat în vremea lui Augustus (27 a.Chr.–14 p.Chr.), formă de guvernământ intermediară între republică şi dominat (putere centralizată în mâna împăraţilor), între 14 p. Chr. (moartea lui Augustus) şi 476 p. Chr., când Roma, devenită capitala Imperiului Roman de Apus, a fost cucerită de Odoacru, rege de neam germanic.

LUPOAICA DE PE CAPITOLIU, statuie de bronz de la sfârşitul sec. al V-lea a. Chr.; copiii au fost adăugaţi în sec. al XV-lea, întruchipând legenda lui Romulus şi Remus.

FORUM ROMANUM, piaţă publică între Palatin, Capitoliu şi Esquilin, cel mai vechi dintre forurile Romei, datând din vremea regilor; centru al activităţii politice, loc de adunare, de judecată, de plimbare. Cu timpul s-au construit la Roma şi alte foruri precum: Forum Iulii (Caesăris), Forum Augusti, Forum Pacis Vespasiāni, Forum Traiāni, acesta din urmă, realizat de Apollodor din Damasc, fiind ultimul for ridicat la Roma.

COLOSSEUM, operă arhitectonică cu patru niveluri, unde aveau loc, mai ales, lupte cu gladiatori sau cu animale; a fost construit de împăraţi ai dinastiei Flavia (Vespasian, Titus) şi a impresionat prin monumentalitatea sa, adevărată minune a Antichităţii romane.

SUBSTANTIVUL

Cele cinci declinări

Principalul element al flexiunii substantivului latinesc (al declinării nominale) îl constituie *desinenţele,* fiecare dintre acestea marcând morfologic cazul şi numărul (de ex.: urb*s* = nominativ singular, urb*is* = genitiv singular, urb*em* = acuzativ singular, urb*es* = acuzativ plural).

Substantivele sunt grupate, conform desinenţelor, în *cinci* clase de flexiune numite *declinări*; în dicţionar, un substantiv latinesc este scris cu două forme cazuale: nominativul singular şi genitivul singular, acesta din urmă fiind reperul pentru recunoaşterea declinării căreia îi aparţine substantivul respectiv.

Exemple de substantive pentru cele cinci declinări:

Declinarea	Substantive	Cazul G. sg.
I	port*a*, *-ae*; statu*a, -ae*	-ae
a II-a	mur*us*, *-i*; lib*er*,-br*i*; templ*um, -i*	-i
a III-a	urbs, *-is*; mulier,*-is*; civis, *-is*; tempus,-ŏr*is*	-is
a IV-a	arc*us*, *-us*; dom*us*, *-us*; gen*u*, *-us*	-us
a V-a	r*es*, *-ēi*; di*es*, *-ēi*	-ei

Observă şi află mai mult!

În structura unui substantiv latinesc se pot recunoaşte următoarele elemente lexicale şi/sau morfologice:

– ***radicalul***, care conţine sensul cuvântului, existent în întreaga familie lexicală;

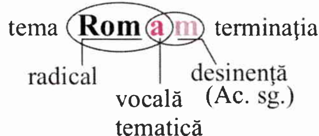
– un ***sufix*** lexical (care poate lipsi);

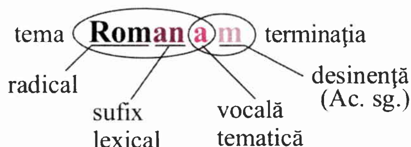
– ***tema,*** alcătuită din radical şi sufixul lexical, uneori şi o ***vocală tematică;***

– ***desinenţa,*** marcă a cazului şi a numărului (când lipseşte, cuvântul are *desinenţă zero,* deoarece şi absenţa ei contribuie la alcătuirea sistemului flexionar);

– ***terminaţia,*** rezultată din contopirea desinenţei cu sunete învecinate (ale sufixului, ale vocalei tematice sau chiar ale radicalului).

Exemple:

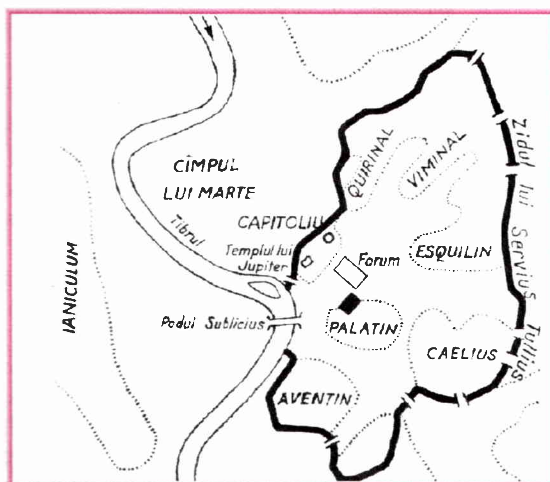
Exerciţii:

1. Rescrie substantivele următoare în cinci coloane corespunzând celor cinci declinări. Notează alături genul (m., f., n.), apoi traducerea, folosind dicţionarul: *domĭnus, -i; manus, -us; rivus, -i; frater, -tris; gener, -ĕri; hospes, -ĭtis; facies, -ēi; aetas, -ātis; dux, -cis; fagus, -i; liber, -bri; mulier, -ĕris; oppĭdum, -i; civĭtas, -ātis; vulpes, -is; fides, -ei; urbs, -is; fortūna, -ae; flumen, -ĭnis; verbum, -i; via, -ae; nurus, -us.*

2. Accentuează cuvintele următoare şi precizează regula aplicată: *fortūna, taberna, tabŭla, civĭtas, civitātis, genĕri, verbum, salus, oppĭdum, rudimentum, latĕbra, progressus, procella, praetexo, professor, professorius, proflŭens, marĭa, compauper, comoedia, aureus, olĕum, graminĕae.*

Lectură

AŞEZAREA CETĂŢII ETERNE

Cele şapte coline ale Romei

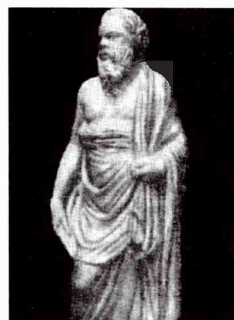
„Nu fără rost şi temei zeii şi oamenii au ales aceste tărâmuri pentru întemeierea oraşului, aceste coline de unde respiri un aer atât de curat, atât de sănătos, un fluviu atât de binefăcător pe care se aduc roadele ţărilor de la mijlocul pământului, unde se fac transporturile pe corăbiile maritime; un oraş în vecinătatea mării, bucurându-se de toate foloasele, nefiind nici prea apropiat de mare, ca să fie ameninţat de primejdia năvălirii străinilor ce vin cu flotele lor. Un oraş ce se află chiar în mijlocul regiunilor Italiei, un loc creat parcă anume să fie prielnic pentru creşterea cetăţii."

(**Titus Livius**, *De la întemeierea Romei*, traducere de Paul Popescu-Găleşanu)

DIALOGUS

Lucius: *Ego* volo *tecum* disputāre.
Gaius: Parātus sum, incĭpe!
Lucius: Arguo *tibi* sic; quod ego *sum*, *tu non es*.
Gaius: Ita *est*.
Lucius: Ego homo sum.
Gaius: Et id admitto.
Lucius: Tu igĭtur non es homo.

Sibi imperāre maxĭmum imperium est.

Filosoful Socrate

Vocabŭla

dialŏgus, -i = dialog
volo, velle, volui = a vrea
cum = cu
dispŭto, -āre, -āvi, -ātum = a susține o dezbatere (filosofică), a disputa
parātus, -a, -um = pregătit, gata
incipio, -ĕre, incēpi, inceptum = a începe (*incĭpe*, imperativ II sg.)
arguo, -ĕre, -ui, -ūtum = a declara, a susține
quod = (ceea) ce
ita = aşa, astfel
homo, homĭnis (m.) = om
is, ea, id = acesta, aceasta
admitto, -ĕre, admīsi, admissum = a admite
igĭtur = aşadar
impero, -āre, -āvi, -ātum = a porunci
maximus, -a, -um = cel mai mare
imperium, -ii = poruncă

Află despre:

HEINRICH BEBEL, poet şi umanist german (1472–1518), profesor de poezie la Tübingen, autor al unor poeme lirice şi elegiace în limba germană, dar şi al unor opere poetice şi didactice în limba latină. Textul lecției provine din *Comoedia de optimo studio iuvĕnum* („Comedia despre cel mai bun fel de studiu al tinerilor“, 1504).

Dialogul de mai sus conține un **sofism**, raționament care, pornind de la o premisă inexactă sau de la un adevăr parțial (un adevăr spus pe jumătate este, de fapt, o minciună), ajunge, inevitabil, la o concluzie eronată.

LIMBA LATINĂ DUPĂ ANTICHITATE. Utilizarea limbii latine a continuat în secolele ce au urmat Antichității, când latina vorbită se transformase în diferite limbi romanice. Ea a fost folosită în universități, cancelarii, de către biserica catolică, în scrieri ştiințifice, păstrând mult timp autoritatea unei limbi internaționale. Unele formulări se folosesc şi azi cu valoare consacrată, de obicei solemnă, de exemplu: *Doctor honōris causa* = titlul de doctor (om de ştiință) pentru a fi onorat; *magna cum laude* = cu înaltă apreciere.

Verbul *esse* = a fi
Indicativul prezent

Sg. I	sum = (eu) sunt	Pl. I	sumus = (noi) suntem
II	es = (tu) eşti	II	estis = (voi) sunteţi
III	est = (el) este	III	sunt = (ei) sunt

În conjugarea unui verb pot fi precizate radicalul, tema, desinenţa.

Radicalul verbului *esse* este *es-* sau *s-*: *est* (radical + desinenţă), *sunt* (radical + vocală tematică + desinenţă).

Pronumele personal

Caz	Persoana I		Persoana a II-a	
	Singular	**Plural**	**Singular**	**Plural**
N.	*ego* = eu	*nōs* = noi	*tu* = tu	*vōs* = voi
G.	*mei* = de mine	*nostri* = de noi; *nostrum* = dintre noi	*tui* = de tine	*vestri* = de voi; *vestrum* = dintre voi
D.	*mihi* = mie	*nōbis* = nouă	*tibi* = ţie	*vōbis* = vouă
Ac.	*mē* = (pe) mine	*nōs* = (pe) noi	*tē* = (pe) tine	*vōs* = (pe) voi
Abl.	(a) *mē* = (de către) mine	(a) *nōbis* = (de către) noi	*tē* = (de către) tine	(a) *vōbis* = (de către) voi
V.	–	–	*tu* = tu	*vos* = voi

Observă şi află mai mult!

• Ablativul este un caz specific limbii latine, în care se află complementele circumstanţiale. Pronumele (sau substantivul) în cazul ablativ este precedat adesea de o prepoziţie: *a te* = de către tine; *cum laude* = cu laudă. Când însoţeşte pronumele personal, *cum* se uneşte cu acesta astfel: *mecum, tecum, nobiscum, vobiscum*.

• Pentru persoana a III-a se foloseşte fie un pronume demonstrativ (mai ales *is, ea, id*), fie pronumele reflexiv.

• Formele pronumelui reflexiv ca şi cele ale pronumelui personal sunt comune tuturor genurilor.

Pronumele reflexiv

Caz	Singular şi plural
N.	–
G.	*sui* = de sine
D.	*sibi* = îşi, pentru sine
Ac.	*se* = (pe) sine, se
Abl.	*se* = prin sine

• Pronumele reflexiv se foloseşte când persoana pe care o înlocuieşte este aceeaşi cu subiectul:

superbi se laudant = trufaşii se laudă;

pater filios ad se vocat = tatăl îşi cheamă fiii *la sine*.

• Ca în limba română, aceeaşi formă se foloseşte atât pentru singular cât şi pentru plural (*Marcus se defendit* = Marcus se apără; *Marcus et Titus se defendunt* = Marcus şi Titus se apără).

• Prepoziţia *cum* se pune după pronume: *secum* = cu sine.

Funcţiile nominativului

Un substantiv sau un pronume în cazul nominativ poate fi:
1. **subiect**: *Ego volo disputare* (**Eu** vreau să susţin o dispută filosofică);
2. **nume predicativ:** *Homo sum* (Sunt **om**);
3. **apoziţia** subiectului sau a numelui predicativ (în limba latină ***apoziţia se acordă în caz cu substantivul regent***, deci se află la nominativ numai ca atribut al altui cuvânt în nominativ): *Tu, Marcellus, homo es* (Tu, **Marcellus**, eşti om).

I. Vocabular

1. M o ş t e n i t e : *ego* > *eu*; *volo, velle, volui* (cu schimbări morfologice şi fonetice) > *a vrea; tu, te* > *tu, te; incipio, -ĕre* > *a începe, începere*; *sic* > (cu schimbare de sens) *şi*; *non* > *nu; homo, homĭnis* > *om* (pl. oameni); *et* > *e* (în româna veche).

2. Î m p r u m u t a t e : *dispŭto, -āre* > *a disputa, disputare; admitto, -ĕre* > *a admite, admitere.*

II. Gramatică

1. Prezentul verbului *esse* = *a fi* se păstrează, parţial cu modificări, în limba română: *sum* devine *s* din formele scurte (*nu-s*); *est* devine *este* şi, pornind de la această formă, *es* este înlocuit cu *eşti*. Forma *sunt* nu este moştenită, ci a fost creată în secolul trecut pentru a sublinia originea noastră latină (forma moştenită este *sînt,* provenită din conjunctivul prezent *sint,* folosit uneori şi în latină în locul indicativului).

2. Schimbările suferite de pronumele personal moştenit în română sunt: pierderea genitivului şi constituirea, pentru dativ şi acuzativ, a două serii: una neaccentuată, *mi, ţi, m(ă), te, s(e),* la sing., după care, prin analogie, s-a format pluralul *ni, v(i), ne, v(ă),* şi una accentuată: *mine, tine, sine* (cu particula *-ne* interogativă în latină sau, poate, provenită din substrat).

Exerciţii:

1. Completează următoarele propoziţii cu forma adecvată a verbului *esse* şi tradu: *Sicilia Terentiae patria.... Vos ... Lucius et Gaius? Quam clara, Roma, civitas ....!*

2. Tradu în limba latină, folosind dicţionarul:

Sunt prietena Claudiei. Eşti fratele lui Quintus ? Este agricultor sau corăbier? Viaţa poetului este veşnică.

3. Tradu în limba latină pronumele de mai jos şi motivează traducerea propusă: te, (pe) tine, mă, cu sine, cu noi, dintre voi, ţie, ţi, tu, eu, se, (pe) sine.

Reţine!

Alter ego (Un al doilea eu).

Hodie mihi, cras tibi (Astăzi [mi se întâmplă] mie, mâine ţie).

EPISTULA

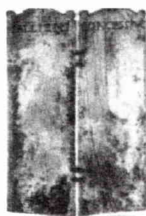
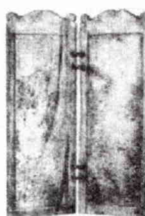
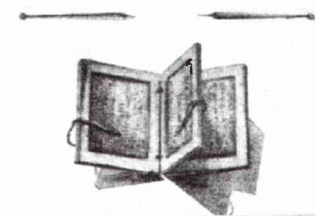
Gaius Plinius Macro suo salūtem

Bene est mihi, quia tibi bene est. *Habes* uxōrem tecum, habes filium. *Iuvant* te mare, fontes, ager, villa amoenissĭma.

Ego in Etruria et venor et *studeo*; tămen *nescio pronuntiāre*: difficilius est *capĕre* an *scribĕre* aliquid?

Vale.

(după **Plinius cel Tânăr**)

Obiecte de scris: tăbliţe cerate (*cerātae tabŭlae*), condei (*stilus*)

Vocabŭla

epistŭla, -ae = scrisoare
Macer, -cri = Macer
salus, salūtis (f.) = salutare, sănătate
bene = bine
quia = fiindcă
habĕo, -ēre, habui, habĭtum = a avea
uxor, uxōris (f.) = soţie *(uxōrem*, Ac. sg.)
filĭus, filii = fiu *(filium*, Ac. sg.)
iuvo, -āre, iuvi, iutum = a încânta, a ajuta
mare, -is (n.) = mare
fons, -ntis (m.) = izvor *(fontes*, N. pl.)
ager, agri = ogor
villa, -ae = casă (la ţară)
amoenus, -a, -um = plăcut *(amoenissĭmus, -a, -um*, superlativ*)*
Etrurĭa, -ae = Etruria (ţara etruscilor, la nord de Roma, azi Toscana)
venor, -āri = a vâna (formele verbului sunt pasive, dar înţelesul este activ)
studĕo, -ēre, -ui = a studia
nescĭo, -īre, -īvi (-ii), -ītum = a nu şti
pronuntĭo, -āre, -āvi, -ātum = a spune, a (se) pronunţa
difficilĭus (adv.)= mai greu
capio, -ĕre, cēpi, captum = a prinde, a lua
an = sau (într-o propoziţie interogativă)
scribo, -ĕre, scripsi, scriptum = a scrie
alĭquis, alĭquid = cineva, ceva
valĕo, -ēre, -ui = a fi puternic, a fi sănătos *(vale*, imperativ prezent, II sg.)

Află despre:

GAIUS PLINIUS CAECILIUS SECUNDUS (61 – 112 p. Chr.), scriitor roman cunoscut sub numele de Plinius cel Tânăr, pentru a-l deosebi de unchiul său (şi tatăl său adoptiv), eruditul Plinius cel Bătrân; a devenit celebru mai ales prin corespondenţa sa cu oameni de seamă ai vremii, printre care şi împăratul Traian. Scrisorile sale reprezintă un izvor istoric important

pentru cunoaşterea vieţii politice şi culturale romane de la sfârşitul sec. I şi începutul celui de al II-lea.

EPISTULA (scrisoarea) cuprinde în formula de început numele transmiţătorului la cazul nominativ (*Plinius*), urmat de numele destinatarului la cazul dativ (*Macro*) şi apoi de formula *salutem* sau *salutem dat*, prescurtată deseori *s.* sau *s.d.* (= dă, urează sănătate); *Vale* era formula cea mai simplă de încheiere.

CURSUS PUBLICUS, sistemul poştal roman, organizat de Augustus pe baza unui sistem mai vechi, apoi reactualizat de alţi împăraţi, pentru a asigura transmiterea informaţiilor şi chiar a bunurilor pe întinsul imperiului; implica funcţionari, curieri, vehicule special destinate acestui scop, animale de tracţiune, sclavi. Viteza medie de deplasare prin *cursus publicus* era de 75 km/zi. Curierii şi caii se schimbau în halte numite *fora,* devenite ulterior mici aşezări urbane, ale căror nume se păstrează uneori până azi: numele oraşului italian *Forli,* de exemplu, provine din *Forum Livii.*

Car de călătorie

VERBUL

Cele patru conjugări

În dicţionar, verbul este scris cu patru forme:

I	*laudo,*	*laudāre,*	*laudāvi,*	*laudātum* = a lăuda
II	*habeo,*	*habēre,*	*habui,*	*habĭtum* = a avea
III	*scribo,*	*scribĕre,*	*scripsi,*	*scriptum* = a scrie
III	*capio,*	*capĕre,*	*cepi,*	*captum* = a lua
IV	*audio,*	*audīre,*	*audīvi,*	*audītum* = a auzi
	indicativ prezent pers. I. sg. d. activă	infinitiv prezent d. activă	indicativ perfect pers. I sg. d. activă	supin

Verbele au fost clasificate în **patru tipuri flexionare, numite conjugări**. Conjugarea se recunoaşte după **tema prezentului,** care se obţine prin îndepărtarea terminaţiei *-re* de la infinitiv (a II-a formă dată în dicţionar): **laudā**-*re* (I), **habē**-*re* (II), **scribĕ**-*re* (III), **capĕ**-*re* (III), **audī**-*re* (IV).

Indicativul prezent (diateza activă)

tema prezentului + desinenţele: *-o/(-m), -s, -t, -mus, -tis, -nt*

Exemple:

Nr.	Pers.	Conj. I	Conj. a II-a	Conj. a III-a		Conj. a IV-a
sg.	I	laud*o* = laud	habe*o* = am	scrib*o* = scriu	capi*o* = prind	audi*o* = aud
	II	lauda*s*	habe*s*	scribi*s*	capi*s*	audi*s*
	III	lauda*t*	habe*t*	scribi*t*	capi*t*	audi*t*
pl.	I	laudā*mus*	habē*mus*	scribī*mus*	capī*mus*	audī*mus*
	II	laudā*tis*	habē*tis*	scribī*tis*	capī*tis*	audī*tis*
	III	laudā*nt*	habe*nt*	scrib**u***nt*	*capiunt*	audi**u***nt*

Observă şi află mai mult!

• Pentru exprimarea persoanei, latina foloseşte *desinenţele;* pentru exprimarea timpurilor şi a modurilor (în afară de indicativ prezent) se folosesc *sufixele morfologice* şi, la unele forme, *vocala tematică*.

• *Radicalul* + *sufixul lexical* (în verbele derivate) şi *vocala tematică* formează **tema**, parte a verbului care, în general, se păstrează neschimbată în conjugare, ca element comun într-un grup de moduri şi timpuri.

Iată, pentru exemplificare, timpurile indicativului formate din tema prezentului (folosim tot pers. a II-a sg.):
indicativul prezent: habe*s* (temă + desinenţă)
indicativul imperfect: habē**bā***s* (temă + sufix morfologic **-bā** + des.)
indicativul viitor: habē**bi***s* (temă + sufix morfologic *-b-*, *-bi-* + voc. tematică *-i-* + des. *-s*)

• Ca la substantive, unele desinenţe s-au contopit cu sufixul vocalic sau cu vocala tematică: *laudō* în loc de *lauda-o, scribō* în loc de *scribe-o* (vocala se păstrează însă la celelalte conjugări: *habe***o***, faci***o***, audi***o**).

• La conjugarea a III-a există un mic grup de verbe cu tema terminată în *-ĭ* (în conjugare, deosebirea faţă de cele terminate în vocala tematică *-ĕ-* nu apare decât la persoanele I sg. şi a III-a pl.): *facio, -ĕre* = a face; *capio, -ĕre* = a lua; *iacio, -ĕre* = a arunca; *cupio, -ĕre* = a dori etc.

• La indicativ prezent, vocalele tematice *-ĕ-* (devenită *-ī-*), *-ŏ-* (devenit *-ŭ-*) apar numai la conjugarea a III-a, la tipul obişnuit (cu radicalul terminat în consoană: *scribo*); de aici, vocala *-u-* a fost preluată de persoana a III-a pl. a verbelor în *-i-* ale aceleiaşi conjugări (*faciunt*) şi a celor de conjugarea a IV-a (*audiunt*).

LATINA ŞI ROMÂNA

I. Vocabular

1. M o ş t e n i t e : *suus, -a, -um* (cu transformări) *său, sa*; din *salus, -ūtis* derivă verbul *salūto, -āre* > *a săruta, sărutare*; *bene* > bine; dintr-un verb derivat de la *uxor, -ōris* provine *a (se) însura*; *habeo, -ēre* > *a avea, avere*; *filius, -ii* > *fiu*; *mare, -is* > *mare* (subst.); *venor, -āri* > *a*

vâna, vânare; nescio, -īre se păstrează în *nişte* (= nu ştiu cine), *neştine* etc.; *scribo, -ĕre > a scrie, scriere.*

2. Î m p r u m u t a t e : din familia lui *salus, -ūtis* provin *a saluta, salut, salutar, salubru* etc.; *villa, -ae > vilă;* din familia verbului *studeo, -ēre* provin *studiu, a studia, student* etc.; *pronuntio, -āre > a pronunţa, pronunţare*; *diffĭcĭlis, -e > dificil.*

II. Gramatică

Cele patru conjugări ale limbii latine s-au păstrat în română. Infinitivul lung românesc reprezintă continuarea aproape neschimbată a infinitivului latin: *laudāre > lăudāre; habēre > avere; scrībĕre > scriere; audīre > auzire.* Conjugarea verbului la indicativ prezent se păstrează în măsura în care se păstrează sunetele de la sfârşitul cuvintelor (observaţi locul accentului la plural: *laudā́mus, laudā́tis, láudant > lăudắm, lăudáţi, láudă,* dar *díc̄ĭmus, díc̄ĭtis > zícem, zíceţi.*

Numai la persoana a II-a sg. terminaţia latină *-is* a trecut de la conjugarea a IV-a la celelalte conjugări: *lauzi* nu provine din *laudas,* ci din *laudis*, care nu există în textele latine.

Exerciţii:

1. Conjugă la indicativ prezent verbele *iuvo, -āre* şi *studeo, -ēre,* .

2. Tradu: *Si tu vales, bene est. Ego valeo. Si vos valētis, nos valēmus.*

3. Tradu în limba latină: Lucius îmi trimite (o urare de) sănătate. Scrisoarea prietenului mă încântă. Fiul lui Marcellus vă ajută adesea.

Lectură

O SCRISOARE A LUI PLINIUS CĂTRE ISTORICUL TACITUS

Vânătoare de mistreţi

Ai să râzi şi ai de ce să râzi: eu, aşa cum mă cunoşti, am prins trei mistreţi, şi încă foarte frumoşi. „Tu?“ ai să spui. Da, chiar eu şi încă fără a renunţa cu totul la nepăsarea şi liniştea mea. Stăteam lângă plase şi aveam la îndemână nu parul ascuţit sau lancea, ci un „stilus“ şi tăbliţele cerate; cugetam la câte ceva şi îmi luam note, aşa că, dacă m-aş fi întors acasă cu mâinile goale, tot aveam tăbliţele pline. Nu trebuie să dispreţuieşti acest fel de studiu. E de necrezut cum activitatea şi mişcarea trupului pot stimula gândirea, iar singurătatea pădurii care te împresoară şi însăşi liniştea desăvârşită care se cere la o vânătoare sunt tot atâtea îndemnuri la cugetare. Prin urmare, când te duci la vânătoare, ascultă-mă pe mine şi aşa cum îţi iei coşul cu pâine şi plosca, ia cu tine şi tăbliţele; te vei convinge că nu numai Diana cutreieră munţii, ci şi Minerva. Fii sănătos!

(traducere de **Liana Manolache**)

Reţine!

Cogĭto ergo sum (Gândesc, deci exist [Principiu enunţat de filosoful francez René Descartes, 1596–1650]).

Fama volat (Zvonul zboară [se răspândeşte]).

AMICITIA

Scipio *Nasīca ad poētam* Ennium venit. Ennius *in bibliothēca* legit. *Ancilla convīvae* dicit:

– Domīnus meus domi non est.

„Mendax amīcus!“, cogītat Nasīca.

Non multo postea, Ennius poēta ad Nasīcam venit et *a ianua* eum quaerit. Nasīca intus exclāmat:

– Domi non sum.

Ennius dicit:

– Quid? Ego non cognosco vocem tuam?

Respondet Nasica:

– Homo es impŭdens! Ego tuae ancillae credĭdi. Tu mihi non credis ipsi?

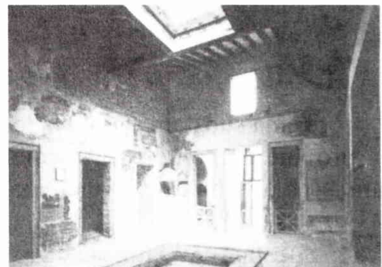
(după **Cicĕro** – *De oratore*)

Vocabŭla

amicitia, -ae = prietenie
Scipio, -ōnis = Scipio
Nasīca, -ae = Nasica
ad (+ ac.) = la, către
Ennius, -ii = Ennius
venio, -īre, veni, ventum = a veni
lego, -ĕre, legi, lectum = a citi
ancilla, -ae = slujnică
convīva, -ae = oaspete, comesean
dico, -ĕre, dixi, dictum = a zice, a spune
domīnus, -i = stăpân
domus, -us = casă (*domi*, cazul locativ = acasă)
mendax, -ācis = mincinos
cogĭto, -āre, -āvi, -ātum = a gândi
multo (adv.) = mult, cu mult
a (+ abl.) = de, de
ianŭa, -ae = ușă, poartă
is, ea, id = acesta, aceasta/ el, ea (*eum*, ac. sg. m.)
quaero, -ĕre, -sīvi (-sii), -sītum = a întreba
intus = înăuntru, în casă; dinăuntru
exclāmo, -āre, -āvi, -ātum = a striga
quid? = ce?
cognosco, -ĕre, cognōvi, cognĭtum = a cunoaște
vox, -cis = voce
tuus, -a, -um = al tău, a ta
respondĕo, -ēre, -di, -sponsum = a răspunde
impŭdens, -ntis = nerușinat
credo, -ĕre, credĭdi, credĭtum (+ dat.) = a crede (*credidi*, ind. perf. I sg.)
ipse, ipsa, ipsum = însuși, însăși (*ipsi*, dat. sg.)
de (+ abl.) = de la, despre
orātor, -ōris = orator

Află despre:

CASA ROMANĂ. Locuința romană (*domus*) era în forma sa primitivă, țărănească, o construcție modestă (*casa*) care avea o singură încăpere (*atrium*). Aici familia se aduna în jurul vetrei, care era și altar al zeilor protectori (*penates*). Sub influența greacă, s-a dezvoltat, cu timpul, în jurul atriului o casă amplă (*villa*). Ea cuprindea bucătăria (*culīna*), camere de dormit

Casă din Pompei (atrium)

(*cubicŭla*), sala de mese (*tablīnum,* apoi *triclinium*), spălătoria (*lavatrina*), camerele sclavilor (*cellae servorum*), încăperi în care se ţineau portretele strămoşilor (*imagines maiorum*) şi trofeele de război. De obicei, avea şi o grădină interioară (*peristylium*), cu bazin şi alte coloane şi statui.

AMICIȚIA, sentiment cultivat ca o adevărată virtute de cetăţeanul roman, pentru care cea mai mare desfătare era să-şi întâlnească prietenii în For, pe Câmpul lui Marte, la terme sau în propria sa locuinţă. Romanii bogaţi organizau seara cine prelungite cu prietenii, împletind plăcerea ospăţului cu a dialogului.

QUINTUS ENNIUS (239–167 a. Chr.), poet roman, autorul unor tragedii şi al unui amplu poem cu conţinut legendar şi istoric, intitulat *Annāles*, în 18 cărţi. Acest poem începea cu fuga lui Aeneas din Troia, continua cu întemeierea Romei, cu regalitatea, apoi cu evenimente petrecute până aproape de moartea poetului, fiind o dovadă a interesului pe care romanii l-au acordat istoriei ca sursă a epicii artistice. Ca prieten şi protejat al lui Scipio Africanul, poetului Ennius i s-a ridicat o statuie la mormântul Scipionilor.

Declinarea I (G. sg. *-ae*)

Substantivele declinării I sunt, în majoritate, de genul feminin, dar sunt şi excepţii de genul masculin (nume de bărbaţi, nume de ocupaţii bărbăteşti, de locuitori ai unui ţinut). Exemple:

Genul
- **feminin:** *terra, -ae* = pământ, *aqua, -ae* = apă, *amicitia, -ae* = prietenie
- **masculin:**
  - *agricŏla, -ae* = agricultor, *nauta, -ae* = corăbier, *Celta, -ae* = celt
  - *Numa, -ae, Nasīca, -ae, Proca, -ae, Catilīna, -ae*

Declinare:

Cazul	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	terr*a*	terr*ae*	amiciti*a*	amiciti*ae*	naut*a*	naut*ae*
G.	terr*ae*	terr*ārum*	amiciti*ae*	amiciti*ārum*	naut*ae*	naut*ārum*
D.	terr*ae*	terr*īs*	amiciti*ae*	amiciti*īs*	naut*ae*	naut*īs*
Ac.	terr*am*	terr*ās*	amiciti*am*	amiciti*ās*	naut*am*	naut*ās*
Abl.	terr*ā*	terr*īs*	amiciti*ā*	amiciti*īs*	naut*ā*	naut*īs*
V.	terr*a*	terr*ae*	amiciti*a*	amiciti*ae*	naut*a*	naut*ae*

Observă şi află mai mult!

• Tema substantivului de declinarea I se termină în *-a* (lung sau scurt); diftongul *-ae* provine din contopirea vocalei tematice cu desinenţa *-i* (*terra -i* > *terrae*); la fel, la dativ – ablativ plural vocala tematică s-a contopit cu vocala desinenţei *-is* (*terra-is* > *terris*).

• Substantivul latinesc nu avea articol: *casa* = **casă, o casă, casa**; *casae* = **case, nişte case, casele**.

•Limba latină are şase cazuri: *nominatīvus casus*, *genitīvus casus*, *dativus casus*, *accusatīvus casus*, *ablatīvus casus*, *vocatīvus casus*. Se păstrează şi urmele unui al şaptelea caz, *locativul*, care exprimă locul unei acţiuni.

Prepoziţiile

Prepoziţiile se folosesc cu un anumit caz gramatical al substantivului sau al pronumelui care urmează; în limba latină,există prepoziţii care se construiesc unele numai cu acuzativul, altele numai cu ablativul, iar câteva atât cu acuzativul cât şi cu ablativul, prezentând deosebiri de valoare determinate de cazul cu care se construiesc; în dicţionare şi în vocabularul lecţiilor se indică totdeauna cazul cerut de prepoziţie.

ad, a (ab, abs), in

ad se foloseşte cu cazul acuzativ, exprimând direcţia acţiunii:
Vado **ad portas** (Merg **la porţi**). *Vade* **ad formicam** (Ia aminte *la furnică*).

a (**ab**, **abs**) se foloseşte cu cazul ablativ, pentru a exprima punctul de unde porneşte acţiunea:
– introduce un complement circumstanţial de loc:
Ennius quaerit Nasīcam **a ianua** (Ennius întreabă **de la uşă** de Nasica);
– introduce un complement de agent, subiect logic al diatezei pasive:
Roma **a Romŭlo** *condĭta est* (Roma a fost întemeiată de **Romulus**).

in se foloseşte:
– cu cazul acuzativ pentru a exprima direcţia acţiunii, dar şi ostilitatea:
Veniunt **in urbem** (Vin *în oraş*). Oratio **in Catilīnam** (Discurs **împotriva lui Catilina**).
– cu cazul ablativ pentru a exprima locul acţiunii: **În bibliothēca** lego (Citesc **în bibliotecă**).

I. Vocabular

M o ş t e n i t e : *ad* > *a* [prepoziţie: *a (avea)*, prefix: *a(casă), a(minte)*]; *venio, -īre > a veni, venire; lego, -ĕre > a (cu)lege, (cu)legere; dico, -ĕre > a zice, zicere; domĭnus, -i > domn; multus, -a, -um > mult, -ă; quid > ce; cognosco, -ĕre > a cunoaşte, cunoaştere; tuus, -a, -um > al tău, a ta; respondeo, -ēre > a răspunde, răspundere* (cu schimbarea conjugării); *credo, -ĕre > a crede, credere; ipse, ipsa, ipsum > însu(şi), însă(şi).*

2. Î m p r u m u t a t e : *amicitia, -ae > amiciţie; poēta, -ae > poet; bibliothēca, -āe > bibliotecă; convīva, -ae > conviv; domus, -us > dom; amīcus, -i > amic; exclāmo, -āre > a exclama, exclamare; vox, -cis > voce* (cuvântul latin s-a moştenit în limba veche sub forma *boace*, de unde verbul *a boci).*

II. Gramatică

Substantivele declinării I s-au păstrat în română în femininele terminate în *-ă*. Se observă păstrarea terminaţiilor de nominativ singular (*-a* devenit *-ă*: *casa* > *casă*), de genitiv – dativ

singular (*-ae* devenit *-e: casae* > (*unei*) *case*); de nominativ plural (*-ae* devenit *-e*; *casae* > *case*); acuzativul singular se păstrează, dar pierde consoana finală *-m*; în felul acesta acuzativul devine identic cu nominativul (identitatea aceasta apare în română şi la plural). Şi în limba română unele substantive masculine aparţin acestei clase de flexiune: *Toma, Sava, paşă, popă.*

Exerciţii:

1. Tradu:

în pădure, în păduri, la ape (la băi), lupoaice, împotriva celţilor, (pe) un poet, cu navigatorii, oaspeţilor, cu noi.

2. Alege, din coloană, forma potrivită a substantivului sau a pronumelui pentru completarea propoziţiei.

Filius ad.................... venit	*te, tibi, tu*
Habes .... in Etruria	*vilae, villas, villārum,*
Venīmus a .... Romae	*portas, portis, portae*
Poēta .... recītat	*convīvae, convīvis, convivārum.*

3. Grupează în familii lexicale cuvintele următoare; stabileşte radicalul fiecărei familii:

amicitia, domus, dominus, amare, domesticus (de-al casei), *amabīlis* (demn de dragoste, plăcut), *amicus, dominatio* (stăpânire).

4. Stabileşte tema şi desinenţa în următoarele forme cazuale de declinarea I:

vitam, vitas, vitae, vitis, vitā (abl. sg.).

Lucrează cu dicţionarul!

Beatus ille homo
Qui sedet sua domo,
Qui sedet post fornacem
Et habet bonam pacem.

Reţine!

Verae amicitiae sempiternae sunt (Adevăratele prietenii sunt eterne).

Nulla dies sine linea (Nici o zi fără [să tragi] o linie [fără o realizare]).

SAPIENTIA ET DOCTRINA

Vade ad formīcam, *o piger,* et *considĕra* vias eius et *disce* sapientiam: formīca non habet ducem, nec praeceptōrem, nec princīpem, sed parat aestāte cibum sibi.

*

Doctrīnam magis quam aurum *eligĭte.*
Sapientiam et doctrīnam stulti despiciunt.
Beātus homo qui invĕnit sapientiam.
Virga disciplīnae stultitiam fugat.

(după **Liber Proverbiōrum**, *Testamentum Vetus*)

Tânăr citind

Vocabŭla

sapientĭa, -ae = înţelepciune
doctrīna, -ae = învăţătură
vado, -ĕre, vasi = a merge, a se duce, a fi atent la
formīca, -ae = furnică
piger, pigra, pigrum = leneş (aici, adj. substantivizat)
considĕro, -āre, -āvi, -ātum = a privi, a cerceta
via, -ae = drum, cale
is, ea, id = acesta, aceasta (*eius* G. sg.)
disco, -ĕre, didĭci = a învăţa
dux, -cis (m.) = conducător
nec = nici
praeceptor, -ōris (m.) = învăţător
princeps, -ĭpis (m.) = căpetenie, şef
paro, -āre, -āvi, -ātum = a pregăti
aestas, -ātis (f.) = vară
cibus, -i = mâncare, hrană
magis = mai mult, mai degrabă
quam = decât
aurum, -i = aur
elĭgo, -ĕre, elēgi, electum = a alege
stultus, -a, -um = prost (*stulti* –N. pl. aici, substantivizat)
despicĭo, -ĕre, -spexi, -spectum = a privi (de sus), a dispreţui
beātus, -a, -um = fericit, ferice de
qui, quae, quod = care
invenĭo, -īre, -vēni, -ventum = a găsi
virga, -ae = nuia
stultitĭa, -ae = prostie
fugo, -āre, -āvi, -ātum = a alunga

Află despre:

LIBER PROVERBIORUM (Cartea Proverbelor), atribuită regelui Solomon (sec. X a. Chr.), inclusă printre cărţile Vechiului Testament (*Testamentum Vetus*); traducerea latină aparţine Sfântului Ieronim (aprox. 345–419 p. Chr.).

SAPIENTIA, concept ce exprimă înţelepciunea vieţii practice, calitatea omului de a urma în plan moral drumul drept.

ŞCOALA ROMANĂ. Învăţământul roman avea trei cicluri: în şcoala „primară“ copiii erau învăţaţi să scrie şi să citească (începând de la vârsta de 7 ani); şcoala se numea *ludus* (= joacă, joc), iar învăţătorul – *ludi magister* sau *litterātor*. În al doilea ciclu, profesorul – *grammatĭcus* – citea împreună cu elevii texte literare atât greceşti cât şi latine; cu ocazia interpretării textelor, tinerii romani (până la 17 ani) căpătau noţiuni de gramatică, filosofie, istorie etc. Învăţământul „superior“ era îndreptat în mod special spre formarea cetăţeanului activ, participant la viaţa publică. De aceea, accentul principal se punea pe studiul retoricii (arta de a construi şi de a expune discursuri) sub îndrumarea unui *rhetor*. În timp ce învăţământul primelor două cicluri avea un caracter particular (era întreţinut de părinţi) şi era răspândit în tot imperiul, învăţământul retoric era sprijinit de stat (începând de la împăratul Vespasian, 69–79 p.Chr., care-l numeşte pe Quintilian profesor public) şi nu funcţiona decât în marile centre culturale.

Copil declamând. Muzeul Luvru

Imperativul prezent

La singular, imperativul este identic cu tema prezentului (desinenţă zero); la plural, desinenţa este *-te*, adăugată temei.

Persoana şi numărul	Conj. I	Conj. a II-a	Conjugarea a III-a	Conj. a IV-a	Verbul *esse*
II singular	laudā = laudă!	habe = ai!	scribe = scrie! cape = prinde!	audī = auzi!	es = fii!
II plural	laudā*te* = lăudaţi!	habē*te* = aveţi!	scribĭ*te* = scrieţi! capĭ*te* = prindeţi!	audī*te* = auziţi!	es*te* = fiţi!

Verbele *dicĕre, ducĕre, facĕre* îşi scurtează imperativul la singular: *dic, duc, fac* (pl. *dicĭte, ducĭte, facĭte*).

Funcţiile vocativului

Vocativul latin este, ca şi în română, cazul **chemării** (*voco, -āre, -āvi, -ātum* = a chema) şi al **adresării**. Pentru mai multă claritate şi o mai puternică expresivitate este precedat uneori de interjecţia *o!:*

Vade ad formīcam, o piger! (Ia aminte la furnică, o, leneşule!)

Substantivul la vocativ nu este o parte a propoziţiei (şi în nici un caz subiect al imperativului), ci un element sintactic incident.

LATINA ŞI ROMÂNA

I. Vocabular

1. M o ş t e n i t e : *formīca, -ae > furnică; magis > mai; aurum > aur; virga, -ae > vargă; nec (neque) > nici* (mai vechi *nice).*

2. Î m p r u m u t a t e : *considĕro, -āre > a considera, considerare; via, -ae > via* (în expresiile de tipul Târgu-Mureş, via Bodoc); *praeceptor, -ōris > preceptor* (să nu se confunde cu *perceptor < perceptor, -ōris* = funcţionar financiar); *princeps, -īpis > principe; doctrīna, -ae > doctrină* (ceea ce predă, învaţă cineva); din *elĭgo, -ĕre* derivă *elector, electoral* etc.; *cor, cordis > cord; disciplīna, -ae > disciplină.*

II. Gramatică

La persoana a II-a singular, imperativul latin se păstrează în română, inclusiv formele *dic, duc, fac,* devenite *zi, du, fă.* La persoana a II-a plural, imperativul românesc este identic cu indicativul prezent.

Exerciţii

1. Analizează următoarele cuvinte din text: *ad formīcam, disce, parat, sibi, disciplīnae.*
2. Tradu în limba latină folosind imperativul:

Alege calea dreaptă! Cultivaţi prietenia, dreptatea, înţelepciunea. Scrie-mi (*ad* + ac.) scrisori plăcute. Fii fericit!

Lucrează cu dicţionarul

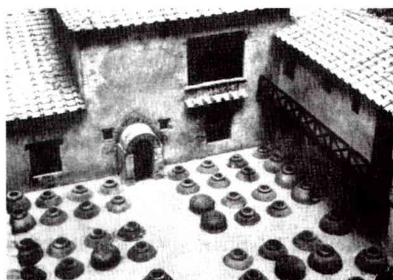
Inscripţii ale unor elevi romani

Qui bene non discit, garrŭlus esse solet.
Bene debet esse puĕro qui discit bene.

Reţine!

Cave canem! (Păzeşte-te de câine! [cuvintele erau gravate la intrarea caselor romane.])
Nosce te ipsum! (Cunoaşte-te pe tine însuţi!)
Cogĭta diu! (Cugetă îndelung!)
Festīna lente! (Grăbeşte-te încet!)
Audi, vide, tace, si vis vivĕre in pace (Ascultă, vezi, taci, dacă vrei să trăieşti în pace).

IOCA CICERONIS

Depozit de vin într-o *villa rustica*

Marcus Tullius Cicĕro apud *Damasippum*, *amīcum* suum, cenat. Damasippus convīvis mediŏcre *vinum* ponit et dicit:

– Bibĭte Falernum hoc, *annōrum* quadraginta est.

Respondit Cicĕro:

– Bene *annos* suos fert!

*

Cicĕro Lentŭlum, *genĕrum* suum, exiguae statūrae *virum*, longo *gladio* accinctum videt et dicit:

– Quis genĕrum meum ad *gladium* alligāvit?

(după **Macrobius**)

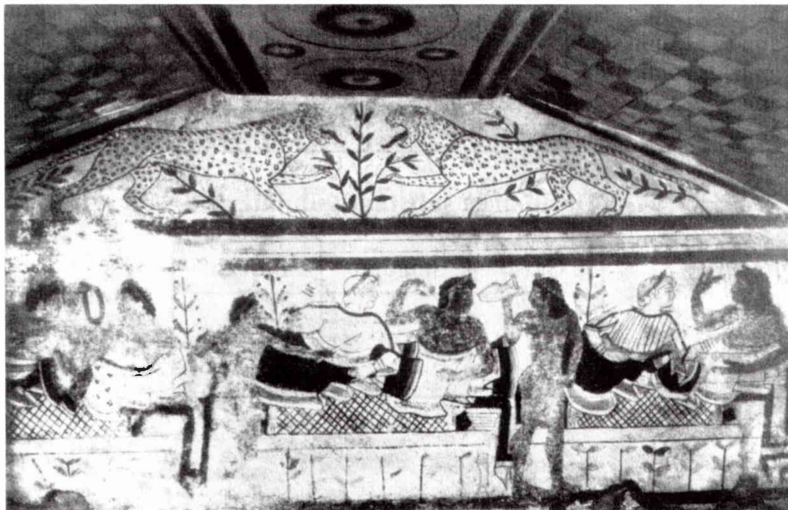
Vocabŭla

iocus, -i (pl. *ioci* şi *ioca*) = glumă
Cicero, -ōnis =Cicero
apud (+ ac.) = la
Damasippus, -i = Damasippus
suus, sua, suum = al său, a sa
mediŏcris, -e = mijlociu, mediocru
vinum, -i = vin
pono, -ĕre, posui, posĭtum = a pune
bibo, -ĕre, bibi, bibĭtum = a bea
Falernus, -a, -um = (vin) de Falern
hic, haec, hoc = acesta, aceasta
annus, -i = an
quadraginta = patruzeci
fero, ferre, tuli, latum = a purta
(*fert*, ind. prez., pers. III sg.)
Lentŭlus, -i = Lentulus
gener, -ĕri = ginere
exigŭus, -a, -um = mic, scund
statūra, -ae = statură
vir, viri = bărbat
longus, -a, -um = lung
gladĭus, -ii = sabie
accinctus, -a, -um = încins
quis? quid? = cine? ce?
meus, mea, meum = al meu, a mea
allĭgo, -āre, -āvi, -ātum = a lega

Află despre:

MARCUS TULLIUS CICERO (106–43 a. Chr.), celebru orator şi om politic roman; opera sa cuprinde discursuri, scrieri filosofice, tratate de retorică. Denumirile sub care sunt cunoscute unele dintre discursurile lui Cicero: *Verine* (împotriva lui Verres, un funcţionar corupt), *Catilinare, Filipice*, au devenit termeni literari, semnificând vehemenţa unui discurs acuzator. S-a păstrat, de asemenea, o bogată corespondenţă, precum şi multe dintre vorbele sale de duh, care au fost culese de libertul (sclav eliberat) şi prietenul său Tiro şi s-au transmis, parţial, prin *Saturnaliile* lui Macrobius.

MACROBIUS (**Ambrosius Macrobius Theodosius**), scriitor erudit latin (sec. IV–V p. Chr.); opera lui principală, *Saturnalia*, conţine, sub forma unor convorbiri purtate în timpul sărbătorilor „Saturnale“, numeroase informaţii istorice, literare, filosofice etc., foarte importante pentru cunoaşterea civilizaţiei şi culturii romane.

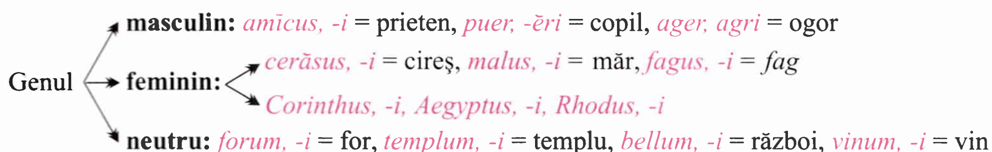

Mormântul leoparzilor. Scenă de banchet. Frescă

CINA ROMANĂ. Cele trei mese ale romanilor erau *ientacŭlum* (micul dejun), *prandĭum* (prânzul) şi *cena* (cina), masa principală, de la sfârşitul zilei. În vremurile îndepărtate, cina era frugală, ca şi celelalte mese, şi se lua în camera de zi (*atrium*), lângă vatră, sclavii fiind şi ei admişi în aceeaşi încăpere cu stăpânii. Invitaţii veneau, de obicei, cu merindele în coşuri. Cu timpul, pentru cei bogaţi, cina a devenit o masă îmbelşugată, cu oaspeţi numeroşi, la care se ofereau mâncăruri rafinate şi băuturi alese. O asemenea cină avea loc într-o sală special construită, *triclinium*, al cărei mobilier era alcătuit dintr-o masă şi trei paturi, fiecare cu câte trei locuri (*lecti tricliniāres*) pe care se întindeau participanţii la cină. Ulterior, numărul tradiţional de nouă comeseni s-a modificat. Invitaţii intrau în triclinium fără încălţămintea de stradă. Se aduceau la început vase pentru spălatul mâinilor. Se mânca fără furculiţă şi cuţit. Mâncărurile erau pregătite de sclavi specializaţi: bucătar (*coquus*), brutar (*pistor*), plăcintar, cofetar (*dulciarius*).

Declinarea a II-a (G. sg.-*i*)

Cuprinde substantive masculine şi neutre şi câteva feminine care denumesc nume de arbori, oraşe, ţări, insule.

Declinarea substantivelor masculine şi feminine

Cazul	Sing.	Plural	Sing.	Plural	Sing.	Plural	Sing.	Plural
N.	amīcus	amīcī	ager	agrī	puer	puĕrī	malus	malī
G.	amīcī	amicōrum	agrī	agrōrum	puĕrī	puerōrum	malī	malōrum
D.	amīcō	amīcīs	agrō	agrīs	puĕrō	puĕrīs	malō	malīs
Ac.	amīcum	amīcōs	agrum	agrōs	puĕrum	puĕrōs	malum	malōs
Abl.	amīcō	amīcīs	agrō	agrīs	puĕrō	puĕrīs	malō	malīs
V.	amīce	amīcī	ager	agrī	puer	puĕrī	malus	malī

Declinarea substantivului neutru

Cazul	Singular	Plural
N. Ac. V.	forum	fora
G.	forī	forōrum
D. Abl.	forō	forīs

Observă şi află mai mult!

- Vocala tematică a substantivelor de declinarea a II-a este *-ŏ-*, care în unele cazuri a devenit *-u- (amīcum)* sau s-a contopit cu desinenţa (*amīcis*).
- Substantivele terminate în *-us* au vocativul singular terminat în *-e* (una din formele vocalei tematice, fără desinenţă); acesta este singurul vocativ diferit de nominativ.
- Declinarea a II-a cuprinde şi câteva substantive feminine care denumesc arbori, oraşe, ţări şi insule. Acestea se declină la fel cu substantivele masculine.
- Substantivul *vir, viri* = bărbat este singurul substantiv de declinarea a II-a terminat în *-ir*.
- Substantivele neutre, oricărei declinări (II, III şi IV) îi aparţin, au trei cazuri identice: N. Ac. V. la sing. şi la pl.; la plural, N. Ac. V. primesc desinenţa *-a*.

I. Vocabular

1. Moştenite: *ceno, -āre > a cina, cinare; vinum, -i > vin; pono, -ĕre > a pune, punere; bibo, -ĕre > a bea* (cu schimbarea conjugării); *annus, -i > an; gener, -i > ginere; longus, -a, -um > lung; (ac)cingo, -ĕre > a (în)cinge; video, -ēre > a vedea, vedere; quis, quid > ci(ne), ce; (al)līgo, -āre > a lega, legare.*

2. Împrumutate: *mediŏcris, -e > mediocru; statūra, -ae > statură.*

II. Gramatică

Declinarea a II-a se păstrează în limba română, unde cuprinde, de asemenea, substantive masculine (*an*) şi neutre (*braţ*); dintre forme se remarcă păstrarea pluralului masculin în *-i* (*anni*

> *ani*), a pluralului neutru în *-a* devenit *-e* (*brachia* > *braţe*) şi a vocativului în *-e* (*lupe* > *lupe*). Terminaţia neutră de plural *-a* s-a păstrat doar la substantivul *ou,* pl. *ouă (ovum* > *ou, ova* = *ouă).*

Exerciţii:

1. Analizează morfologic şi sintactic substantivele de declinarea a II-a din text; explică folosirea cazului atributelor apoziţionale.

2. Tradu în limba latină:

Cicero este prietenul lui Damasippus. Prietenul dă adesea un sfat prietenului. Prietenii primesc sfaturile prietenilor. Citesc la bibliotecă cartea lui Horatius. Citim cărţi ale poeţilor Romei.

3. Tradu:

Exempla et verba magistrōrum discipūlos edūcant. Ante bellum cantas triumphum. Daci terram trans Danubium incōlunt. Ex undis appāret luna.

Lectură

CICERO ÎI TRANSMITE MULTĂ SĂNĂTATE DRAGULUI SĂU TIRO

Te rog, dragul meu Tiro, să nu te abţii de la nici o cheltuială care foloseşte sănătăţii tale. Cred că trebuie să-i dai ceva medicului ca să fie mai atent.

Nenumărate sunt serviciile pe care mi le faci: acasă, în for, în oraş, în provincie, în treburi particulare, publice, în ceea ce priveşte cercetările şi corespondenţa mea. Pe toate le vei învinge dacă, aşa cum sper, te voi revedea sănătos.

Reţine!

Aliēna vitia in ocūlis habēmus, a tergo nostra sunt (Avem în faţa ochilor defectele altora, ale noastre sunt în spate).

Caesar non supra grammatīcos (Caesar [împăratul] nu este mai presus de gramatici; în sens larg: regula este aceeaşi pentru toţi).

Curricūlum vitae (Notă biografică = desfăşurarea vieţii).

APOTHEOSIS ROMULI

Subīto coorta tempestas denso nimbo Romŭlum opĕrit. Postea, ex tam *turbĭdo* et *nigro* die, *serēna* et *tranquilla* lux redit, sed nemo in terris Romŭlum videt. Tum iuventus Romāna ut deum Romŭlum salūtat et Quirīnum *eum* appellat.

(**Titus Livius,** *Ab Urbe condĭta*)

Zeul Marte

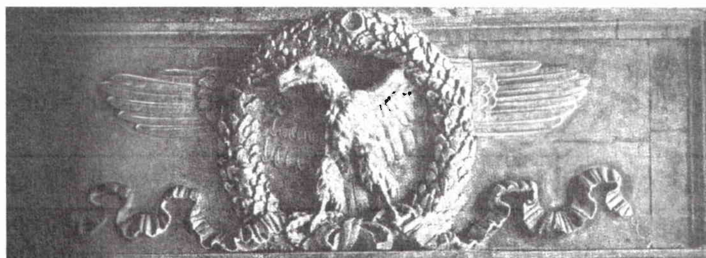
Vocabŭla

apotheōsis, -is = apoteoză, trecere în rândul zeilor
Romŭlus, -i = Romulus
coortus, -a, -um = născut, stârnit
tempestas, -ātis = furtună, vijelie
nimbus, -ī = nor
operĭo, -īre, operui, opertum = a acoperi
turbĭdus, -a, -um = tulburat, vijelios
niger, nigra, nigrum = negru, întunecat
diēs, -ēi = zi
tranquillus, -a, -um = liniştit
serēnus, -a, -um = senin
lux, -cis (f.) = lumină
redĕo, -īre, -ii (-īvi), -ĭtum = a reveni
sed = dar, însă
nemo, -ĭnis = nimeni
iuventus, -ūtis (f.) = tineret, tinerime
ut = ca, precum
deus, -ī = zeu
Quirīnus, -i = Quirinus
urbs, -is (f.) = oraş
condo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum = a întemeia (*condĭta*, part. perfect pasiv)

Află despre!

ROMULUS, primul rege al Romei, personaj legendar, a domnit între 753 şi 716 a. Chr. S-a născut în oraşul Alba Longa, mama sa, Rea Silvia, fiind fiica regelui Numĭtor. Tatăl gemenilor Romulus şi Remus era însuşi zeul Marte. Deoarece Rea Silvia fusese obligată să devină vestală de către Amulius, unchiul ei şi uzurpatorul puterii regale, naşterea a fost tăinuită şi copiii abandonaţi pe apa Tibrului. Au fost găsiţi şi alăptaţi de o lupoaică, apoi crescuţi în familia păstorului Faustulus, printre oameni de rând. Cei doi fraţi l-au readus la tronul Albei pe bunicul lor, Numĭtor, dar au plecat să întemeieze o nouă cetate, viitoarea Romă. După luarea auspiciilor (citirea semnelor divine), Romulus, care văzuse pe cer doisprezece vulturi, în timp ce fratele lui doar şase, a devenit regele oraşului. Remus a fost ucis fiindcă nu a acceptat autoritatea fratelui

său. Lui Romulus i se atribuie crearea senatului, a magistraturilor, a armatei, împărţirea populaţiei în patricieni şi plebei, instituirea cultului lui Iuppiter.

Vulturul roman (începutul sec. al II-lea p. Chr., Roma, Biserica Santi Apostoli)

ALBA LONGA, cel mai vechi oraş din Latium, întemeiat, conform legendei, de Iulus Ascanius, fiul troianului Aeneas.

VESTALĂ, preoteasă a zeiţei Vesta, divinitate romană a vetrei. Cele şase preotese ale Vestei (*sacerdōtes Vestāles, virgĭnes Vestāles*), alese de marele preot (*pontĭfex maxĭmus*), copile fiind şi, de obicei, din familii nobile, rămâneau în slujba zeiţei 30 de ani, timp în care nu aveau voie să se căsătorească. Principala lor funcţie era întreţinerea focului sacru al cetăţii.

MARTE, una dintre cele mai vechi divinităţi din Italia centrală şi meridională; a fost adorat iniţial ca zeu al vegetaţiei. În calendarul roman i se atribuia prima lună a primăverii, martie, când se manifestă forţa regeneratoare a naturii. Pe măsură ce neamul de păstori a devenit o naţiune militară, Marte rustic a devenit zeu al războiului, fiind asimilat cu Ares din mitologia greacă.

QUIRINUS, zeu de origine sabină, asimilat cu Romulus, după divinizarea acestuia. Era considerat protector al păcii, al Romei şi al locuitorilor săi.

TITUS LIVIUS (59 a.Chr.–19 p.Chr.), istoric din vremea Principatului, a scris o operă monumentală intitulată *Ab Urbe condĭta* („De la întemeierea Romei"), în 142 de cărţi. S-au păstrat doar 35 de cărţi, conţinutul celorlalte fiind cunoscut din prescurtările care au circulat chiar din Antichitatea târzie. Opera relatează evenimente legendare şi istorice, începând cu cele premergătoare întemeierii Romei (venirea lui Aeneas din Troia, întemeierea cetăţii Alba), până în anul 9 a.Chr. Pe lângă vasta informaţie şi calităţile artistice remarcabile, opera se impune şi prin valoarea sa morală; autorul evidenţiază alesele virtuţi ale neamului său, oferă, din trecut, modele de urmat pentru tinerii romani contemporani, consacrând istoria ca „magistra vitae" (îndrumătoare a vieţii).

Adjectivele cu trei terminaţii
(prima clasă)

dens*us*,	dens*a*,	dens*um* = des
ten*er*,	tenĕr*a*,	tenĕr*um* = gingaş
nig*er*,	nigr*a*,	nigr*um* = negru
↓	↓	↓
masc.	fem.	**n.**
decl. a II-a	decl. I	decl. a II-a

• Adjectivul se acordă cu substantivul determinat în gen, număr şi caz.

• Adjectivul poate aparţine aceleiaşi declinări cu a substantivului determinat (*nimbus densus, amica bona, caelum serēnum*) sau unei declinări diferite (*fagus densa, agricola bonus, urbs Romāna*).

Exemple de declinări:

servus miser = un sclav sărman **agricola impiger** = un agricultor

Cazul	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	serv*us* mis*er*	serv*i* miser*i*	agricŏl*a* impīg*er*	agricŏl*ae* impīgr*ī*
G.	serv*i* miser*i*	serv*ōrum* miser*ōrum*	agricŏl*ae* impīgr*ī*	agricŏl*ārum* impigr*ōrum*
D.	serv*o* miser*o*	serv*is* miser*is*	agricŏl*ae* impīgr*ō*	agricŏl*īs* impīgr*īs*
Ac.	serv*um* miser*um*	serv*os* miser*os*	agricŏl*am* impīgr*um*	agricŏl*ās* impīgr*ōs*
Abl.	serv*o* miser*o*	serv*is* miser*is*	agricŏl*ā* impīgr*ō*	agricŏl*īs* impīgr*īs*
V.	serv*e* miser	serv*i* miser*i*	agricŏl*a* impīg*er*	agricŏl*ae* impīgr*ī*

• Nu există adjective terminate în *-ir* (ca subst. *vir, -i*).

• Există un singur adjectiv terminat la masculin în *-ur: satŭr, satŭra, satŭrum* = sătul.

Pronumele şi adjectivul posesiv

Pronumele posesiv are forma unui adjectiv cu trei terminaţii.

Singular

Pers. I *meus, -a, -um* = (al) meu, a mea
II *tuus, -a, -um* = (al) tău, (a) ta
III *suus, -a, -um* = (al) său, (a) sa

Plural

Pers. I *noster, nostra, nostrum* = (al) nostru, (a) noastră
II *vester, vestra, vestrum* = (al) vostru, (a) voastră
III *suus, -a, -um* = (al, a) lor

Observă şi află mai mult!

• Pronumele/adjectivul posesiv de persoana a III-a, *suus, -a, -um,* ca şi pronumele reflexiv de la care derivă, se referă atât la un singur posesor (singular) cât şi la mai mulţi (plural); valoarea lui este reflexivă, posesorul fiind şi subiectul propoziţiei: *Cicĕro genĕrum suum videt* = Cicero îl vede pe ginerele său.

• Când subiectul propoziţiei este o persoană diferită, se foloseşte genitivul unui pronume demonstrativ (de obicei *is, ea, id*): *vitam suam secūram facit* = face viaţa sa fără griji (în română, mai corect: *îşi* face viaţa fără griji, unde *îşi* este un dativ posesiv), dar *vita eius secūra est* = viaţa lui este fără griji.

LATINA ŞI ROMÂNA

I. Vocabular

1. Moştenite: *densus, -a, -um > des; niger, -gra, -grum > negru; dies, -ei > zi, serēnus, -a, -um > senin* (regional, *sărin*); *nemo, -īnis > nimeni; terra, -ae > ţară; deus, -i > zău* (interjecţie); *salūto, -āre > a săruta.*

2. Împrumutate: *densus, -a, -um > dens; deus, -i > zeu; salūto, -āre > a saluta.*

II. Gramatică

Adjectivele cu trei terminaţii se păstrează în limba română, dar rămân doar cu două terminaţii, deoarece neutrul are la singular aceeaşi flexiune cu masculinul, iar la plural cu femininul: *bonus, -a, -um* (sg.), *boni, -ae, -a* (pl.) devine *bun, -ă* (sg.), *buni, -e* (pl.).

Româna a păstrat pronumele posesiv din latină; pronumele posesiv de persoana a III-a (*său, sa*) nu se foloseşte însă la plural, fiind înlocuit cu (*al, a*) *lor.*

Exerciţii:

1.a. Asociază fiecărui substantiv din primul rând adjectivul potrivit din rândul al doilea; tradu:

– *gladius, vita, aquam, poēta, discipulus, cerăsus, agricolae, oppīdum*

– *bonam, clārus, alta, longus, pulchra, impīger, magnum, miseri.*

b. Pune la acuzativ singular fiecare grup, substantiv + adjectiv, pe care l-ai obţinut.

2. Alcătuieşte propoziţii din următoarele cuvinte:

a) *magister, -tri; fabŭla, -ae; ludus, -i; puer, -i; pulcher, -ra, -rum; in; narro, -āre;*

b) *discipŭlus, -i; magister, -tri; attente; audio, -īre; suus, -a, -um;*

c) *Paulus, -i; impiger, -gra, -grum; bonus, -a, -um; discipŭlus, -i; esse; et.*

3. Scrie antonimele următoarelor adjective:

serēnus, -a, -um; exiguus, -a, -um; beatus, -a, -um; magnus, -a, -um; piger, pigra, pigrum.

Lucrează cu dicţionarul!

Succedit Romŭlo Numa Pompilius, vir inclĭta iustitia. Rex ex oppido Sabinōrum venit et populum ferum sacris mollit; leges plurĭmas Romae fert, bellum nullum gerit.

(după **Titus Livius,** *De la întemeierea Romei*)

Reţine!

Piger ipse sibi obstat (Leneşul îşi stă sieşi în cale).

In intĕgrum restituĕre (A restitui în totalitate).

SABINAE MULIERES PACEM OBTINENT (I)

Arcem urbis Sabīni tenent et Mettius Curtius, *dux* Sabinōrum, *milĭtes* Romānos fundit. Dux clamat: „Vicĭmus perfĭdos *hospĭtes*; aliud est *virgĭnes* rapĕre, aliud pugnāre cum viris". Sed Romŭlus cum *milităbus* suis impĕtum facit et Sabīnos vincit.

(după **Titus Livius** – *Ab Urbe condĭta*)

Răpirea Sabinelor. Louis David. Luvru

Vocabŭla

mulĭer, -ĕris(f.) = femeie
pax, -cis (f.) = pace
obtinĕo, -ēre, -tinui, -tentum = a obţine
arx, arcis (f.)= fortăreaţă
urbs, -is (f.) = oraş
Sabīnus, -a, -um = sabin
tenĕo, -ēre, tenui, tentum = a ţine, a ocupa
dux, ducis (m.) = comandant
miles, milĭtis (m.) = soldat
fundo, -ĕre, fūdi, fusum = a împrăştia
vinco, -ĕre, vīci, victum = a învinge (*vicĭmus*, ind. perf. I pl.)
perfĭdus, -a, -um = necinstit, de rea-credinţă
hospes, hospĭtis (m.) = gazdă(dar şi oaspete)
alius, alia, aliud = altul, altceva; *aliud* ... *aliud* = una ... alta
virgo, -ĭnis (f.) = fecioară
rapĭo, -ĕre, rapui, raptum = a răpi
pugno, -āre, -āvi, -ātum = a lupta
impĕtus, -us (m.) = asalt

Află despre:

RĂPIREA SABINELOR, una dintre cele mai cunoscute legende legate de domnia lui Romulus; vrând să întărească cetatea, regele a deschis un „azil" (loc inviolabil) în care a primit un număr mare de imigranţi; dar populaţia Romei a rămas predominant masculină, iar misiunile la populaţiile învecinate pentru a le cere alianţe şi căsătorii (*societas conubiumque*), nu au avut succes. Romulus a organizat jocuri în cinstea zeului Neptun şi i-a invitat pe locuitorii cetăţilor vecine. Sabinii au venit însoţiţi de soţiile şi copiii lor; în timpul spectacolului, tinerii romani au răpit fetele sabine. Sabinii au pornit o expediţie de pedepsire şi au izbutit să ajungă în centrul Romei, cucerindu-i fortificaţia principală (*arx*), dar fără o victorie finală.

Intervenţia femeilor care nu doreau să-şi părăsească soţii i-a împăcat pe sabini cu tinerii romani.

SABINII, vechi locuitori din Peninsula Italică, au format, împreună cu latinii, populaţia timpurie a Romei. Dintre regii Romei, unii au fost sabini. Legenda răpirii sabinelor consemnează realitatea unirii unei părţi din populaţia sabină cu latinii.

REGII ROMEI: Romŭlus (latin), Numa Pompilius (sabin), Tullus Hostilius (latin), Ancus Martius (sabin), Tarquinius Priscus (etrusc), Servius Tullius (etrusc), Tarquinius Superbus (etrusc).

Declinarea a III-a imparisilabică (G.sg. *-is*)

Genul
- **masculin:** *homo, homĭnis* = om; *rex, regis* = rege; *dux, ducis* = comandant
- **feminin:** *lex, legis* = lege; *mulier, muliĕris* = femeie; *pax, pacis* = pace
- **neutru:** *caput, capĭtis* = cap; *tempus,-ŏris* = timp; *carmen, -ĭnis* = poezie

Cazul	Genul masculin		Genul feminin		Genul neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	dux	duc*ēs*	lex	leg*ēs*	caput	capĭt*a*
G.	duc*is*	duc*um*	leg*is*	leg*um*	capĭt*is*	capĭt*um*
D.	duc*ī*	duc*ibus*	leg*ī*	leg*ĭbus*	capĭt*ī*	capit*ĭbus*
Ac.	duc*em*	duc*ēs*	leg*em*	leg*ēs*	caput	capĭt*a*
Abl.	duc*e*	duc*ibus*	leg*e*	leg*ĭbus*	capĭt*e*	capit*ĭbus*
V.	dux	duc*es*	lex	leg*ēs*	caput	capĭt*a*

- Se numesc *imparisilabice* (*impar* = inegal) substantivele declinării a III-a cu tema terminată în consoană (du*x* = du*c-s*, temă + desinenţă), care au la nominativ mai puţin cu o silabă decât genitiv singular.
- Substantivele cu acelaşi număr de silabe la nominativ şi la genitiv singular se numesc *parisilabice* (*par* = egal); acestea au tema terminată în vocală (civ*i-s* = temă + desinenţă).

I. Vocabular

1. M o ş t e n i t e : *mulier, -ĕris* (cu schimare de accent) > *muiere; pax, -cis > pace; clamo, -āre > a chema, chemare; vinco, -ĕre > a (în)vinge, învingere; hospes, -ĭtis > oaspe(te); virgo, -ĭnis > vergură* (vechi şi dialectal); *rapio, -ĕre > a răpi, răpire; facio, -ĕre > a face, facere.*

2. Î m p r u m u t a t e : *urbs, -is > urbe* (învechit sau ironic); *perfidus, -a, -um > perfid* (cu accent luat din franceză); *virgo, -ĭnis > virgină.*

II. Gramatică

Substantivele declinării a III-a se regăsesc în lb. română în tipul substantival cu N. sg. *-e* (provenit din Ac. sg. *-em*): iepure (din *lepŏrem*), muiere (din *muliĕrem*), pace (din *pacem*). Unele substantive şi-au păstrat caracterul imparisilabic, între singular şi plural: timp – timpuri; cap – capete; om – oameni

S-a păstrat la substantivele feminine desinenţa *-i*, a dativului singular, folosită şi la G. sg.: (unei) legi (din *legi*), (unei) muieri (din *muliĕri*).

Exerciţii:

1. Analizează morfologic cuvintele din prima frază a textului.

2. Pune la Ac. sg. grupul substantiv–adjectiv: *miles gloriōsus*, *nomen clarum, civitas magna.*

3. Găseşte pentru fiecare substantiv (aflat la N. sg.) din prima coloană adjectivul potrivit din a doua coloană:

ager	*densa*	*carmen*	*longa*
dux	*vastus*	*tempus*	*miser*
nauta	*gloriōsus*	*servus*	*antīquum*
fagus	*impavīdus*	*pax*	*tuum*

Lucrează cu dicţionarul!

Originea limbii române

De linguae nostrae origīne scriptōres diversas sententias habent. Plures eam Latīni sermōnis filiam credunt, quod incōlae Moldaviae Romanōrum apellatiōnem retīnent. Moldavōrum Valachorumque lingua multa Latīna vocabūla habet; alīquot vocabūla e sermōne antīquae Daciae sunt.

(după **Dimitrie Cantemir,** *Descriptio Moldaviae*)

Reţine!

În pace leōnes, in proelio cervi (În vreme de pace lei, în luptă cerbi).
Iniuriārum remedium est oblivio (Uitarea este leacul nedreptăţilor).

Temă de portofoliu!

Pe baza informaţiilor dobândite, alcătuieşte o listă cu terminaţiile substantivelor moştenite în limba română din limba latină.

9 *Lectio nona*

Declinarea a III-a parisilabică. Funcțiile acuzativului

SABINAE MULIERES PACEM OBTINENT (II)

Tum Sabīnae muliēres pavōrem vincunt, se inter tela volantia infĕrunt, patres et viros orant: „In nos vertīte iras, nos causa belli, vulnĕrum et *caedium* sumus. Melius perīmus quam viros et parentes *hostes* vidēmus". Movet orātio et duces et multitūdinem. Duces pacem et civitātem unam ex duābus faciunt, regnum consociant, imperium omne confĕrunt Romam.

(după **Titus Livius** *Ab Urbe condĭta*)

Vocabŭla

pavor, -ōris = frică
inter (+ ac.) = între
telum, -ī = armă de aruncat (lance, suliță, săgeată)
volantĭa = care zburau
infĕro, inferre, intŭli, illātum = a arunca
pater, patris (m.) = tată, părinte
oro, -āre, -āvi, -ātum = a ruga
verto, -ĕre, verti, versum = a întoarce
ira, -ae = mânie
causa, -ae = cauză
vulnus, -ĕris (n.) = rană
caedes, -is (f.) = ucidere; măcel
melĭus = mai bine, mai degrabă
perĕo, -īre, perii (-ivi), -ĭtum = a pieri
quam = decât
hostis, -is (m.) = duşman
movĕo, -ēre, movi, motum = a mişca, a impresiona
oratĭo, -ōnis (f.) = cuvântare, discurs
multitūdo, -ĭnis (f.) = mulţime
civĭtas, -ātis (f.) = cetate
unus, -a, -um = unul (singur)
regnum, -i = domnie
duo, duae = doi, două (*duābus* = Abl. pl.)
consocĭo, -āre, -āvi, -ātum = a uni, a asocia
imperĭum, -ĭi = conducere, stat
omnis, -e = tot, toată

Răpirea Sabinelor. Juan de Bologne. Florența

Află despre:

CĂSĂTORIA ROMANĂ. În forma sa cea mai veche era aşa-zisa căsătorie *cum manu* (*manus, -us* = mână, autoritate), când femeia intra sub autoritatea absolută a familiei soţului, conduse de *pater familias* (tatăl familiei: bunic, tată, chiar soţul însuşi). Căsătoria, hotărâtă de

Momentul solemn al căsătoriei

părinţi, nu se încheia între rude, nici între oamenii liberi şi cei proveniţi din sclavi, nici, la început, între patricieni şi plebei. Consacrarea căsătoriei *cum manu* se făcea fie printr-o ofrandă de pâine către Iuppiter, fie prin cumpărarea fetei de la şeful familiei, fie prin convieţuirea soţilor vreme de un an. Căsătoria *cum manu* a fost înlocuită cu cea *sine manu*, prin care femeia nu mai era supusă autorităţii paterne, avea dreptul la propria opţiune în privinţa viitorului soţ şi la propria avere. Căsătoria era, de obicei, precedată de o logodnă, în faţa rudelor şi a prietenilor, când, pe lângă cadouri, logodnicul oferea logodnicei un inel simbolic ce se purta pe inelarul mâinii stângi.

În ziua celebrării căsătoriei, fata îmbrăca o tunică albă şi la gât purta un colier de metal; părul, prins în şase suluri artificiale (cum purtau şi vestalele în timpul ceremoniilor), se acoperea cu un văl portocaliu, deasupra căruia se punea o coroană împletită din măghiran şi verbină, iar mai târziu din mirt şi flori de portocal. Se oferea o jertfă zeilor iar un augur al familiei examina măruntaiele animalului sacrificat pentru a aprecia dacă auspiciile sunt favorabile, deci căsătoria încuviinţată de zei. Formula prin care mirii consimţeau la unirea lor era: *Ubi tu Gaius, ego Gaia.* Asistenţa ura *Feliciter!* („Să fiţi fericiţi!“), după care urma ospăţul. Mireasa era dusă la casa mirelui cu un cortegiu nupţial care avea în frunte cântăreţi din flaut, urmaţi de purtători de torţe. Cortegiul intona cântece vesele, şi pe stradă se aruncau nuci copiilor. În faţa casei, unul dintre însoţitorii mirelui aprindea o torţă şi apoi alţi doi treceau mireasa peste prag, fără ca aceasta să atingă pământul. Două însoţitoare ale miresei îi înmânau furca şi fusul, prin care-i aminteau activităţile ei casnice, iar soţul îi oferea, simbolic, apa şi focul. Ritualul nunţii romane s-a păstrat, cu unele diferenţe, în cel creştin.

Dansator

Cântăreţ cu fluier dublu

Declinarea a III-a parisilabică (G. sg. *-is*)

Genul
- **masculin:** *civis, -is* = cetăţean; *hostis, -is* = duşman; *finis, -is* = hotar
- **feminin:** *avis, -is* = pasăre; *navis, -is* = corabie; *vulpes, -is* = vulpe
- **neutru:** *mare, -is* = mare

Cazul	Genul masculin		Genul feminin		Genul neutru	
	Singular	**Plural**	**Singular**	**Plural**	**Singular**	**Plural**
N.	civ*is*	civ*ēs*	av*is*	av*ēs*	mar*e*	mar*ia*
G.	civ*is*	civ*ium*	av*is*	av*ium*	mar*is*	mar*ium*
D.	civ*ī*	civ*ibus*	av*ī*	av*ĭbus*	mar*ī*	mar*ĭbus*
Ac.	civ*em*	civ*ēs*	av*em*	av*ēs*	mar*e*	mar*ia*
Abl.	civ*e*	civ*ibus*	av*e*	av*ĭbus*	mar*ī*	mar*ĭbus*
V.	civ*is*	civ*ēs*	av*is*	av*ēs*	mar*e*	mar*ia*

Observă şi află mai mult!

- Substantivele parisilabice au tema terminată în *-i-*, aceasta observându-se la terminaţiile G. pl. *-ium*, ale unor cazuri ale neutrelor: Abl. sg. *-i*, N. Ac. V. pl. *-ia*.
- Şi unele imparisilabice: *ars, artis* = meşteşug; *mons, montis* = munte; *nŏx, noctis* = noapte; *pars, partis* = parte; *pons, pontis* = punte; *urbs, -urbis* = oraş, au la G pl., de asemenea, terminaţia *-ium*, nu *-um*: *artium, montium, noctium, partium, pontium, urbium.*
- Imparisilabicele neutre: *animal*, *-ālis* = vieţuitoare, *calcar*, *-āris* = pinten (la origine parisilabice: N. *animale, calcare*) se declină ca *mare, -is.*
- Câteva substantive masculine parisilabice au genitivul plural terminat în *-um*: *canis, -is* = câine, cu G. pl. *canum; iuvĕnis, -is* = tânăr, cu G. pl. *iuvĕnum; panis, -is* = pâine, cu G. pl. *panum.*
- Există şi substantive care, deşi au acelaşi număr de silabe la nominativ şi la genitiv singular, au tema terminată în consoană şi se declină ca şi imparisilabicele: *pater, patris* = tată; *mater, matris* = mamă; *frater, fratris* = frate (tema în *-tr-*).

Funcţiile acuzativului

1. Principala funcţie a acuzativului este exprimarea complementului direct al verbelor tranzitive (acuzativ fără prepoziţie).

Duces pacem faciunt = Conducătorii fac **pace.**
Timeo pericŭla = Mă tem **de pericole.** | *timēre, cavēre* sunt în limba
Cave canem = Fereşte-te **de câine.** | latină tranzitive

2. Acuzativul exprimă complementul de loc când e vorba de ţinta unei mişcări (de cele mai multe ori precedat de o prepoziţie: *in, ad,* dar şi fără prepoziţie, mai ales la numele de oraşe):

In nos vertĭte iras = **Spre noi/ Împotriva noastră** (ostilitatea) îndreptaţi-vă mânia.
Regnum confĕrunt Romam = Transferă domnia **la Roma.**

3. Acuzativul poate fi cazul exclamației:

O tempŏra, o mores! = O, ce timpuri, ce obiceiuri!

O fortunātos agricŏlas! = O, fericiți agricultori!

4. Acuzativul este cazul cerut de numeroase prepoziții (*ad, ante, apud, contra, inter, per, post, trans* etc.):

Inter tela *se infĕrunt* = Se aruncă **între arme.**

Cicĕro ***apud Damasippum*** *cenat* = Cicero cinează **la Damasippus.**

5. Acuzativul poate fi subiect al unor propoziții completive, cu predicatul la infinitiv (acuzativ cu infinitiv), care depind de verbe care înseamnă *a spune, a ști, a dori:*

Cogita *tuos servos homines esse* = Gândește-te că sclavii tăi sunt oameni.

Vocabular

1. Moștenite: *inter* > *între; oro, -āre* > *a ura, urare; pereo, -īre* > *a pieri, pierire; quam* > *ca; parens, -ntis* > *părinte; civĭtas, -ātis* > *cetate; unus, -a, -um* > *un.*

2. Împrumutate: *causa, -ae* > *cauză; oratio, -ōnis* > *orație; multitūdo, -ĭnis* > *multitudine; ex* > *ex* (în ex-rege, ex-ministru etc.); *imperium, -ĭi* > *imperiu.*

Exerciții:

1. Pune la G. pl. și la Ac. pl.: *navis longa* și *anĭmal parvum.*
2. Analizează morfologic și sintactic cuvintele din a doua frază a textului.
3. Tradu în limba latină:

Armonia cetățenilor întărește orașul. El descrie edificii ale unor orașe antice. Multe animale trăiesc în mare.

4. Grupează în familii lexicale următoarele cuvinte; precizează-le radicalul și tradu-le: *regnum, -i; imperium, -ii; civĭtas, -ātis; imperātor, -ōris; civis, -is; rex, -gis; regīna, -ae; impĕro, -āre; civīlis, -e; regno, -āre.*

Lucrează cu dicționarul!

Vulpes et uva

Fame coacta vulpes in alta vinea uvam appĕtit, sed non potest eam tangĕre. Tum sic dicit: „Nondum matūra est; nolo uvam acerbam sumĕre".

(după **Phaedrus**)

Reține, interpretează, analizează!

Timeo Danāos et dona ferentes (Mă tem de greci și când aduc daruri).

Lupos apud oves linquĕre custōdes (A lăsa lupii paznici la oi).

In mare fundis aquam (Verși apă în mare).

Finis corōnat opus (Sfârșitul încununează opera).

CUM AMICIS IN ITINERE...

Etiam inter caros amīcos voluntātum *omnium* morumque concordia rara est. Hic tardus, ille *celer*, hic *tristis*, ille laetus, denīque hic stultus, *prudens* ille est. Multa quamquam *gravia* tolerāmus domi – nullum enim pondus recūsat amicitia – verum in itinĕre eădem vix *tolerabilia* sunt.

(după **Petrarca**)

Marele drum central. Ostia

Borne romane în Iordania

Vocabŭla

iter, itinĕris = drum
carus, -a, -um = drag
voluntas, -ātis (f.) = voinţă, sentiment
mos, moris (m.) = obicei, (pl.) moravuri
concordia, -ae = înţelegere, armonie
rarus, -a, -um = rar
tardus, -a, -um = greoi, lent
ille, illa, illud = acela
celer, celĕris, celĕre = repede, iute
tristis, -e = trist
recūso, -āre, -āvi, -ātum = a refuza, a respinge
verum = însă
laetus, -a, -um = vesel
prudens, -ntis = înţelept
multus, -a, -um = mult
quamquam = deşi
gravis, -e = grav, important
tolĕro, -āre, -āvi, -ātum = a suporta
nullus, -a, -um = nici un, nici o
enim = căci
pondus, -ĕris = greutate
idem, eădem, idem = acelaşi, aceeaşi
tolerabĭlis, -e = tolerabil, suportabil
vix = de abia, cu greu

Află despre:

Petrarca

FRANCESCO PETRARCA (1304 – 1374), poet prerenascentist italian; erudit, umanist, întemeietorul filologiei clasice. A călătorit mult şi a descoperit preţioase manuscrise antice pe care le-a transcris şi le-a editat. Admirator al literaturii romane, mai ales al lui Cicero şi Vergilius, a scris el însuşi în limba latină opere cu caracter filosofic şi poemul *Africa,* avându-l ca erou pe Scipio Africanul. Poezia în limba italiană cuprinde mai ales sonete, specie pe care Petrarca a dus-o la desăvârşire, cântându-şi iubirea pentru frumoasa Laura. Poetul a fost un premergător în literatura de călătorie. Drumurile sale, impuse de situaţia politică tensionată din oraşele Italiei, de îndatoriri oficiale, de nelinişti lăuntrice sau de plăcerea de a cunoaşte cât mai mult, i-au prilejuit pagini literare sincere, spontane, precise şi plastice, printre ele apărând pentru prima dată relatarea unei ascensiuni pe munte (din care face parte fragmentul studiat). Activitatea artistică de excepţie i-a fost răsplătită încă din timpul vieţii, poetul primind pe Capitoliu, în anul 1341, cununa de lauri a Poeziei.

Adjectivele de declinarea a III-a

- cu două terminaţii: grav*is* (m.f.), grav*e* (n.)
- cu o terminaţie: pruden*s* (m.f.n.), -nt*is* (G.sg.); felix, -ic*is* (G. sg.)
- cu trei terminaţii: celer (m.), celĕr*is* (f.), celĕr*e* (n.)

Cazul	Declinarea adjectivului cu două terminaţii				Declinarea adjectivului cu o singură terminaţie			
	Masculin Feminin		Neutru		Masculin Feminin		Neutru	
	Sing.	Pl.	Sing.	Pl.	Sing.	Pl.	Sing.	Pl.
N.	grav*is*	grav*ēs*	grav*e*	grav*ia*	felix	felic*ēs*	felix	felic*ia*
G.	grav*is*	grav*ĭum*	grav*is*	grav*ĭum*	felic*is*	felic*ium*	felic*is*	felic*ĭum*
D.	grav*ī*	grav*ĭbus*	grav*ī*	grav*ĭbus*	felic*ī*	felic*ĭbus*	felic*ī*	felic*ĭbus*
Ac.	grav*em*	grav*ēs*	grav*e*	grav*ia*	felic*em*	felic*ēs*	felix	felic*ia*
Abl.	grav*ī*	grav*ĭbus*	grav*ī*	grav*ĭbus*	felic*ī*	felic*ĭbus*	felic*ī*	felic*ĭbus*
V.	grav*is*	grav*ēs*	grav*e*	grav*ia*	felix	felic*ēs*	felix	felic*ia*

I. Vocabular

1. M o ş t e n i t e : *gravis, -e > greu.*

2. Î m p r u m u t a t e : *prudens, -ntis > prudent; gravis, -e > grav, tolĕro, -āre > a tolera, tolerare; pondus, -ĕris > pondere; recūso, -āre > a recuza* (în limbajul juridic = *a respinge, a nu accepta un martor, un judecător*); *iter, itinĕris* se regăseşte în *itinerar* (din derivatul *itinerarius*).

II. **Gramatică**

Adjectivele latineşti de declinarea a III-a se moştenesc în limba română ca adjective cu o singură terminaţie (m., f. sg.): *viridis, -e* (Ac. sg. *viridem*) > *verde*; *dulcis, -e* (Ac. sg. *dulcem*) > *dulce; felix* (Ac. sg. *felicem*) > *ferice; mollis, -e* (Ac. sg. *mollem*) > *moale.*

Exerciţii:

1. Analizează morfo-sintactic cuvintele din prima propoziţie a textului.
2. Declină: *homo celĕber, vita brevis, triste fatum.*
3. Tradu: *Captīvus dulcem libertātem cupit. Senium consilia adulescentĭbus utilia sunt.*

Lucrează cu dicţionarul!

Tonsor garrūlus Archelāum, regem Macedŏnum, interrogat: „Quomŏdo te rado, rex?“ „Tacĭtus“ respondet rex.

(după **Erasmus**)

Holbein cel Tânăr: Portretul lui Erasmus în medalion

Reţine!

Ars longa, vita brevis (Arta este lungă, viaţa scurtă).

Commūne pericŭlum concordiam parat (Primejdia comună prilejuieşte buna înţelegere).

Secundae res amīcos parant, tristes probant (Situaţiile fericite [îţi] procură prieteni, cele triste îi pun la încercare).

Andrea del Castagno:Petrarca, Boccaccio (poeţi prerenascentişti)

Temă de portofoliu

Rezumă, din legendele consacrate lui Apollo şi Athenei (Minerva), pe acelea prin care se explică valoarea simbolică a laurului şi a măslinului.

APOLLINIS ORACULUM

Erant in quadam civitāte rex et regīna qui tres pulchras filias habēbant. Sorōres *maiōres* regĭbus nubent, sed Psyche, *pulchrior* suis sororĭbus, deflet domi suam solitudĭnem.

Infortunatissĭmae filiae *miserrĭmus* pater Apollĭnis oracŭlum consŭlit.

Apollo sic respondet:

„Rex, ne speravĕris genĕrum mortāli stirpe creatum,
Sed saevum atque ferum malum,
Quod tremit ipse Iuppĭter."

Sic Apollo deum Amōrem praenuntiat.

(după **Apuleius** – ***Asĭnus aureus***)

Apollo cântând din liră

V o c a b ŭ l a

Psyche = Psyche
quidam, quaedam, quoddam (quiddam) = oarecare, cineva, ceva
pulcher, -chra, -chrum = frumos
soror, -ōris (f.) = soră
nubo, -ĕre, nupsi, nuptum (+ dat.) = a se mărita cu
deflĕo, -ēre, -flēvi, -flētum = a plânge, a deplânge
solitūdo, -ĭnis (f.) = singurătate
infortunātus, -a, -um = nefericit, nenorocos
oracŭlum, -i = oracol (şi sanctuar unde se făceau profeţii)
consŭlo, -ĕre, -sului, -sultum = a consulta, a întreba
ne = să nu
spero, -āre, -āvi, -ātum = a spera (*ne spĕraveris* = să nu speri, conj.perf.)
mortālis, -e = muritor, omenesc
stirps, -is (f.) = neam, stirpe
creo, -āre, -āvi, -ātum = a crea, a naşte
saevus, -a, -um = sălbatic, crud, violent
sic = astfel
ferus, -a, -um = sălbatic
Amor, -ōris = (zeul) Amor
malum, -i = (subst.) rău
praenuntĭo, -āre, -āvi, -ātum = a prevesti

Află despre:

LUCIUS APULEIUS (125 – 170 p. Chr.), autorul romanului *Metamorphōses* sau *Asĭnus aureus* („Măgarul de aur"), în care sunt povestite peripeţiile tânărului Lucius, transformat în măgar, ca urmare a unor greşeli în folosirea magiei. Episodul despre Psyche şi Amor, de origine grecească, este o poveste populară de sine stătătoare, inserată în roman.

PSYCHE, divinitate a sufletului în mitologia greacă, a atras prin frumuseţea ei deosebită mânia zeiţei Venus. Oracolul, greşit interpretat, i-a prezis un soţ monstruos. Acesta a fost însă zeul iubirii, Amor (grecii îl numeau Eros), care a îndrăgit-o pe Psyche şi i-a oferit o viaţă

minunată într-un palat divin, rămânând însă mereu nevăzut. Surorile au sfătuit-o să-şi ucidă soţul, convingând-o că este un monstru, dar ea privindu-l pentru prima dată la lumina unui opaiţ a văzut că soţul ei este un zeu. Acesta a părăsit-o şi Psyche l-a căutat îndelung, îndurând multe suferinţe, până când Iuppiter a îngăduit nunta lor şi a primit-o printre nemuritori. Basmul popular românesc „Porcul cel fermecat" are multe similitudini cu această poveste.

AMOR, numit şi Cupµdo, zeul iubirii la romani, fiu al zeiţei Venus şi al zeului Marte, a fost, iniţial, o divinitate primordială, fiu al Nopţii şi al Zilei, semnificând atracţia născută din Haos, mai apoi zeu al iubirii, reprezentat cu aripi, înarmat cu arc şi cu săgeţi, de care se temeau şi nemuritorii.

PHOEBUS APOLLO, zeu din mitologia greacă, preluat de romani, fiu al lui Zeus (la romani Iuppiter). Întruchipa lumina solară, artele, medicina. I se atribuia uciderea şarpelui Python, la Delphy, şi înfiinţarea în acel loc a unui oracol. Ca zeu al artelor era reprezentat cu cithara, o liră cu patru coarde, şi înconjurat de muze pe muntele Parnas.

Împăratul Augustus l-a considerat protectorul său şi a instituit la Roma Jocurile Apollinare (*Ludi Apollinçres*). Îi era consacrat laurul cu frunzele căruia, în mod simbolic, erau încununaţi poeţii.

ORACOL, loc sacru unde zeii făceau profeţii prin preotese sau preoţi şi unde în Antichitate, s-au construit altare şi temple. Oracolele erau consultate în interesul cetăţii, în chestiuni militare, politice, religioase sau personale. Lui Apollo i se atribuiau mai multe oracole, cel mai vestit în lumea greacă fiind cel de la Delphi. Preoteasa, numită Pithya, murmura cuvinte inspirate de zeu, care apoi erau interpretate de preoţi.

IUPPITER, zeul suprem al romanilor, asimilat cu Zeus din mitologia greacă. Părinte al zeilor, stăpân al lumii vizibile, personifica cerul şi fenomenele atmosferice. A devenit patronul victoriilor militare, protectorul statului roman, de aceea i s-a consacrat un templu pe Capitoliu (*Iuppiter Capitolīnus*).

Iuppiter Capitolinus, Roma, Muzeul Capitoliului

Gradele de comparaţie ale adjectivului

Pozitiv M. F. N.	Comparativ M.F. N.	Superlativ M. F. N.
rarus, rara, rarum	rarior, -ius	**rarissim**us, -a, -um
miser, misĕra, Misĕrum	miserior, -ius	miser**rĭm**us, -a, -um
pulcher, -ra, -rum	pulchrior, -ius	pulcher**rĭm**us, -a, -um
gravis, -e	gravior, -ius	grav**ĭssim**us, -a, -um
ferox, – cis (G. sg.)	ferocior, -ius	feroc**ĭssim**us, -a, -um

Observă şi află mai mult!

• *Comparativul,* format cu *sufixul morfologic* **-ior (-ius),** adăugat temei (care se obţine prin înlăturarea terminaţiei de la G. sg.), se încadrează în declinarea a III-a imparisilabică.

Declinarea adjectivului la comparativ

Cazul	Masculin Feminin		Neutru	
	Sing.	Pl.	Sing.	Pl.
N.	grav*ior*	**grav*iōres***	grav*ius*	grav*iora*
G.	grav*iōris*	**grav*iōrum***	grav***iōris***	grav*iōrum*
D.	grav*iōri*	**grav*iorībus***	grav***iōri***	grav*iorībus*
Ac.	grav*iōrem*	grav***iōres***	grav*ius*	grav*iora*
Abl.	grav*iōre*	grav***iorībus***	grav***iōre***	grav*iorībus*
V.	grav*ior*	grav***iōres***	grav*ius*	grav*iora*

• *Superlativul,* format cu sufixul morfologic ***-issim-***, adăugat temei, sau ***-rim-***, adăugat formei de N. sg. terminat în **-er,** se încadrează, pentru masculin şi neutru în declinarea a II-a, pentru feminin, în declinarea I.

Ex.: rar**issīm***us*, rar**issīm***a*, rar**issīm***um,* dar: acer**rīm***us*, acer**rīm***a*, acer**rīm***um.*

• *vetus, -ĕris* = vechi, bătrân are superlativul veter**rīm***us, -a, -um.*

• Un grup de adjective, foarte des folosite, au gradele de comparaţie formate de la altă temă decât cea a pozitivului:

Pozitiv	Comparativ	Superlativ
magnus, -a, -um = mare	*maior, maius*	*maxīmus, -a, -um*
parvus, -a, -um = mic	*minor, minus*	*minīmus, -a, -um*
bonus, -a, -um = bun	*melior, melius*	*optīmus, -a, -um*
malus, -a, -um = rău	*peior, peius*	*pessīmus, -a, -um*
multi, -ae, -a (pl.) = mulţi	*plures, plura*	*plurīmi, -ae, -a*

LATINA ŞI ROMÂNA

I. Vocabular

1. M o ş t e n i t e : *soror, -ris > soră; tres > trei; filia, -ae > fie* (învechit şi popular, păstrat în forme ca *fie-sa;* din acesta, cu sufixul *-ică,* s-a format *fiică*).

2. Î m p r u m u t a t e : *solitūdo, -īnis > solitudine, oracŭlum, -i > oracol; spero, -āre > a spera; mortālis, -e > mortal; stirps, -is > stirpe; creo, -āre > a crea, creare.*

II. Gramatică

Limba română nu a moştenit din limba latină gradele de comparaţie formate cu sufixe, ci un model popular analitic, cu adverbul *magis* (>mai) şi *forte* (>foarte) antepuse formei de pozitiv. Există, ca forme neologice: ***inferior, superior, major, minor, maxim, minim, optim.***

Exerciţii:

1. Pune comparativul adjectivelor: *stultus, piger, fortis, parvus* la G. sg. şi la Ac. sg., asociindu-le câte un substantiv.

2. Pune superlativul adjectivelor: *serenus, niger, tristis, bonus* la N. pl. şi Ac. pl., asociindu-le câte un substantiv.

3. Tradu: *optĭmi amīci, vitae breviōris, vitae breviōres, filium minōrem, plurĭbus civĭbus.*

4. Tradu următoarele comparaţii tradiţionale în care substantivul în ablativ este complement al comparativului (= decât...): *candidior nive, levior pinna, durior saxo, melle dulcior, amarior felle, luce clarior.*

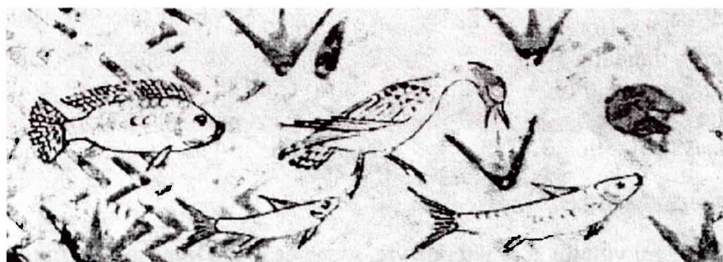
Lucrează cu dicţionarul!

Gâsca friptă

Eram nive candidior.
Quāvis ave formosior,
Sed nunc sum corvo nigrior.
Miser, miser, nunc sum miser
Et ustus fortĭter.

Nunc in scutella iaceo,
Et volitāre nequeo,
Dentes frendentes video.
Miser, miser, nunc sum miser
Et ustus fortĭter.

(din *Carmĭna Burāna*)

Raţă sălbatică şi peşti. Detaliu dintr-o scenă de vânătoare şi pescuit. Teba, mormântul lui Menna

Reţine!

Risu inepto res ineptior nulla est (Nici un lucru nu este mai prostesc decât râsul prostesc).

Nihil utilius sale et sole (Nimic nu este mai necesar decât sarea şi soarele).

Temă de portofoliu

Alcătuieşte o fişă cu tipurile de substantive şi adjective pe care limba română le-a moştenit din latină; ilustrează fiecare afirmaţie în câte trei exemple (cuvânt latinesc devenit cuvânt românesc).

PSYCHE NUBET AMORI

Tunc pocŭla nectāris, quod vinum deōrum est, Bacchus Supĕris *ministrābat*. Vulcānus cenam *coquēbat*. Horae rosis et cetĕris florĭbus *ornābant* omnia. Musae carmĭna *personābant*. Apollo *cantābat* ad cithăram, formōsa Venus suaviter *saltābat*. Sic rite Psyche convēnit in manum Cupidĭnis.

V o c a b ŭ l a

tunc = atunci
pocŭlum, -i = cupă, pahar
nectar, -ăris (n.) = nectar
Bacchus, -i = Bacchus
Superi, -ōrum = zeii de sus, ai cerului
ministro, -āre, -āvi, -ātum = a servi, a oferi
Vulcānus, -i = Vulcan
coquo, -ĕre, coxi, coctum = a găti la foc
Horae, -ārum = Horele, Orele
rosa, -ae = trandafir
ceteri, -ae, -a (pl.) = ceilalţi, celelalte
flos, flōris (m.) = floare
orno, -āre, -āvi, -ātum = a împodobi
persŏno, -āre, -sonui, -sonĭtum = a răsuna, a face să răsune
cithăra, -ae = citeră (instrument cu patru coarde)
formōsus, -a, -um = frumos
Venus, -ĕris = Venus
suavĭter = în mod plăcut, graţios
salto, -āre, -āvi, -ātum = a dansa
rite (adv.) = după datină
manus, -us = mână, autoritate (*venīre in manum* = a se căsători [vezi pag. 38, căsătoria])
Cupīdo, -ĭnis = Cupido (Amor)

Află despre:

BACCHUS, zeul vinului şi al viţei de vie, identificat cu Dionysos din mitologia greacă, fiul lui Iuppiter şi al muritoarei Semela, pe care zeul a adus-o, după moarte, din Infern, printre nemuritori. Îi erau dedicate sărbătorile de toamnă, la culesul viilor, numite Bacchanalia, care au luat adesea forme orgiastice. Preotesele sale, bacantele, se îmbrăcau în piei de cerb, agitau *tyrsul* (o nuia împodobită cu frunze de iederă şi viţă, simbolul zeului), aprindeau torţe şi scoteau strigăte puternice de invocare.

Bacantele îl ucid pe Orpheu, poet mitic trac

VULCAN, divinitate de origine etruscă, identificat apoi cu zeul Hephaistos din mitologia greacă; era fiul lui Iuppĭter şi al Iunonei (gr. Hera), zeu al focului, al meşteşugurilor. Se credea că fierăria lui se află în vulcanul Etna din Sicilia, unde, cu ajutorul ciclopilor, ucenicii săi, făurea lucruri minunate, printre care şi trăsnetele lui Zeus. Zeul, urât şi şchiop, era soţul lui Venus, întruchiparea graţiei şi a frumuseţii.

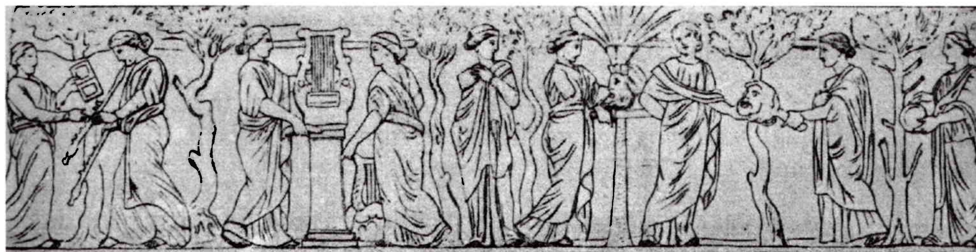

Fierăria lui Vulcan

HORE, fiicele lui Iuppĭter şi ale titanidei Themis, vegheau ordinea din natură, timpul Universului, succesiunea anotimpurilor. Numele lor greceşti erau *Eunomia* (Disciplina), *Dike* (Dreptatea), *Eirene* (Pacea). Romanii le considerau şi personificări ale orelor.

MUZE, fiicele lui Zeus şi ale Mnemosynei (Memoria), inspiratoare ale muzicii, poeziei, dansului, protectoare ale artelor.

Se născuseră în Tracia şi trăiau în pădurile muntelui Parnas, însoţindu-l deseori pe Apollo. Numele lor erau: *Clio* – muza istoriei, *Euterpe* – muza poeziei lirice şi a muzicii, *Thalia* – muza comediei, *Melpomēne* – muza tragediei, *Terpsichōre* – muza dansului, *Erāto* – muza poeziei erotice, *Polyhymnia* – muza poeziei lirice religioase, *Urania* – muza astronomiei, *Calliope* – muza poeziei epice şi a elocinţei. Tradiţia poetică impunea invocarea muzei la începutul operei.

Cele nouă muze

VENUS, iniţial divinitate latină a vegetaţiei, a fost identificată cu Aphrodita din mitologia greacă, zeiţă a frumuseţii, fiică a lui Uranus, născută din spuma mării. Ca mamă a troianului Aeneas era şi protectoarea romanilor, urmaşii acestuia. Soţie a lui Vulcan, era iubită de Marte.

Timpuri derivate din tema prezentului

Indicativul imperfect (diateza activă)

tema prezentului + **-ba-** (sufix morfologic) + desinențele personale

Cele patru conjugări

Nr.	Pers.	Conjug. I	Conjug. a II-a	Conjug. a III-a		Conjug. a IV-a	Verbul *esse*
Sg.	I	laudā**ba***m* (lăudam)	habē**ba***m* (aveam)	scribē**ba***m* (scriam)	capiē**ba***m* (prindeam)	audiē**ba***m* (auzeam)	era*m* (eram)
	II	laudā**ba***s*	habē**ba***s*	scribē**ba***s*	capiē**ba***s*	audiē**ba***s*	erā*s*
	III	laudā**ba***t*	habē**ba***t*	scribē**ba***t*	capiē**ba***t*	aud iē**ba***t*	era*t*
Pl.	I	lauda**bā***mus*	habe**bā***mus*	scribe**bā***mus*	capie**bā***mus*	audie**bā***mus*	erā*mus*
	II	lauda**bā***tis*	habe**bā***tis*	scribe**bā***tis*	capie**bā***tis*	audie**bā***tis*	erā*tis*
	III	laudā**ba***nt*	habē**ba***nt*	scribē**ba***nt*	capiē**ba***nt*	audiē**ba***nt*	era*nt*

• Imperfectul verbului *esse* se formează numai cu sufixul *-ā-*, adăugat radicalului *er-* (provenit din *es-* prin transformarea, foarte veche, a unui *-s-* intervocalic în *-r-*).

! Accentuează cu atenție imperfectul verbului *esse*, după regulile latine, nu după asemănarea cu româna: *éram* (nu *erám*), *érant* (nu *eránt*).

Funcțiile genitivului

I. Cu funcție de **atribut**, genitivul poate exprima:

1. posesia, apartenența: *vinum deorum* (vinul zeilor); *liber Lucii* (cartea lui Lucius).

2. explicația sau **definiția**: *dies victōriae* (ziua victoriei); *fons Bandusiae* (izvorul, fântâna B(l)anduziei);

3. calitatea și valoarea (sau prețul): *vir magnae virtutis* (bărbat dăruit cu o statornicie romană); *liber magni pretii* (o carte de mare preț); *annorum quadraginta* (de patruzeci de ani);

4. întregul din care se ia o parte (genitiv partitiv): *pars homĭnum* (o parte dintre oameni); *pars mei* (o parte din mine); *optimus eōrum* (cel mai bun dintre ei).

II. Cu rol de **complement,** genitivul este folosit după verbele care înseamnă „a-și aminti“ (în genitiv se pune obiectul de care-ți amintești), „a avea nevoie“, „a acuza“ etc.

memento mei = adu-ți aminte de mine
auxilii egēre = a avea nevoie de ajutor

LATINA ŞI ROMÂNA

I. Vocabular

1. M o ş t e n i t e: *coquo, -ĕre > a coace, coacere; cena, -ae > cină; flos, -oris > floare; canto, -āre > a cânta, cântare; cithăra, -ae > ceteră(vioară); formōsus, -a, -um > frumos; salto, -āre > a sălta, săltare; manus, -us > mână.*

2. Î m p r u m u t a t e: *nectar, -āris > nectar; (ad)ministro, -āre > a (ad)ministra; orno, -āre > a orna, ornare; cithăra, -ae >* (prin italiană) *chitară; suavis, -e > suav; musĭca, -ae > muzică.*

II. Gramatică

Imperfectul latin se păstrează în română cu unele modificări: la verbul *a fi* singularul a fost influenţat de plural (*erāmus > erám*, de unde şi pers I sg. *erám*), ceea ce a dus la deosebirea de accent semnalată mai sus; la verbele celor patru conjugări se observă şi dispariţia lui *-b-*: *laudabāmus > lăudam, habebāmus > aveam, dicebāmus > ziceam, faciebāmus > făceam, audiebāmus > auzeam.*

Exerciţii

1. Completează propoziţiile cu forma potrivită a verbelor date între paranteze, pentru a exprima acţiuni făcute ieri (*heri*) şi azi (*hodie*).

(imperfect) (prezent)

Heri vinum ...., *hodie aquam* .... (I sg., *bibo, -ĕre* = a bea).
Heri tristis ...., *hodie laetus* .... (II sg., *sum, esse* = a fi).
Heri de Cicerōne ...., *hodie de Caesăre* .... (II pl., *lego, -ĕre* = a citi).
Heri in silvis ...., *hodie in cavea* .... (III pl. *ambŭlo, -āre* = a se plimba).

2. Tradu propoziţiile şi precizează valoarea genitivului:
Prima viārum Via Appia est.
Incolae multārum terrārum cibi egent.
Quis nostrum culpae caret?
Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. (Iuvenal)

3. Tradu:
Mulţi dintre voi erau elevi harnici.
Priveaţi ogorul lui Marcus, nu pe al lui Aemilius.
Cicĕro, cel mai bun dintre oratorii romani, îşi recita adesea cuvântările în for.

Reţine!

Audaces fortūna iuvat (Soarta îi ajută pe cei curajoşi).
Et in Arcadia ego (Şi eu am fost în Arcadia [şi eu am cunoscut fericirea]).
Faber est suae quisque fortūnae (Fiecare este făuritorul propriei soarte).

SERVI SOMNIA

Gravem vidulŭm hic, in mari, reppĕri. Forsĭtan aurum inest et praetor te, Gripe, *liberābit*.

Iam ubi liber *ero*, agrum atque aedes *instruam*; navĭbus magnis mercatūram *faciam*; oppĭdum magnum *communiam* et ei Gripum *dabo* nomen; ibi regnum magnum *instituam*...

Magnas res hic agĭto in mentem instruĕre! Melius nunc vidŭlum condam...

(după **Plaut** – *Rudens*)

Vocabŭla

servus, -i = sclav
somnĭum, -ii = vis, iluzie
vidŭlus, -i = sac de piele
hic (adv.)= aici
reperĭo, -īre, reppĕri, repertum = a găsi
forsĭtan = poate că
gravis, -e = greu
insum, inesse, infui = a fi în
praetor, -ōris (m.) = pretor, magistrat însărcinat cu jurisdicția civilă
Gripus, -i = Gripus
libĕro, -āre, -āvi, -ātum = a elibera (din sclavie)
iam = deja, ei bine, iată
liber, -ĕra, -ĕrum = liber
aedes, -is (f.) = templu, (pl.) locuință
instrŭo, -ĕre, -struxi, -structum = a construi, a aranja, a utila
navis, -is (f.) = corabie
mercatūra, -ae = negustorie, comerț
oppĭdum, -i = cetate
communĭo, -īre = a întări cu fortificații
do, dare, dedi, datum = a da
nomen, -ĭnis (n.) = nume
institŭo, -ĕre, -stĭtui, -stitūtum = a construi
agito, -āre, -āvi, -ātum = a agita, a dezbate
mens, -ntis (f.) = minte
condo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum = (aici) a ascunde

Mască de comedie

Află despre:

PLAUT (Titus Maccius Plautus), cel mai important poet comic latin (aprox. 250–184 a. Chr.), a scris 21 de comedii, de mare succes încă din Antichitate care au constituit modelul a numeroase prelucrări moderne: *Comedia erorilor*, de Shakespeare (după *Menaechmi*), *Avarul* de Molière (după *Aulularia*), *Amphytrion* de Molière (după *Amphitruo*), *Cei doi gemeni venețieni* de Goldoni (după *Menaechmi*).

Comediile erau interpretate de actori care, până în sec. I p. Chr., proveneau din rândul sclavilor şi al liberţilor. Ele satirizau moravuri, oferind un tablou social pitoresc şi veridic.

Scenă de mimi. Mozaic de la Vatican

SCLAVI, categorie socială lipsită de drepturi, alcătuită în cea mai mare parte din prizonieri de război şi din oameni care-şi pierduseră libertatea prin neachitarea datoriilor. Sclavii au fost folosiţi în toate ramurile de activitate, atât în munca grea din minerit şi agricultură, cât şi în serviciile diversificate din oraşe şi din casele stăpânilor. Eliberarea din sclavie era un act juridic prin care sclavul, căpătând ca *libert* unele drepturi civile, păstra îndatoriri faţă de fostul stăpân, care-i devenea patron şi pe care nu-l putea niciodată chema în judecată. Eliberarea sclavului se făcea prin răscumpărare sau constituia un gest de mărinimie din partea stăpânului. Din categoria liberţilor s-au ridicat oameni energici şi ambiţioşi, printre care funcţionari pricepuţi şi artişti de seamă.

Indicativul viitor (diateza activă)

tema prezentului + ⟨ sufixul **-b(i, u)** – conj. I, a II-a / sufixele **-a, -e** – conj. a III-a, a IV-a ⟩ + desinenţele personale

Exemple:

Nr.	Conj. I	Conj. a II-a	Conj. a III-a		Conj. a IV-a	Verbul *esse*
Sg.	**laudāb***o* = voi lăuda	**habēb***o* = voi avea	**scriba***m* = voi scrie	**capia***m* = voi lua	**audia***m* = voi auzi	**er***o* = voi fi
	laudābi*s*	**habēbi***s*	**scribē***s*	**capie***s*	**audie***s*	**eri***s*
	laudābi*t*	**habēbi***t*	**scribe***t*	**capie***t*	**audie***t*	**eri***t*
Pl.	**laudabī***mus*	**habebī***mus*	**scribē***mus*	**capiē***mus*	**audiē***mus*	**eri***mus*
	laudabī*tis*	**habebī***tis*	**scribē***tis*	**capiē***tis*	**audiē***tis*	**eri***tis*
	laudābu*nt*	**habēbu***nt*	**scribe***nt*	**capie***nt*	**audie***nt*	**eru***nt*

LATINA ŞI ROMÂNA

I. Vocabular

1. Moştenite: *servus, -i > şerb; do, dare > a da, dare; nomen, -īnis > nume; monumentum, -i > mormânt; factum -i > fapt; mens, -ntis > minte; fama, -ae > faimă.*

2. Împrumutate: *liber, -ĕra, -ĕrum > liber; instituo, -ĕre > a institui; libero, -āre > a (e)libera, (e)liberare; navis, -is > navă; monumentum, -i > monument; agīto, -āre > a agita, agitare.*

II. Gramatică

Viitorul latin nu s-a păstrat în limba română, ci a fost înlocuit cu o formă compusă, tot de origine latină, *voi face* din *volo facĕre* = vreau să fac.

Exerciţii:

1. Tradu în limba latină:
Voi citi operele poeţilor romani. Vor crede faptele, nu vorbele oamenilor. Cărţile vor fi monumentele poeţilor. Ne vom supune legilor ţării.

2. Analizează structura morfologică a următoarelor forme verbale: *agitas, agitābas, agitābis, dicis, dices, dicunt, dicent, tenet, tenebit, facit, faciam, faciēmus, orābunt, orabātis, eras, eris, estis.*

Lucrează cu dicţionarul!

Epitaful unui poet

Nil mihi mors faciet, pro me monumenta relinquo,
Tu modo vive, liber, nil mihi mors faciet.

(Avītus)

Cugetare amară

Donec eris felix, multos numerābis amīcos.
Tempŏra si fuĕrint nubīla, solus eris.

(Ovidiu)

Reţine!

Si valēbīmus, omnia erunt felicia (Dacă vom fi sănătoşi, toate vor fi uşoare).

Amīcos admonēbis secrēto, palam laudābis (Pe prieteni îi vei dojeni în taină, pe faţă îi vei lăuda).

DE MODO DIVITIARUM

„Honesta res est laeta paupertas“ invenio apud Epicūrum. Illa vero non est paupertas si laeta est; *cui* cum paupertāte bene convĕnit, dives est. Non *qui* parum habet, sed qui plus cupit pauper est. *Quis* sit divitiārum modus quaeris? Primus, habēre *quod* necesse est; proxĭmus, quod sat est. Vale.

(după **Senĕca**, *Epistŭlae*)

V o c a b ŭ l a

modus, -i = măsură, unitate de măsură
divitĭae, -ārum (pl.) = bogăţie
honestus, -a, -um = onorabil, cinstit, frumos
paupertas, -ātis (f.) = sărăcie
vero (adv.)= într-adevăr
convenĭo, -īre, - vēni, -ventum = a se potrivi cu ceva, a-i conveni
dives, divĭtis = bogat
parum (adv.) = puţin
plus (adv.) = mai mult
cupĭo, -ĕre, cupīvi (-ii), -ītum = a dori
pauper, -ĕris = sărac
necesse (adj. indeclinabil) = necesar
proxĭmus, -a, -um (superl. pt. *prope*) = cel mai aproape, imediat următor
sat (şi *satis*, adv.) = suficient

Află despre:

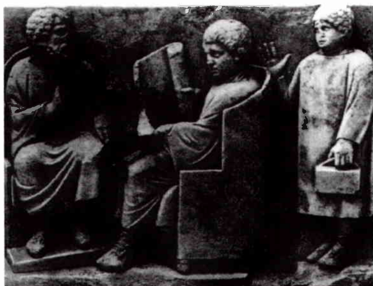
SENECA (Lucius Annaeus Senĕca, aprox. 1 a. Chr. sau 1 p. Chr. – 65 p. Chr.), scriitor şi filosof stoic roman, a fost educatorul viitorului împărat Nero şi important om politic în primii ani de domnie a acestuia. Şi-a curmat viaţa, din porunca împăratului, care l-a acuzat de participarea la un complot. Filosofia sa morală se bazează pe un stoicism apropiat de învăţătura creştină, conform căruia fericirea constă în atingerea virtuţii ideale şi în indiferenţa faţă de circumstanţele externe ale vieţii. Senĕca a scris 9 tragedii, ale căror subiecte au fost preluate, în general, din creaţia tragicilor greci Sofocle şi Euripide (*Hercules furens* = Hercule furios, *Troades* = Troienele, *Medea, Phaedra, Oedipus* ş.a.); 7 cărţi de cercetări în ştiinţele naturii (*Quaestiōnes naturāles*), dialoguri filosofice (*De tranquillitāte anĭmi* = Despre liniştea sufletului, *De ira* = Despre mânie, *De vita beata* = Despre viaţa fericită etc.), scrisori cu conţinut moral, adresate prietenului său Lucilius (*Epistŭlae morāles*). Stilul său i-a influenţat pe marii scriitori creştini.

Senĕca

EPICUR (342 – 270 a. Chr.), filosof grec, întemeietorul unei şcoli care afirma că fericirea se atinge prin cultivarea plăcerilor moderate şi necesare, prin studiul ştiinţei şi prin artă, departe de zgomotul vieţii politice.

La Roma, doctrina sa a fost preluată de poetul Lucretius (sec. I a. Chr.) în poemul *De rerum natūra* („Despre natură").

Interiorul unei şcoli

Pronumele relativ – interogativ

Pronumele relativ se deosebeşte de cel interogativ doar la *nominativ singular*:
- **qui** (m.), **quae** (f.), **quod** (n.) = care ——► relativ;
- **quis** (m.,f.), **quid** (n.) = cine?, ce? ——► interogativ.

Cazul	Singular			Plural		
	Masculin	**Feminin**	**Neutru**	**Masculin**	**Feminin**	**Neutru**
N.	quī/quis	quae/quis	quod/quid	quī	quae	quae
G.	cu*ius*	cu*ius*	cu*ius*	qu*ōrum*	qu*ārum*	qu*ōrum*
D.	cu*i*	cu*i*	cu*i*	qu*ibus*	qu*ibus*	qu*ibus*
Ac.	qu*em*	qu*am*	quod/quid	qu*ōs*	qu*ās*	quae
Abl.	qu*ō*	qu*ā*	qu*ō*	qu*ibus*	qu*ibus*	qu*ibus*

- Ca şi în limba română, pronumele relativ se acordă în gen şi număr cu substantivul înlocuit, dar se pune la cazul cerut de funcţia sa în propoziţia subordonată: *Dives est* (*homo*, nominativ), *cui* (dativ) ... *convĕnit*.
- G. sg. *-ius* şi D. sg. *-i* sunt desinenţe specifice declinării pronominale.
- Prepoziţia *cum* + abl. se pune de obicei după pronume: *quōcum, quācum, quibuscum* = cu care.

I. Vocabular

1. Moştenite: *quaero, -ĕre > a cere, cerere; convenio, -īre > a (se) cuveni; primus, -a, -um > prim* (în *primăvară*).

2. Împrumutate: *honestus, -a, -um > onest; paupertas, -ātis > paupertate; convenio, -īre > a conveni; plus > plus; modus, -i > mod; primus, -a, -um > prim; proxĭmus, -a, -um > proxim.*

II. Gramatică

Pronumele relativ *qui, quae, quod* nu s-a păstrat în limba română (*care* provine din *qualis,-e* = ce fel de). Dar interogativul *quis* s-a menţinut: *cine* provine dintr-o formă lărgită a acuzativului *quem, ce* din *quid,* genitiv dativul *cui* din dativul latin *cui*; unele din aceste forme au atât valoarea de pronume interogativ cât şi de pronume relativ.

Exerciţii:

1. Tradu următoarele forme pronominale: (pe) care (m. sg.), (pe) care (m. pl.), (pe) care (n. pl.), căruia, căreia, al căruia, cărora.

2. Tradu propoziţiile următoare:

Îi lăudăm pe cetăţenii a căror virtute este mare. Credem cu plăcere toate cele pe care le dorim.

Lectură

Ca să înfăptuiască *libertatea lăuntrică,* Seneca recomandă semenilor săi în primul rând „să trăiască în conformitate cu natura“ (*secundum naturam vivěre*), reluând formula lansată de Zenon, fondatorul stoicismului. A trăi în conformitate cu natura semnifică pentru Seneca armonia cu natura umană, ea însăşi cu natura universală. Dizolvarea acestui acord conduce spre consecinţe tragice... Acordul cu natura determină o viaţă senină, impregnată de *ataraxie*... Conţinutul fundamental (*honestum*) al acestei existenţe austere rezidă în virtute, singurul bun cu adevărat cinstit, de fapt bunul suprem (*summum bonum*). El atribuie înţeleptului (*sapiens*) virtutea perfectă, rezultată dintr-o asceză care aduce bucurie.

(după **Eugen Cizek,** *Seneca*, pag. 131–132)

Lucrează cu dicţionarul!

Dialog de comedie

– Quid istud? Quae ista est pulsatio? Fores paene effregisti. Quid nunc vis?

– Adulescens, salve!

– Salve, sed quem quaeris?

(după **Plaut**)

Muzicanţi ambulanţi – mozaic din vila lui Cicěro (Muzeul Naţional din Napoli)

Reţine!

Cui desunt amici, is semper miser est (Este întotdeauna nenorocit acela căruia îi lipsesc prietenii).

Qui scribit bis legit (Cel care scrie citeşte de două ori).

Non quis, sed quid (Nu cine [a făcut], ci ce [a făcut este important]).

EXEMPLA CIVIUM ILLUSTRIUM

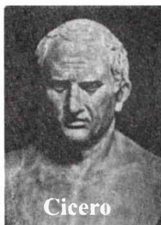
Maxĭmos cives nostros, Brutos, Camillos, Scipiōnes, innumerabĭles alios, in deōrum numĕro repōno. *Amēmus* patriam, *pareāmus* senatui, *consulāmus* bonis; praesentes fructus *neglegāmus*, posteritāti et gloriae *serviāmus*.

(după **Cicĕro**)

Vocabŭla

innumerabĭlis, -e = nenumărat
alius, -a, -um = altul, alta
respublĭca, reipublĭcae (s. f. compus) = stat, republică
stabilĭo, -īre, -īvi, -ītum = a întări
numerus, -i = număr
repōno, -ĕre, -posui, -posĭtum = a socoti
parĕo, -ēre, -ui, -itum (+ dat.) = a se supune
senātus, -us (m.) = senat
consŭlo, -ĕre, -ui, -sultum (+ dat.) = a se ocupa de, a veghea asupra
fructus, -us (m.) = folos, rod
praesens, -ntis = prezent, de acum, de azi
neglĕgo, -ĕre, neglexi, neglectum = a nu se ocupa
posterĭtas, -ātis = viitor, posteritate
servĭo, -īre, -īvi (-ii), -ītum = a sluji

Află despre:

Cicero

CICERO. Oratorul şi filosoful **Marcus Tullius Cicĕro** (106 – 43 a.Chr.) aparţinea unei familii ecvestre, fără strămoşi iluştri. A devenit una dintre personalităţile de seamă ale vieţii politice romane din agitata perioadă a sfârşitului de Republică. Parcurgând cariera magistraturilor (*cursus honōrum*), a fost consul în anul 63, când Roma s-a confruntat cu primejdia unui complot condus de Catilina. Cicero a rostit atunci patru discursuri, *In Catilinam* (Catilinarele), în urma cărora s-a votat condamnarea la moarte a capilor conspiraţiei. Sentinţa a fost adusă imediat la îndeplinire (Catilina a murit însă mai târziu, în luptă), iar Cicero aclamat ca *pater patriae* (părinte al patriei).

Brutus

BRUTUS (**Lucius Iunius Brutus**), fondatorul Republicii ro-mane. L-a alungat pe Tarquinius Superbus, ultimul rege al Romei şi a fost ales, împreună cu Tarquinius Collatinus, consul în anul 509 a. Chr. Legenda spune că i-a însoţit la Delphi pe fiii regelui Tarquinius, care consultau oracolul, pentru a afla care dintre ei va domni. Oracolul a răspuns că va conduce ţara cel ce-şi va săruta primul mama. Atunci Brutus a sărutat pământul, gândind că acesta este mama tuturor.

CAMILLUS (**Marcus Furius Camillus**), considerat un al doilea întemeietor al Romei a salvat Roma ocupată de gali (389 a. Chr.); învingându-i, a luat înapoi tributul plătit mai înainte de romani.

Scipio Minor

SCIPIO, numele unei ilustre familii de patricieni. Cei mai cunoscuţi membri ai ei sunt *Scipio Africanus Maior,* învingătorul lui Hannibal la *Zama* (202 a. Chr) şi *Scipio Africānus Minor,* nepotul său, prin adopţiune, care *a cucerit şi distrus Cartagina* (146 a. Chr.), *întemeind provincia romană Africa.*

Conjunctivul prezent (diateza activă)

• La conjugarea I, se înlocuieşte vocala *-ā-*, cu care se termină tema, prin sufixul *-ē-* urmat de desinenţele personale (ale indicativului imperfect).

• La celelalte conjugări se adaugă sufixul *-ā-* la tema verbului (la tipul terminat în consoană al conjugării a III-a, sufixul *-ā-* se adaugă direct la radical, fără vocală tematică a prezentului). Verbul *esse* are desinenţele personale precedate de sufixul *-ī-*, un vechi sufix de optativ.

Nr.	Conj. I	Conj. a II-a	Conj. a III-a		Conj. a IV-a	Verbul *esse*
Sg.	laude*m* = să laud	habea*m* = să am	scriba*m* = să scriu	capia*m* = să iau	audia*m* = să aud	si*m* = să fiu
	laude*s*	habea*s*	scriba*s*	capia*s*	audia*s*	sī*s*
	laude*t*	habea*t*	scriba*t*	capia*t*	audia*t*	si*t*
Pl.	laudē*mus*	habeā*mus*	scribā*mus*	capiā*mus*	audiā*mus*	sī*mus*
	laudē*tis*	habeā*tis*	scribā*tis*	capiā*tis*	audiā*tis*	sī*tis*
	laude*nt*	habea*nt*	scriba*nt*	capia*nt*	audia*nt*	si*nt*

Observă şi află mai mult!

• În limba latină conjunctivul îndeplineşte atât funcţiile conjunctivului cât şi pe cele ale optativului românesc.

• Într-o propoziţie principală conjunctivul prezent exprimă:

– **îndemnul**: *amēmus patriam* = să(ne) iubim patria, *faciat* = (să) facă

– **posibilitatea**: *quis dubītet* ? = cine să stea la îndoială, cine poate sta la îndoială?

– **dorinţa**: *valeas* = să fii sănătos

– **deliberarea**: *quid faciam* ? = ce să fac?

Conjunctivul imperfect (diateza activă)

tema prezentului + sufixul **-re-** + desinenţele personale

Exemple:

Nr.	Conj. I	Conj. a II-a	Conj. a III-a		Conj. a IV-a	Verbul *esse*
Sg.	laudāre*m* = aş lăuda	habēre*m* = aş avea	dicĕre*m* = aş zice	facĕre*m* = aş face	audīre*m* = aş auzi	esse*m* = aş fi
	laudāre*s*	habere*s*	dicĕre*s*	facĕre*s*	audīre*s*	esse*s*
	laudāre*t*	habēre*t*	dicĕre*t*	facĕre*t*	audīre*t*	esse*t*
Pl.	laudarē*mus*	haberē*mus*	dicere*mus*	facerē*mus*	audirē*mus*	esse*mus*
	laudarē*tis*	haberē*tis*	dicere*tis*	facerē*tis*	audirē*tis*	esse*tis*
	laudāre*nt*	habēre*nt*	dicĕre*nt*	fecĕre*nt*	audire*nt*	esse*nt*

Observă şi află mai mult!

• Într-o propoziţie principală conjunctivul imperfect, mai rar folosit, exprimă:
– **dorinţa irealizabilă** sau **greu realizabilă, regretul:** *utĭnam vivĕret !* = o, de ar trăi!
– **posibilitatea** sau **deliberarea** în trecut: *scires* = puteai şti, *quis credĕret ?* = cine ar crede?, *quid facĕrem* = ce puteam face, ce era să fac?

I. Vocabular

1. Moştenite: *numĕrus, -i > număr*; *pareo, -ēre > a părea, părere* (cu alt sens al verbului latin); *fructus, -us > frupt* (cu sens schimbat: „mâncare preparată din lapte", de unde *a se înfrupta*).

2. Împrumutate: *respublĭca > republică; stabilio, -īre > a stabili, stabilire; patria, -ae > patrie; praesens, -ntis > prezent; fructus, -us > fruct; neglego, -ĕre > a neglija* (prin franceză, de aceea *g* devine *j*); *posterĭtas, -tātis > posteritate; gloria, -ae > glorie; servio, -īre > a servi, servire.*

II. Gramatică

Conjunctivul prezent se regăseşte în limba română la persoanele a III-a singular şi plural: *laudet, laudent* > (să) laude; *dicat, dicant* > (să) zică. Româna adaugă conjunctivului conjuncţia *să* (provenită din latinescul *si*).

Exerciţii

1. Formează conjunctivul prezent al verbelor: *canto, -are; gero, -ĕre.*

2. Tradu în limba latină: Copiii să dea ascultare părinţilor. O, de ar da copiii ascultare părinţilor!

3. Tradu în limba română: *Do, ut des. Semper honesta faciāmus! Cum non possis legĕre multitudĭnem omnium librōrum, satis est habēre quantum legas. Hoc, si mihi inimīcus esset, non crederĕt.*

Lucrează cu dicţionarul!

Virtutea

Virtus (est) scīre homĭni rectum, utĭle, quid sit honestum,
Quae bona, quae mala item, quid inutĭle, turpe, inhonestum.
Virtus est patriae prima putāre
Deinde parentum, tertia iam postremaque nostra.

(după **Lucilius**)

Reţine!

Disce ut doceas (Învaţă ca să-i înveţi pe alţii).

Edĕre debes ut vīvas, non vivĕre ut edas (Trebuie să mănânci ca să trăieşti, nu să trăieşti ca să mănânci).

MARIUS, HOMO NOVUS

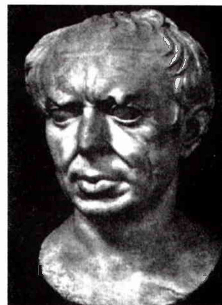
Contemnunt *illi* novitatem meam; ego *illorum* ignaviam. Invident honori meo; ergo invideant labori, periculis quoniam per *haec illum* cepi. Non possum consulatus maiorum ostendĕre at hastas, vexillum, phaleras, cicatrices. *Hae* sunt meae imagĭnes, haec nobilĭtas, non hereditāte relicta, ut *illa illis*, sed meis laborĭbus et pericŭlis quaesita.

(după **Sallustius** – *De bello Iugurthino*)

Vocabŭla

contemno, -ĕre, -tempsi,-temptum = a dispreţui
novĭtas, -ātis = noutate, calitatea de a fi nou
ignavĭa, -ae = trândăveală
invidĕo, -ĕre, -vidi, -visum (+ dat) = a privi duşmănos,a invidia
honor (honos), -ōris = cinstire, onoare
ergo = ca urmare
labor, -ōris = efort, suferinţă
pericŭlum, -i = pericol
quonĭam = deoarece
per = prin
capĭo, -ĕre, cepi, captum = a lua, a obţine
possum, posse, potui = a putea
consulātus, -us = consulat, funcţia de consul
maiōres, -um (pl.) = străbuni
ostendo, -ĕre, -tendi, -tentum = a arăta
hasta, -ae = suliţă, lance
vexillum, -i = steag
phalĕrae, -ārum (pl.) = decoraţii
cicātrix, -īcis = cicatrice
imāgo, -ĭnis = chip, statuie, portret
nobilĭtas, -ātis = nobleţe
heređĭtas, -ātis = moştenire
relinquo, -ĕre, -liqui, -lĭctum = a lăsa în urmă
quero, -ĕre, -sīvi, -situm = a căuta, a dobândi

Află despre:

Marius

GAIUS MARIUS (157–86 a. Chr.), militar şi om politic, de origine modestă, afirmat la Roma prin meritele de comandant, organizator al armatei, fruntaş al vieţii publice. A încheiat victorios războiul împotriva lui Iugurtha (105 a. Chr.), i-a învins pe cimbri şi pe teutoni, a condus luptele împotriva aliaţilor puternicului rege Mithridates din Pont. A parcurs treptele magistraturilor (*cursus honōrum*), fiind ales tribun al poporului, pretor şi, de şapte ori, consul. A transformat armata într-o nouă forţă politică în stat, pe lângă senat şi adunarea poporului. A fost un fruntaş al partidului popularilor (*populāres* = democraţi), în conflict cu partidul optimaţilor (*optimātes* = aristocraţi). Tensiunile politice evoluând către un război civil între Marius şi Sulla, unele compromisuri (aderarea la partidul aristocratic al optimaţilor când a luptat contra propriilor susţinători), precum şi cruzimea cu care şi-a pedepsit adversarii, i-au umbrit însă gloria.

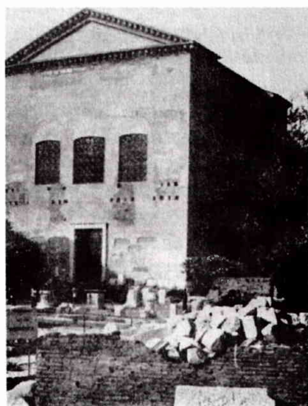
HOMO NOVUS, noţiune în dreptul roman prin care era desemnat primul membru al unei familii care obţinea funcţii în magistraturile superioare, intrând în senat fără a aparţine unui neam nobil. Expresia evidenţiază afirmarea în viaţa publică prin merite proprii.

CURSUS HONORUM, cariera magistraturilor; în exercitarea acestora de către un cetăţean roman, se stabilise, prin legi, ordinea: cvestor, edil curúl, pretor, consul.

MAGISTRAŢII, aleşi de adunarea poporului, exercitau puterea publică pe o perioadă limitată, ca o sarcină de onoare (*honos*). Nu erau plătiţi şi nu puteau fi destituiţi în timpul mandatului. Magistraţii erau *curúli* (asistau la şedinţe aşezaţi pe un fotoliu încrustat cu fildeş, *sella curullis*: consul, pretor, censor, edil curul) şi *necuruli* (şedeau pe o simplă bancă: cvestori, tribuni şi edilii plebei).

Marii magistraţi mergeau precedaţi de *lictori* care purtau *fascele* (un mănunchi de nuiele în care era înfiptă o secure), ca simbol al puterii şi al dreptului lor de a pedepsi. Magistraţii curuli purtau togă cu marginea de purpură (*toga praetexta*), iar în zilele de sărbătoare toga de purpură.

CONSUL (*consul, -lis*), cel mai înalt magistrat al Republicii romane, cu puteri civile, militare şi judiciare (*suprema potestas*); în fiecare an se alegeau, de către popor, doi consuli cu puteri egale, care intrau în funcţie de la 1 ianuarie a anului următor; în calendarul roman, anii erau dataţi după numele celor doi consuli în funcţie (în cazul ablativ: *M. Tullio, C. Antonio consulĭbus* = fiind consuli M. Tullius şi C. Antonius). În timpul Imperiului, titlul de consul era onorific, dar continua să servească la datarea evenimentelor.

Curia Iulia, clădirea Senatului roman; loc unde Cicero a ţinut multe din discursurile politice

Cicero, cu togă şi fasce

SALLUSTIUS (**Gaius Sallustius Crispus**, 87–35 a. Chr.), istoric şi om politic roman, autorul operelor *De coniuratione Catilinae*, *De bello Iugurthino*, *Historiarum libri V*. Interpretează evenimentele istorice din perspectivă moral-filosofică. Expunerea lor dobândeşte caracter artistic prin utilizarea portretului literar şi a discursului.

Pronumele demonstrativ

hic, haec, hoc = acesta, aceasta

Cazul	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	hic	haec	hoc	h*ī*	h*ae*	haec
G.	hu*ius*	hu*ius*	hu*ius*	h*ōrum*	h*ārum*	h*ōrum*
D.	hu*ic*	hu*ic*	hu*ic*	h*īs*	h*īs*	h*īs*
Ac.	hunc	hanc	hoc	h*ōs*	h*ās*	haec
Abl.	hōc	hāc	hōc	h*īs*	h*īs*	h*is*

• **hic, haec, hoc** exprimă **apropierea** (în timp, în spaţiu, în gând, mai ales de persoana I, a vorbitorului): *hic liber* = această carte (a mea, din mâna mea, de aici, de lângă mine, despre care vă vorbesc acum).

ille, illa, illud = acela, aceea

Caz	Singular			Plural		
	Masculin	**Feminin**	**Neutru**	**Masculin**	**Feminin**	**Neutru**
N	ill**e**	ill*a*	ill**ud**	ill*ī*	ill*ae*	ill*a*
G	ill*īus*	ill*īus*	ill*īus*	ill*ōrum*	ill*ārum*	ill*ōrum*
D	ill*ī*	ill*ī*	ill*ī*	ill*īs*	ill*īs*	ill*īs*
Ac.	ill*um*	ill*am*	ill**ud**	ill*ōs*	ill*ās*	ill*a*
Abl.	ill*ō*	ill*ā*	ill*ō*	ill*īs*	ill*īs*	ill*īs*

• **ille, illa, illud** exprimă **depărtarea** (în spaţiu, timp etc.) de vorbitor, dar se poate referi şi la un obiect apropiat de persoana a III-a (despre care se vorbeşte): *ille liber* = cartea aceea (a lui, de lângă el, de acolo, despre care a fost vorba înainte sau mai demult).

• **iste, ista, istud** arată, de asemenea, apropierea, dar de persoana a II-a (a aceluia căruia i se vorbeşte): *iste liber* = această carte (a ta, din mâna ta, de lângă tine, despre care vorbeşti). Se declină întocmai ca *ille*.

Observă şi află mai mult!

• Pronumele demonstrative latine pot fi folosite şi ca adjective, fără schimbarea formei: *hic venit* = acesta vine, *hic puer venit* = acest copil vine.

• Desinenţele *-ius* (G. sg.) şi *-i* (D. sg.) sunt specifice şi pronumelor demonstrative.

• În unele cazuri pronumele *hic, haec, hoc* are la sfârşit, după desinenţă, o particulă întăritoare (demonstrativă) *-c* (precedată uneori de *-e-*); situaţia seamănă cu a particulei *-a* din română: *acest***a**, *acestui***a**. Înaintea acestui *-e-*, desinenţa *-m* devine *-n* (*hunc*, din *hum -c, hanc* din *ham-c*).

• Dativul *huic* se citeşte într-o singură silabă.

• În genitivele singulare *illīus* şi *istīus*, al doilea *-i-* este de obicei lung, împotriva regulii după care o vocală înaintea altei vocale este scurtă. Trebuie accentuat aşadar *illíus, istíus*.

I. Vocabular

1. Moştenite: *incipio, -ĕre > a începe, începere; quaero, -ĕre > a cere, cerere.*

2. Împrumutate: *honor, -ōris > onoare; pericŭlum, -i > pericol; consulātus, -us > consulat; cicātrix, -īcis > cicatrice; imāgo, -ĭnis > imagine; hereditas, -ātis > ereditate.*

II. Gramatică

Faţă de limba latină, româna are mai puţine pronume demonstrative: nu s-a păstrat *hic*, menţinându-se numai *iste* (*ăst* şi, compus cu o particulă, *acest*) şi *ille* compus cu aceeaşi particulă, *acel*; nu e sigur dacă *ăl (a)* provine din *ille* sau nu este, mai degrabă, o simplificare din *acel*; din *ille* provine însă şi pronumele personal *el* (din femininul *illa* provine *ea*; să nu ne lăsăm înşelaţi de faptul că se scrie la fel ca pronumele latin *ea*) şi articolul hotărât (omu*l*, câine*le*, cas*a*). Trebuie reţinută şi păstrarea genitivului plural în *-ōrum* (folosit în română şi pentru feminin): *acestor, lor* etc. Dativele singulare *lui*, *acestui, ei, acestei* provin din forme latine târzii.

Exerciţii:

1. Pune la G. sg. şi la N. pl. sintagmele: *haec opinio, illud simulācrum.*

2. Tradu:

a) acestui prieten, acestor prieteni, (pe) acest om, (pe) acest poet, (pe) această prietenă, din această carte, despre vitejia acelora, din cuvintele lor.

b) *Ili verum saepe dicunt, hi numquam. Tuā neglegentiā tibi ipsi noces.*

c) Acesta este cel mai bun exemplu. Sfaturile lor ne sunt folositoare. Viaţa îi va învăţa această înţelepciune.

Lucrează cu dicţionarul!

„... statui res gestas populi Romani carptim perscribere; eo magis quod mihi a spe, metu, partibus rei publicae animus liber erat."

(**Sallustius**, *De coniuratione Catilinae*)

Reţine!

Post hoc, ergo propter hoc (După acest lucru, aşadar din cauza acestui lucru; se spune despre raţionamentul, deseori greşit, care echivalează succesiunea în timp cu relaţia cauză–efect).

Deus nobis haec otia fecit (Zeul ne-a hărăzit această tihnă).

Dies irae, dies illa / Solvet saec(u)lum in favilla (Ziua mâniei, ziua aceea va preface lumea în cenuşă).

Temă de portofoliu

Comentează într-un scurt eseu afirmaţia lui Sallustius despre obiectivitatea istoricului, asociind-o cu profesiunea de credinţă a lui Tacitus *sine ira et studio* („fără mânie şi părtinire").

17
Lectio septĭma decĭma

AETAS AUREA

Regiōnem istam quam nunc vocāmus Italiam, regno Ianus *obtinuĕrat*. Hic Saturnum *excēpit* hospitio. Saturnus homĭnes peritiam ruris *docuit*; pomōrum educatiōnes et disciplīnae omnium fertilium huic deo tribuuntur. Ianus Satūrno aram cum sacris *condĭdit* quae Saturnalia *nominăvit*.

Illa tempŏra felicissĭma *fuĕrunt*; propter rerum copiam nemo homines servītio vel libertate discriminabāt; ideoque Saturnalĭbus totam servis licentiam permittĭmus.

(după **Macrobius**)

Vocabŭla

aetas, -ātis (f.) = vârstă
aureus, -a, -um = de aur
regĭo, -ōnis (f.) = regiune, ţinut
excipĭo, -ĕre, - cēpi, -ceptum = a primi
hospitium, -ii = ospitalitate, ospeţie, găzduire
perifĭa, -ae = cunoaştere (dobândită prin experienţă), ştiinţă
rus, rūris (n.) = (proprietate la) ţară, ogor
docĕo, -ēre, docui, doctum = a învăţa (pe cineva)
pomus, -i = arbore fructifer, pom
educatĭo, -ōnis (f.) = creştere, educaţie
omnis, -e = tot, toată
fertĭlis, -e = roditor
tribŭo, -ĕre, -ui, -būtum = a atribui, a pune pe seama
ara, -ae = altar
sacrum, -i = ceremonie religioasă
nomĭno, -āre, -āvi, -ātum = a numi, a denumi
propter (+ ac.) = din cauza
copĭa, -ae = abundenţă, bogăţie
servifĭum, -ii = sclavie
libertas, -ātis (f.) = libertate
discrimĭno, -āre, -āvi, -ātum = a separa, a distinge, a deosebi
licenfĭa, -ae = libertate, îndrăzneală
totus, -a, -um (G. *totius*, D. *toti*) = tot, întreg, în întregime
permitto, -ĕre, -mīsi, - missum = a permite, a îngădui

Află despre:

Ianus

IANUS, zeu roman, de origine autohtonă, despre care se credea că a fost rege în Latium; era venerat ca personificare a începutului şi a sfârşitului, ca zeu al porţilor şi protector al Romei. Templul său de pe Capitoliu avea porţile deschise în timp de război şi închise în vreme de pace. Era reprezentat cu două feţe (*Ianus Bifrons*), privind spre trecut şi spre viitor.

SATURN, divinitate italică a agriculturii, protector al semănăturilor, identificat apoi cu titanul Cronos, simbol al timpului în mitologia greacă. Temându-se, în urma prevestirilor unui oracol, că unul dintre fii îi va lua domnia, îşi înghiţea copiii, act simbolic al ideii că forţa timpului este implacabilă. Zeus a scăpat de furia devoratoare a tatălui, şi, după un război îndelungat între zei şi titani, a instaurat domnia

zeilor. În unele mituri se afirmă că Saturn a trăit pe pământ până la vârsta de fier, când, din cauza răutăţii oamenilor, s-a retras în Insulele Fericiţilor, printre oameni care dobândiseră nemurirea. Îi erau consacrate Saturnaliile.

SATURNALII (*Saturnalia*), cea mai importantă şi mai veche sărbătoare romană, legată de încheierea ciclului anual al lucrărilor agricole; începea la 17 decembrie şi continua şapte zile, timp în care şcolile şi tribunalele luau vacanţă, operaţiile militare se întrerupeau, se dădeau banchete publice, sclavii mâncau împreună cu stăpânii şi aveau voie să le vorbească deschis, fără riscul pedepsei.

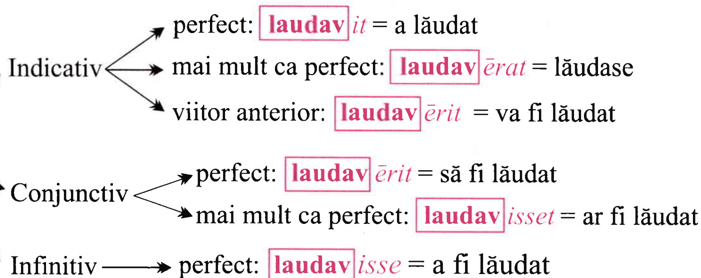

Ceres, mater agrōrum

VÂRSTA DE AUR (*Aetas aurea*), mit al vremii fericite, de la începutul civilizaţiei, când nu exista sclavia şi oamenii trăiau în frăţie şi belşug.

Tema perfectului

Se obţine prin înlăturarea desinenţei *-i* de la a treia formă a verbului, dată în dicţionar. Exemple: *laudo, laudare, laudavi* ⟶ ***laudav-***
mitto, mittĕre, misi ⟶ ***mis-***
condo, condĕre, condĭdi ⟶ ***condid-***

Indicativul perfect

tema perfectului + desinenţele specifice perfectului: *-i, -isti, -it, -ĭmus, -istis, -ērunt*

Nr.	Conj. I	Conj. a II-a	Conj. a III-a		Conj. a IV-a	Verbul *esse*
Sg.	laudāv*i* = am lăudat	habu*i* = am avut	scrips*i* = am scris	cep*i* = am luat	audīv*i* = am auzit	fu*i* = am fost
	laudav*isti*	habu*isti*	scrips*isti*	cep*isti*	audiv*isti*	fu*isti*
	laudāv*it*	habu*it*	scrips*it*	cep*it*	audīv*it*	fu*it*
Pl.	laudav*ĭmus*	habu*ĭmus*	scrips*ĭmus*	cep*ĭmus*	audiv*ĭmus*	fu*ĭmus*
	laudav*istis*	habu*istis*	scrips*istis*	cep*istis*	audiv*istis*	fu*istis*
	laudav*ērunt*	habu*ērunt*	scrips*ērunt*	cep*ērunt*	audiv*ērunt*	fu*ērunt*

Indicativul mai mult ca perfect

tema perfectului + sufixul *-era-* + desinențele personale

Nr.	Conj. I	Conj. a II-a	Conj. a III-a		Conj. a IV-a	Verbul *esse*
Sg.	laudavĕram = lăudasem	habuĕram = avusesem	scripsĕram = scrisesem	cepĕram = luasem	audīvĕram = auzisem	fuĕram = fusesem
	laudavĕras	habuĕras	scripsĕras	cepĕras	audivĕras	fuĕras
	laudavĕrat	habuĕrat	scripsĕrat	cepĕrat	audivĕrat	fuĕrat
Pl.	laudaverāmus	habuerāmus	scripserāmus	ceperāmus	audiverāmus	fuerāmus
	laudaverātis	habuerātis	scripserātis	ceperātis	audiverātis	fuerātis
	laudavĕrant	habuĕrant	scripsĕrant	cepĕrant	audivĕrant	fuĕrant

Indicativul viitor anterior (viitorul al II-lea)

Se formează din tema de perfect a verbului, la care se adaugă sufixul *-ĕr-*, vocala tematică şi desinenţele personale. La persoana a III-a plural, în locul vocalei tematice *-u-*, apare vocala *-i-* (v. Tabele gramaticale p. 115). Deoarece în limba română viitorul II este foarte puţin folosit, putem traduce viitorul II latin prin viitorul I: *tempŏra si fuĕrint* (viit. II) *nubīla, solus eris* (viit. I) = dacă vremurile vor fi fost înnorate/vor fi înnorate, vei fi singur.

I. Vocabular

1. Moştenite: *nemo, -īnis (neminem) > nimeni; totus, -a, -um > tot, toată.*

2. Împrumutate: *regio, -ōnis > regiune; educatio, -ōnis > educaţie; fertilis, -e > fertil; tribuo, -ĕre > a* (a)*tribui, atribuire* (cu schimbarea conjugării) *libertas, -ātis > libertate; discrimino, -āre > a discrimina, discriminare; licentia, -ae > licenţă; permitto, -ĕre > a permite, permitere.*

II. Gramatică

Perfectul latin se continuă în perfectul simplu românesc, cu unele modificări (în special dispariţia lui *-v-*): primele trei persoane sunt urmaşele formelor latine [*laudāvi* > latina vulg. > *laudái* > rom. *lăudai, lauda(vi)sti > lăudaşi, laudā(vi)t > lăudă, audī(v)i, audi(vi)sti, audī(v)it > auzii, auzişi, auzi*]; şi celelalte tipuri de perfect se menţin, cu transformări (*habui, habuisti, habuit > avui, avuşi, avu; fui, fuisti, fuit > fui, fuşi, fu*); perfectul latin cu tema terminată în *-s-* se menţine în cele româneşti cu tema terminată în *-se* (*dixi, dixisti, dixit > zisei, ziseşi, zise*).

Exerciţii:

1. Completează formele verbale pentru a obţine perfectul şi mai mult ca perfectul: *Discipŭli in schola fu... et verba magistri audiv... . Homines felicissima tempora aetatem auream nominav... . Romŭlus novam urbem condĭd... .*

2. Tradu în limba română: *In Italia olim multae gentes vixērunt. Galli Italiae partem Galliam Cisalpīnam nomīne diu tenuērunt. Trans Alpes montes Gallia Transalpīna fuit.*

3. Tradu în limba latină: Vergilius a compus timp de mai mulţi ani poemele sale. Poetul Propertius a lăudat în versurile sale opera lui Vergilius.

Lectură

VÂRSTELE OMENIRII

Nemuritorii, ce-şi au locuinţa-n Olimp, plăsmuiră
Dintru-nceput, auritul neam de oameni cu grai dăruiţi
Care în timpul lui Cronos au fost, ce domnea peste ceruri,
... De la sine pământul mănos, fără trudă,
Roade le da din belşug, iar dânşii voioşi şi în pace
Îşi împărţeau între sine belşugul, cu oameni de treabă.

Zeii ce-şi au locuinţa-n Olimp au făcut dup-aceea
Neamul de-argint care fuse cu mult mai prejos ca-nainte.
... Pe-aceştia saturnicul Zeus
De pe pământ, în mânie, îi şterse fiindcă slăvire
Nu aduceau fericiţilor zei ce-n Olimp şi-au lăcaşul.

Zeus atunci plăsmuit-a în rândul al treilea din frasini,
Neamul de-aramă, de cel de argint diferit întru toate,
Oameni cumpliţi şi năvalnici, deprinşi cu-ale zeului Ares
Crunte isprăvi şi cu lupta...

După ce glia ascunse şi neamul acesta de oameni,
Pe roditorul pământ a făcut, în vârsta a patra,
Zeus Cronidul un neam mai bun şi mai drept ca-nainte
Neamul de vajnici eroi divini ce-s numiţi semizeii...
Lângă oceanul cel plin de vârtejuri ei sălăşluiesc în
A fericiţilor insule, unde prea rodnica glie
Roadă-nflorită şi dulce de trei ori pe an le aduce.

... Neamul de-acum e de fier şi oamenii de-azi stricăciunii
Daţi, de durere şi trudă, şi ziua şi noaptea avea-vor
Parte, iar zeii le-or da necurmat doar mâhnire,
Însă cu relele-acestea ei amesteca-vor şi bunuri.

(**Hesiod,** *Munci şi zile*, traducere de Şt. Bezdechi)

Reţine!

Veni, vidi, vici (Am venit, am văzut, am învins). *(Caesar)*

Vana semper placuērunt vanis (Cele deşarte au plăcut mereu celor cu minte deşartă).

Priusquam promittas delibēres, et cum promisēris, facias (Să te gândeşti bine înainte de a promite şi, după ce ai promis, să te ţii de cuvânt).

PATER FAMILIAS

Pater familias, ubi ad villam venit, ubi larem familiārem salutāvit, fundum circumeat. Ubi cognovit quomodo villĭcus agrum *coluĕrit*, eum vocet rogetque quid operis *fecĕrit*, quid restet.

Agrum lustrare sic oportet: „Mars pater, quaeso ut sis propitius mihi familiaeque nostrae, ut tu morbos, viduertātem, calamitātes prohibeas, bonam salutem valetudĭnemque mihi familiaeque serves".

(după **Cato Maior**, *De agricultura*)

Vocabŭla

pater familĭas = capul familiei (*familias* – G. arhaic)
ubi = unde, când
lar, laris = lar, spiritul strămoşului întemeietor
fundus, -i = proprietate, moşie
circumĕo, - īre, -ii(ivi), -itum = a merge de jur împrejur
cognosco, -ĕre, -gnōvi, -gnĭtum = a cunoaşte
quomŏdo (adv.) = cum
villĭcus, -i = îngrijitor al moşiei, vechil
colo, colĕre, colui, cultum = a cultiva
opus, -ĕris = muncă, treabă
resto, -āre, -stiti = a mai rămâne
lustro, -āre, -āvi, -ātum = a purifica
oportet = se cuvine, trebuie
sic = astfel
quaeso, -ĕre, -ivi, -ītum = a cere
propitĭus, -a, -um = binevoitor
morbus, -i = boală
prohibĕo, -ēre, -bui, -bĭtum = a împiedica, a opri
defendo, -ĕre, -fendi, -fensum = a respinge, a îndepărta
viduertas, -ātis = nerodnicie, recoltă slabă
calamĭtas, - ātis = nenorocire, pagubă
valetūdo, -ĭnis = sănătate
servo, -āre, -āvi, -ātum = a păstra

Află despre:

MARCUS PORCIUS CATO (234–149 a. Chr.), militar, personalitate politică, simbol al republicanului conservator – şi-a început cariera ca soldat, a participat la cel de al doilea război punic, a parcurs *cursus honōrum* (cvestor, edil, pretor, consul, proconsul, cenzor). Severitatea cu care şi-a îndeplinit îndatoririle de cenzor, luptând împotriva corupţiei şi luxului, i-a adus denumirea de *Censorius* (*Cenzorul*), alături de altele ce i s-au atribuit: *Sapiens* (*Înţeleptul*), *Priscus* (*cel Bătrân*). A apărat tradiţiile aristocratice, deşi, prin origine, nu aparţinea aristocraţiei. A ilustrat viaţa model a unui cetăţean roman activ, credincios, virtuos. Este considerat întemeietorul prozei latine, ca autor al lucrărilor *Praecepta ad filium* („Învăţături către fiul său"), *Origines* („Origini", o istorie romană), *De agricultura*.

Cato cel Bătrân

PIETAS, datoria faţă de zei, patrie, oameni, părinţi, copii. Ritualul era o formă de exprimare a pietăţii religioase.

LARII (Lares) şi **PENAŢII (Penates)**, zeii casei, spirite ale strămoşilor care, împreună cu focul sacru, formau o triadă a divinităţilor ce protejau căminul. Le erau dedicate sărbători familiale, la care se adăuga cultul strămoşilor.

Zeu Lar

Tema perfectului
Conjunctivul perfect

tema perfectului + sufixul *-ēri-* + desinenţele personale

Nr.	Conj. I	Conj. a II-a	Conj. a III-a		Conj. a IV-a	Verbul *esse*
Sg.	laudavĕrim = să fiu lăudat	habuĕrim = să fi avut	scripsĕrim = să fi scris	ceperim = să fi luat	audivĕrim = să fi auzit	fuĕrim = să fi fost
	laudavĕris	habuĕris	scripsĕris	cepĕris	audivĕris	fuĕris
	laudavĕrit	habuĕrit	scripsĕrit	cepĕrit	audivĕrit	fuĕrit
Pl.	laudaverīmus	habuerīmus	scripserīmus	ceperīmus	audiverīmus	fuerīmus
	laudaverītis	habuerītis	scripserītis	ceperītis	audiverītis	fuerītis
	laudavĕrint	habuĕrint	scripsĕrint	cepĕrint	audivĕrint	fuĕrint

• Conjunctivul perfect exprimă, în propoziţii principale, **posibilitatea** (*hoc dixĕrit?* = să fi putut spune aceasta?), **dorinţa** (*utīnam huc venĕrit!* = de-ar fi venit încoace!); precedat de conjuncţia *ne*, exprimă **interdicţia** (un ordin negativ: *ne hoc speravĕris* = să nu speri asta, să nu faci asta; se observă în acest caz că nu are valoare de trecut). De cele mai multe ori, însă, conjunctivul perfect se foloseşte în propoziţii subordonate.

Conjunctivul mai mult ca perfect

tema perfectului + sufixul *-isse-* + desinenţele personale

Nr.	Conj. I	Conj. a II-a	Conj. a III-a		Conj. a IV-a	Verbul *esse*
Sg.	laudavissem = aş fi lăudat	habuissem = aş fi avut	scripsissem = aş fi scris	cepissem = aş fi luat	audivissem = aş fi auzit	fuissem = aş fi fost
	laudavisses	habuisses	scripsissēs	cepisses	audivisses	fuisses
	laudavisset	habuisset	scripsissēt	cepisset	audivisset	fuisset
Pl.	laudavissēmus	habuissēmus	scripsissēmus	cepissēmus	audivissēmus	fuissēmus
	laudavissētis	habuissētis	scripsissētis	cepissētis	audivissētis	fuissētis
	laudavissent	habuissent	scripsissent	cepissent	audivissent	fuissent

• Valorile conjunctivului mai mult ca perfect, în propoziţii independente, sunt paralele cu cele ale conjunctivului imperfect: **dorinţa nerealizată** (*utīnam sapientes*

fuissēmus! = o, de am fi fost înţelepţi!), **posibilitatea nerealizată** (*quomŏdo restitissent?* = cum ar fi putut rezista?) etc. După cum se observă, traducerea cea mai obişnuită este cu optativul perfect din limba română. În propoziţiile subordonate, se traduce aşa cum se construieşte subordonata respectivă în limba română: *cum vicisset* = „după ce a învins“ şi nu „după ce ar fi învins“.

Infinitivul perfect

tema perfectului + sufixul *-isse*

Exemple: *laudavisse* = a fi lăudat; *habuisse* = a fi avut; *scripsisse* = a fi scris; *cepisse* = a fi luat; *audivisse* = a fi auzit; *fuisse* = a fi fost.

I. Vocabular

1. Moştenite: *cognosco, -ĕre > a cunoaşte, cunoaştere; quomŏdo > cum; sic > şi; rogo, -āre > a ruga, rugare.*

2. Împrumutate: *colo, -ĕre > a cultiva; fundus, -i* (sub forma *latifundium, -ii*) > *latifundiu* (= moşie întinsă); *cognosco, -ĕre* > în derivate, precum *cognoscibil; voco, -āre* > în derivate, precum *a invoca, a evoca; morbus, -i* > în derivate, precum *morbid; calamitas, -ātis > calamitate; prohibeo -ēre > a prohibi; servo, -āre > a (con)serva.*

II. Gramatică

Conjunctivul perfect nu se păstrează în româna actuală.

Conjunctivul mai mult ca perfect a devenit în română indicativ mai mult ca perfect: *laudavisset > lăudase, habuisset > avusese.*

Exerciţii:

1. Tradu următoarele sintagme: *fundos coluĕris, videant consŭles, suum opus vidĕrent, vidĕrim illum locum, ne hoc cepĕrint, cum eas vidisset, utĭnam meliores fuissemus!*

2. Precizează componentele lexicale şi morfologice ale următoarelor cuvinte: *colebant, incolae, cultus* (*deōrum*), *cultura* (*agri*), *cultōres* (*veritātis*).

3. Tradu în limba latină: Cato cel Bătrân a fost agricultor, soldat, orator, cenzor al moravurilor. O, dacă (*utĭnam*) mi-aş fi păstrat sănătatea!

Lucrează cu dicţionarul!

Înserare

Et iam summa procul villarum culmĭna fumant
Maioresque cadunt altis de montibus umbrae.

(**Vergilius** – *Bucolĭca*)

Scenă pastorală

Reţine!

Ne piscem natāre docuĕris (Să nu înveţi peştele să înoate).
Ab alio expectes altĕri quod fecĕris (De la altul să aştepţi ceea ce altuia ai făcut).
Si tacuisses, philosŏphus mansisses (Dacă ai fi tăcut, filosof ai fi rămas).

19 *Lectio undevicessīma*

Alte pronume demonstrative. Valorile conjuncției *cum*

ATTICUS, AMICUS OMNIUM

In republica ita est versatus ut semper optimarum partium esset. Honores non petiit, *cum ei* paterent propter vel gratiam, vel dignitatem. Qua in re non solum dignitati serviebat, sed etiam tranquillitati, *cum* suspiciones criminis vitaret.

(după **Cornelius Nepos** – *De viris illustrībus*)

V o c a b ŭ l a

versātus, -a, um = versat, priceput (în ceva)
semper = mereu
honor (*honos*), *-ōris* = onoare
peto, -ĕre, petii (*petīvi*), *petītum* = a căuta, a pretinde
patēo, -ēre -ui = a fi accesibil, a sta la dispoziție
gratĭa, -ae = influență, farmec
dignĭtas, -ātis = merit, valoare, demnitate
non solum... sed = nu numai..., ci și...
servĭo, -īre, -īvi, -ītum = a sluji
tranquillĭtas, -ātis = liniște sufletească, tihnă
suspicĭo, -ōnis = bănuială
vito, -āre, -āvi, -ātum = a evita
crimen, -ĭnis = învinuire, vină

Află despre:

ATTICUS (**Titus Pomponius Attĭcus,** 109 – 32 a. Chr.), cetățean de vază al Romei republicane, din ordinul ecvestru; s-a ținut departe de discordiile vieții politice, preocupându-se de artă, de călătorii, de administrarea cu iscusință a averii proprii, dar, mai ales, cultivarea prieteniei. Declarându-și preferința pentru filosofia epicureică, și-a justificat consecventa neutralitate față de evenimentele politice, deși avea convingeri republicane, atrăgându-și respectul lui Caesar și prietenia lui Cicero, Brutus, Pompei, Octavianus, Antonius. A editat opera lui Cicero, a scris o biografie în limba greacă a acestuia, a publicat scrisorile primite de la marele orator (*Ad Atticum*) care i-a acordat întreaga sa încredere și afecțiune.

CORNELIUS NEPOS (aprox. 99–24 a.Chr.), istoric roman, autorul lucrării *De viris illustrībus* („Despre bărbați iluștri“) în care, într-un stil clar și precis, prezintă biografiile unor regi, generali, oameni de stat, preoți, oratori, din lumea greacă și cea romană. A fost prieten cu Cicero și cu Atticus.

Pagină de manuscris – Cicero, *De Senectute*

Pronumele demonstrative

Pronumele demonstrative latine sunt mai numeroase decât cele din limba română. Pe lângă *hic, haec, hoc; ille, illa, illud* şi *iste, ista, istud,* se foloseau şi:

is, ea, id = acesta, el /aceasta, ea

idem, eadem, idem = acelaşi, aceeaşi

ipse, ipsa, ipsum = însuşi, însăşi

is, ea, id = acesta, el

Nr.	Cazul	Masculin	Feminin	Neutru	Nr.	Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
Sg.	N. G. D. Ac. Abl.	is e*ius* e*ī* eum eō	ea e*ius* e*ī* eam eā	id e*ius* e*ī* id eō	Pl.	N. G. D. Ac. Abl.	eī (ii) eōrum eīs (iīs) eōs eīs (iīs)	eae eārum eīs (iīs) eās eīs (iīs)	ea eōrum eīs (iīs) ea eīs (iīs)

Observă şi află mai mult!

• Pronumele *is, ea, id* trimite la un cuvânt (uneori o propoziţie) din text (dinainte sau care urmează): *Venit Titus;* ***is*** *amicum adducit* = Vine Titus; ***el*** aduce un prieten; *Laudo Titum* ***eius****que amicum* = Îl laud pe Titus şi pe prietenul ***lui*** (se poate observa că pronumele *is, ea, id* se poate traduce prin pronumele personal de persoana a III-a). Când *is, ea, id* trimite la un pronume relativ de după el, se traduce prin *cel* (*care*), *ceea* (*ce*): ***iī*** *qui dicunt* = ***cei*** care spun; ***id*** *quod difficīle est* = ***ceea*** ce este greu. Când este folosit ca adjectiv, se poate traduce prin articol hotărât: ***is*** *liber quem legis* = carte***a*** pe care o citeşti.

• **idem, eadem, idem** este format din *is, ea, id* şi din particula invariabilă *-dem* (se poate compara cu particula românească *-şi* din *acela***şi**, *aceea***şi**, *aceluia***şi** etc.). Înaintea particulei *-dem* desinenţele terminate în *-m* îl transformă pe acesta în *-n* (*eundem, eorundem*).

• **ipse, ipsa, ipsum** se declină ca un adjectiv cu trei terminaţii (m. şi n. după decl. a II-a, iar f. după decl. I), cu excepţia cazurilor G. şi D. sg. care au desinenţele specific pronominale: *-ius*, respectiv, *-i: ipsīus, ipsi.*

Valorile conjuncţiei *cum*

Conjuncţia *cum* introduce mai multe feluri de propoziţii subordonate. Distingem felul propoziţiei după modul verbului din subordonată şi după sensul general al frazei:

I. *cum* cu **indicativul**:

temporal = *în momentul când, când:*

cum Caesar in Galliam venit = *când* Caesar a venit în Galia

II. *cum* cu **conjunctivul**:

1. narativ (istoric) = *pe când* (când conjuncţia *cum* este urmată de conjunctivul imperfect) şi *după ce* (când conjuncţia *cum* este urmată de conjunctivul mai mult ca perfect):

cum Atēnae florērent = *pe când* Atena era înfloritoare

cum respondisset = *după ce* a răspuns

2. cauzal = *fiindcă, deoarece:*

Cum id cupias, maneo = *fiindcă* doreşti acest lucru, rămân

3. concesiv = *cu toate că, deşi:*

Cum absit a culpā, eum accusāt = *deşi* este departe de vină, este acuzat

I. Vocabular

1. Moştenite: *peto, -ĕre* = *a peţi, peţire.*

2. Împrumutate: *respublica, reipublicae* > *republică*; *versatus, -a, -um* > *versat*; *honor, -ōris* > *onoare; gratia, -ae* > *gratie*; *dignitas, -ātis* > *demnitate; suspicio, -ōnis* > *suspiciune; vito, -āre* > *a evita; crimen, -ĭnis* > *crimă; omnis-e* > *omni-* (element de compunere în *omniprezent, omniscient* etc.)

II. Gramatică

Din *ipse, ipsa, ipsum* provin: *îns, însă,* pronume folosite azi numai însoţite de prepoziţii: într-însul, într-însa etc. şi în *dânsul, dânsa*; *însuşi, însăşi; ins, insă* (substantiv); *însă* (conjuncţie).

idem nu se păstrează; pronumele se foloseşte totuşi ca latinism (când citām un autor a doua oară, nu dăm numele întreg, ci îl înlocuim cu *idem*, prescurtat *id.*).

Conjuncţia *cum* nu se păstrează (conjuncţia românească *cum* provine din *quomodo* = *în ce fel, cum*, cu pierderea silabei *-do*).

Exerciţii:

1. Tradu: *eius verba, eo duci, ea tempora, eorum facta, is dux, idem tempus.*

2. Tradu, precizând valorile conjuncţiei *cum:*

Cum repeto illam tristem noctem, guttae ex meis oculis cadunt. Cum tua valetudine optima sit, omnes felicissimi sumus. Fuit antea tempus cum Germanos virtute Galli superarent.

3. Completeazăpropoziţiile cu pronumele sau adjectivul pronominal cerut de înţeles:

se sau *eum: Aulus amμcos ad.......... vocat; amμci ad......... veniunt;*

suus sau *eius: Lucius librum .... multum amat; liber............ bonus est.*

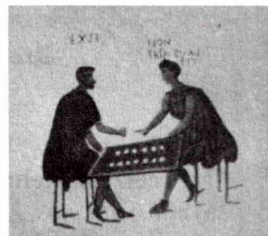
4. Compară adverbele următoare şi precizează elementele componente: *interea* (în acest timp), *postea* (după aceea), *praeterea* (pe lângă acestea), *propterea* (de aceea).

Lucrează cu dicţionarul!

Versuri despre bani

In terra summus rex est hoc tempore Nummus.
Nummus bella gerit nec si vult pax sibi deerit.
Nummus corda necat sapientium, lumina caecat,
Nullus honoratur sine Nummo, nullus amatur.

(din *Carmīna Burāna*)

Jocuri de noroc

Lectură

Iată ce trebuia să-i încânte îndeosebi pe oamenii aceia politici, ameţiţi şi istoviţi de gălăgioasa activitate care le măcina viaţa. După ieşirea din vârtejul acela de treburi, erau bucuroşi a găsi, doar la câţiva paşi de for, liniştita casă de pe Quirinal unde nu ajungeau gâlcevile dinafară, şi dornici de a se duce să stea o clipă de vorbă cu omul acela de duh, mereu bine dispus, care-i întâmpina cu acelaşi surâs şi în afecţiunea căruia îţi puteai afla un atât de tihnit liman.

Nimic însă, de bună seamă, nu-i va fi adus atâţia prieteni ca îndatoritoarea lui purtare. Îndatorire ce n-avea limite, şi despre care nu se putea susţine că va fi fost interesată, deoarece – împotriva obiceiului – el dădea mult şi nu cerea nimic.

(din **Gaston Boissier,** *Cicero şi prietenii săi*)

Reţine!

Medice, cura te ipsum (Doctore, vindecă-te mai întâi pe tine).
Mea culpa (E vina mea).
Ipso facto (Prin însuşi faptul acesta).
Homo doctus in se semper divitias habet (Omul învăţat are totdeauna bogăţiile cu sine).
Fortūna multis dat nimis, satis nulli (Soarta le dă multora prea mult, dar nimănui destul).

Temă de portofoliu

Pe baza sugestiilor oferite de textele şi maximele citite, alcătuieşte un scurt eseu cu tema *Animi divitiae.*

EVALUARE

Pronumele. Verbul – moduri predicative
(tema prezentului, a perfectului)

1. **Precizează felul pronumelui, cazul, numărul:**
a) *mihi, tibi, nos, nobis, vestrum, vobis, se, sibi;*
b) *huius, hunc, hanc, huic, horum, his, haec;*
ille, illius, illud, illo, illae, illa;
c) *quae, cuius, quem, quo, quibus, quas.*

2. **Tradu:**
a) *Terentia **tibi** maximas agit gratias.*
***Id** est **mihi** gratissimum.*
*Inimici **mei mea mihi,** non **me ipsum,** adĕmerunt.*
(după **Cicero**, *Ad Atticum)*

b) *Sapientia et religio maxime **inter se** coniunguntur* (= sunt unite).
*Sapientia spectat ad filios, **quae** exĭgit amōrem, religio ad servos, **quae** exĭgit timorem.*
*Nam sicut **illi** patrem amāre debent et honorāre, sic **hi** dominum colĕre et timēre.*
(după **Lactantius**)

3. **Precizează sufixul morfologic, modul şi timpul următoarelor forme verbale:**
a) *spectat, spectet, spectabat, spectabit, spectavisti, spectavisset;*
b) *agunt, agent, agant, agerent, egerunt, egissent, egisse.*

4. **Tradu şi precizează valorile conjunctivului:**
Habeamus simplicitatem columbae et serpentis astutiam. (Sf. Ieronim)
*Sacrilegium est humi quarere quod in sublimis **debeas** invenire.* (Minucius Felix)
*Pro me **adspice** Romam! Di **facerent** possem nunc meus **esse** liber.* (Ovidiu)

5. **Tradu în limba latină:**
A citi acea carte înseamnă (este) a mă pedepsi pe mine însumi. Acestea au fost dificile, acelea vor fi uşoare. Curând vei fi sănătos. Plimbă-te, priveşte arborii şi florile, bucură-te! Natura să-ţi fie cel mai bun medic.

CINCINNATUS

Aequi *exercĭtum* consulemque Romānum obsidēbant. Lucius Quinctius Cincinnātus *consensu* omnium dictātor dicĭtur, ut rem restituĕret. Spes unĭca popŭli Romāni, L. Quinctius, trans Tibĕrim parvum colēbat agrum.

Ibi legāti eum invenĕrunt et rogavĕrunt ut togātus mandāta *senātus* audīret; dictatōrem eum legāti consalūtant, in urbem vocant. Cincinnatus Aequos vicit et sexto decĭmo die dictatūra se abdicāvit et ad agrum revertit.

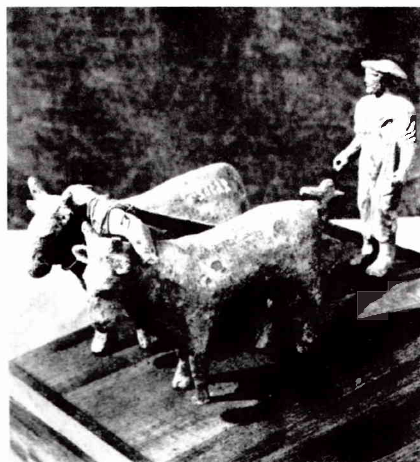
(după **Titus Livius** – *Ab Urbe condĭta*)

Vocabŭla

Aequi, -ōrum (pl.) = ecvi (neam vecin cu latinii)
exercĭtus, -ūs (m.) = armată
consŭl, -is (m.) = consul
obsidĕo, -ēre, obsēdi, sessum = a asedia
consensus, -ūs (m.) = înţelegere, acord
dictātor, -ōris (m.) = dictator
dicĭtur (pasiv) = este numit
spēs, -ei (f.) = speranţă
rēs, -ei (f.) = situaţie
restitŭo, -ĕre, -ui, -ūtum = a restabili, a îndrepta
unĭcus, -a, -um = unic, singur
Tibĕris, -is (m.) = Tibru, râu care străbate Roma (acuz. *Tiberim*)
legātus, -i = trimis, sol
invenĭo, -īre, -vēni, -ventum = a găsi
togātus, -a, -um = îmbrăcat cu togă
mandātum, -i (de obicei, la pl.) = însărcinare
vinco, -ĕre, vici, victum = a învinge
sextus decĭmus = al şaisprezecelea
dictatūra, -ae = dictatură, funcţie de dictator
abdĭco, -āre, -āvi, -ātum (aici, reflexiv) = a renunţa la (+ Abl.)
reverto, -ĕre, -verti, -rsum = a se întoarce

Află despre:

LUCIUS QUINCTIUS CINCINNATUS, om politic roman, a devenit o figură emblematică a vechiului republican, datorită modestiei şi cumpătării sale. În timpul unui război cu ecvii, populaţie italică situată la nord-est de Roma, a fost ales *dictator* (458 a. Chr.) în timp ce îşi ara, ca orice ţăran, ogorul. A deţinut puterea absolută doar cât a fost necesar pentru salvarea Romei, apoi s-a întors cu simplitate la viaţa de agricultor. Intrată în legendă, această întâmplare din secolul al V-lea a.Chr., de la începuturile Republicii, ca şi altele relatate de Titus Livius, având ca eroi pe Horatius Cocles, Mucius Scaevola, Coriolan, bărbaţii din familia Fabia, ilustrează noţiunea de *virtus Romana*.

Un plugar şi atelajul său

VIRTUS (*virtus, -ūtis*), noţiune complexă, semnificând o sumă de calităţi morale printre care: vitejia, forţa sufletească, modestia, cumpătarea, simţul dreptăţii, al onoarei, al devotamentului civic. A fost personificată şi inclusă printre divinităţile războinice, datorită sensului iniţial, predominant militar (*virtus* derivă din *vĭr, -i* = bărbat, luptător, erou). Valorile morale supreme ale unui cetăţean roman erau rezumate în elogiile funebre prin formula *virtūtis et honōris causa* (pentru virtute şi onoare).

DICTATURĂ, magistratură supremă a cărei exercitare era acordată pe o perioadă limitată, de şase luni, de către senat unui cetăţean în momente de mare primejdie pentru stat: războaie, răscoale, calamităţi. Dictatorul avea autoritate absolută în plan militar şi civil, limitată la cel mult şase luni. La sfârşitul Republicii, dictatura a devenit o treaptă către puterea monarhică: Caesar s-a numit *dictator pe viaţă*, iar nepotul său, Octavianus, a instaurat o dictatură personală, cu caracter militar, sub forma Principatului.

FIDES, zeiţa care veghea asupra împlinirii jurământului de credinţă în relaţiile publice şi particulare, era alăturată altor abstracţiuni personificate: *Concordia* (armonia), *Iustitia* (dreptatea), *Pietas* (credinţa faţă de zei), *Virtus* (virtutea).

Avea ca epitete definitorii: *casta, sacra, sancta, incorrupta.* Templul său de pe Capitoliu era în apropierea templului lui Iuppiter, deoarece zeul era şi păzitor al jurămintelor.

Declinarea a IV-a (G. sg. *-ūs*)

Genul
- **masculin:** *senatus, -ūs* = senat; *exercĭtus, -ūs* = armată
- **feminin:** *manus, -ūs* = mână; *quercus, -ūs* = stejar; *nurus, -us* = noră
- **neutru:** *cornu, -ūs* = corn, flanc; *genu, -ūs* = genunchi

Cazul	Masculin		Neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	exercĭt*us* = armată	exercĭt*ūs*	gen*u* = genunchi	gen*ŭa*
G.	exercĭt*ūs*	exercit*ŭum*	gen*ūs*	gen*ŭum*
D.	exercit*ŭī*	exercit*ĭbus*	gen*ŭī* (şi gen*ū*)	gen*ĭbus*
Ac.	exercĭt*um*	exercĭt*ūs*	gen*u*	gen*ŭa*
Abl.	exercĭt*ū*	exercit*ĭbus*	gen*ū*	gen*ĭbus*
V.	exercĭt*us*	exercĭt*ūs*	gen*u*	gen*ŭa*

Observă şi află mai mult!

• Substantivele de declinarea a IV-a au tema terminată în vocala *-u-*.

• Majoritatea substantivelor în *-us* sunt masculine; feminine sunt numele de arbori (*ficus, -ūs* = smochin, *quercus, -ūs* = stejar etc.), numele de rudenie care denumesc femei (*socrus, -ūs* = soacră, *nurus, -ūs* = noră) şi câteva cuvinte izolate, dar importante (*acus, -ūs* = ac; *domus, -ūs* = casă; *Idūs, -uum,* pl. = ide, a 13-a sau a 15-a zi a lunii; *mānus, -ūs* = mână etc.) şi care se declină identic cu masculinele.

• La dativ – ablativ plural terminaţia aşteptată *-ŭ-bus* a fost înlocuită de cele mai multe ori cu *-ĭbus.*

• **Nu există adjective de declinarea a IV-a.**

Valorile conjuncţiei *ut*

Conjuncţia *ut*, una din cele mai importante din limba latină, introduce mai multe feluri de propoziţii subordonate. Le distingem după modul verbului folosit, acordând atenţie şi sensului general al frazei.

I. *ut* cu **indicativul**:

1. comparativ (într-o circumstanţială modal-comparativă) = *(după) cum:* (*ita*) *ut dixi* = (aşa) *cum* am spus;

2. temporal (însoţit adesea de *primum* = mai întâi) = *îndată ce: ut Romam venit* = *îndată ce* a venit la Roma.

II. *ut* cu **conjunctivul**:

1. completiv (într-o propoziţie completivă directă) = *(ca) să: rogavērunt ut audīret* = l-au rugat *să* asculte;

2. final = *ca să: dictātor dicĭtur ut rem restituĕret* = este numit dictator *ca să* restabilească situaţia;

3. consecutiv = *încât (să): ita parāvi exercĭtum ut facĭle vincam* = mi-am pregătit astfel armata, *încât* să înving uşor;

4. concesiv = *chiar dacă: ut multum detrăhat, multum restābit* = *chiar dacă* ar scoate mult, va rămâne (încă) mult.

I. Vocabular

1. Moştenite: *rogo, -āre > a ruga, rugare.*

2. Împrumutate: *consul, -is > consul; consensus, -ūs > consens; dictātor, -ōris > dictator; restituo, -ĕre > a restitui, restituire* (cu schimbarea conjugării); *unĭcus, -a, -um > unic; trans* intră în compunerea a numeroase cuvinte: *Transilvania* (ţara de dincolo de pădure), *transalpin, transfera* etc.; *mandātum, -i > mandat; senātus, -ūs > senat; abdĭco, -āre > a abdica, abdicare.*

II. Gramatică

În limba română se păstrează urme ale apartenenţei unor substantive la decl. a IV-a: *noru-mea* (exemplul a fost atât de puternic încât s-a extins şi la alt tip morfologic, *soru-mea*); în româna veche şi dialectică: *manus > mân, mânule*.

Substantivele de declinarea a IV-a au început încă din limba latină să treacă la declinarea a II-a, cu care aveau unele terminaţii comune; de aceea majoritatea substantivelor de declinarea a IV-a păstrate în limba română se declină la fel cu cele provenite din declinarea a II-a: *acus > ac; cornu > corn*.

Conjuncţia *ut* nu se păstrează în română.

Exerciţii:

1. Pune la cazurile indicate cuvintele *lacus magnus, quercus alta*: G. sg., N. pl., G. pl., Ac. pl.

2. Precizează componentele lexicale şi morfologice ale următoarelor cuvinte (Ac. sg. şi pl.): *senem, seniōres, senatōrem, senātum, senectūtem.*

3. Tradu următoarele forme ale verbelor *vivo, -ĕre, vinco, -ĕre: vivunt, vincunt, vixērunt, vicērant, vicērunt.*

4. Tradu în limba latină:

Roma avea mulţi magistraţi străluciţi. Gloria armatelor romane era mare. Armata romană avea două flancuri; când (*cum*) unul dintre flancuri se retrăgea, celălalt rezista.

Reţine!

consensū omnium = în unanimitate; *manū militāri* = prin forţa armată; *ab aciā et acū* = în toate amănuntele, de-a fir a păr, din fir până-n aţă (cuvânt cu cuvânt: din aţă şi ac); *statū quō (ante)* = în starea dinainte; *strictō sensū* = în sens restrâns; *latō sensū* = în sens larg.

Legum servi sumus ut libĕri esse possĭmus (Suntem sclavii legilor ca să putem fi liberi).

Temă de portofoliu

Ilustrează componentele noţiunilor de *virtus* şi *fides* cu aspecte semnificative din viaţa şi activitatea unor personalităţi romane despre care ai aflat din textele parcurse.

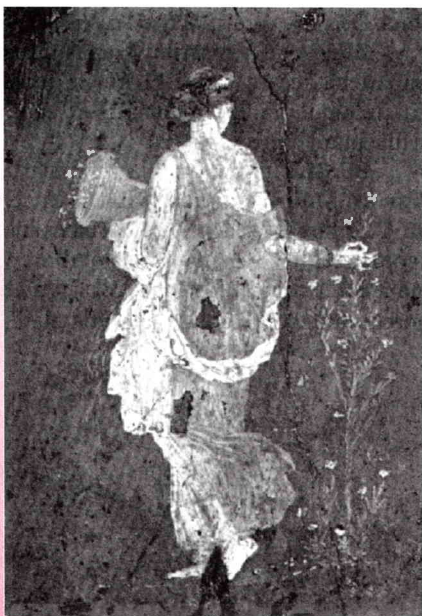
VERIS ACIES

Cedit, hiems, tua *durities*,
Frigus abit, rigor et *glacies*;
Veris adest elēgans *acies*
Clarus nitet sine nube *dies*,
Nocte micant Pleiădum *facies*.

(din *Carmĭna Burāna*)

Vocabŭla

ver, veris (n.) = primăvară
acĭes, -ēi (f.) = strălucire
cedo, -ĕre, cessi, cessum = a se retrage, a se îndepărta
hiems, -ĕmis (f.) = iarnă
durifies, -ēi (f.) = asprime
abĕo, -īre, -ii (-īvi), -ĭtum = a pleca
rigor, -ōris (m.) = înțepenire, încremenire
glacĭes, -ēi (f.) = gheață
adsum, adesse, adfui = a fi prezent
elĕgans, -ntis = elegant, fermecător
nitĕo, -ēre, -ui = a străluci
nubes, -is (f.) = nor
nox, noctis (f.) = noapte
mico, -āre, -ui = a scânteia
Pleiădes, -um (f., pl.) = constelația Pleiadelor (numele a șapte stele care se ridică pe orizont după încetarea furtunilor iernii).
facĭes, -ēi (f.) = față, chip

Flora. Pictură murală de la Pompei

Află despre:

CARMINA BURANA, culegere de poezie medievală din secolul al XIII-lea, descoperită în anul 1803 într-o mânăstire din Bavaria. Autorii, în majoritate anonimi, abordează o tematică variată: iubirea, natura, satira anticlericală. Destinate cântării, multe poeme sunt însoțite de notație muzicală. Compozitorul german Karl Orff a publicat în 1937 o cantată „Carmĭna Burāna“, folosind o parte din versurile culegerii medievale cărora, prin muzica sa, le-a consacrat celebritatea.

CALENDARUL ROMAN; numele provine de la cuvântul *Kalendae* care semnifica prima zi a fiecărei luni. Într-o lună existau trei zile cu date fixe: *Kalendae, Nonae, Idus;* nonele

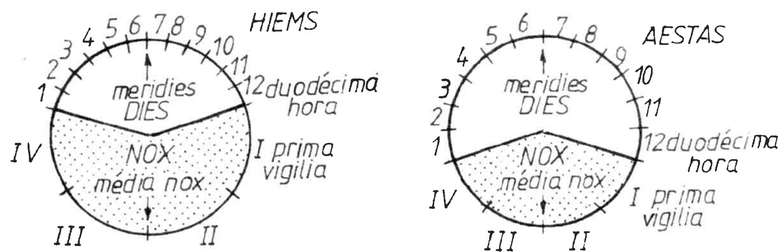
denumeau a 5-a sau a 7-a zi, idele a 13-a sau a 15-a zi. În lunile martie, mai, iulie, octombrie nonele cădeau în ziua a 7-a, iar idele în ziua a 15-a; în celelalte luni cădeau, respectiv, în zilele de 5 şi13. Zilele lunii se socoteau în raport cu aceste zile fixe (formula era *ante diem* – prescurtat *a.d. – sextum kalendas Martias* = a şasea zi înaintea Kalendelor lui martie, adică 24 februarie; după sistemul nostru de numărătoare, 24 februarie este a cincea, nu a şasea zi, înainte de 1 martie; romanii adunau însă ambele extreme ale şirului – numărătoare inclusivă).

Înainte de reforma calendarului făcută de Caesar, în anul 46 a. Chr. (cu concursul astronomului Sosigene), anul avea 355 de zile. Pentru a înlătura întârzierea faţă de anul solar (durata unei rotaţii complete a pământului în jurul soarelui), se adăuga la fiecare doi ani o lună de 22 sau 23 de zile, plasată după 23 sau, respectiv, 24 februarie (*mensis intercalāris*); zilele rămase din luna februarie (24–28) erau ataşate sfârşitului lunii *intercalāris*.

Prin reforma lui Caesar s-a decis ca lunile ianuarie, martie, mai, iulie, august, octombrie, decembrie să aibă 31 de zile, februarie 28 de zile, iar celelalte 30 de zile. Din 4 în 4 ani avea să fie intercalată o zi între 24 şi 25 februarie, cu alte cuvinte ziua de 24 să fie socotită de două ori; această zi „dublă“ (24 februarie şi ziua intercalată) purtau numele de *bisextum*, deoarece ziua de 24 februarie (a şasea înaintea calendelor) era socotită de două ori (bis). De aici expresia actuală *an bisect*.

ZIUA (de la răsăritul la apusul soarelui) şi noaptea (de la apusul la răsăritul soarelui) se împărţeau fiecare în câte 12 ore. Se înţelege că ora de zi din timpul verii era mai lungă decât cea din timpul iernii; indiferent însă de anotimpuri, la amiază, era întotdeauna sfârşitul orei a VI-a şi începutul orei a VII-a.

LUNILE anului erau la început 10, apoi 12: mensis **Ianuarius, Februarius, Martius, Aprīlis, Maius, Iunius, Quintīlis** (începând din anul 44 a. Chr. se numeşte **Iulius** în onoarea lui C. Iulius Caesar), **Sextīlis** (începând din anul 8 a.Chr. se numeşte **Augustus**, după titlul acordat lui Octaviānus), **September, Octōber, Novēmber, December**. Iulie şi august se numeau deci în vechiul calendar Quintīlis (a V-a) şi Sextīlis (a VI-a), iar lunile următoare purtau nume derivate de la numerele 7, 8, 9 şi 10 (respectiv, *septem, octo, novem, decem*),

deoarece până în sec. al II-lea a. Chr. romanii au socotit începutul anului la 1 martie, nu la 1 ianuarie.

Luna *Martius* era denumită după *Mars,* la început zeu al agriculturii, mai târziu al războiului; *Aprīlis* – nume de origine necunoscută; *Maius* provenea de la *Maia*, personificarea vegetaţiei şi a fertilităţii; *Ianuarius* îşi are numele de la *Ianus*, legendarul rege Ianus reprezentat cu două feţe, una ce privea spre trecut, alta spre viitor, devenit zeu al porţilor, al începuturilor; *Februarius* se asociază cu numele unei divinităţi locale, *Febris*, personificare a febrei, cu înţeles apoi de purificare, căreia regele Numa i-a instituit sărbători (*februa, -ārum*) în luna denumită astfel.

Declinarea a V-a (G. sg. *-ēi*)

Genul — **feminin:** *res, -ēi* = lucru; *spes, -ēi* = speranţă; *fides, -ĕi* = credinţă

Cazul	Feminin	
	Singular	Plural
N.	diēs	diēs
G.	diēi	diērum
D.	diei	diēbus
Ac.	diem	diēs
Abl.	diē	diēbus
V.	diēs	diēs

Observă şi află mai mult!

- Substantivele de declinarea a V-a au tema terminată în vocala *-ē-*.
- Substantivul *dies* (= zi) este de cele mai multe ori masculin, dar e feminin când înseamnă *termen, dată, zi fixată.*
- Numai *dies* şi *res* (= lucru) au pluralul des folosit.
- La genitiv singular, *-e-* este de obicei lung (*diēī, faciēī*), uneori scurt (*fidĕi*).
- Terminaţia de dativ se poate citi şi în două silabe (*di -ēi*) şi într-una singură (*diēi*).
- Substantivul *respublĭca*, format din *res* şi adjectivul *publĭca*, declină ambele părţi, fiecare după declinarea respectivă (a V-a şi I).
- **Nu există substantive de genul neutru de declinarea a V-a.**
- **Nu există adjective de declinarea a V-a.**

Funcţiile ablativului

Ablativul este cazul complementelor circumstanţiale. Adesea substantivul în cazul ablativ este însoţit de o prepoziţie care-i precizează valoarea circumstanţială: *a (ab, abs), de, e, ex, in, sub* (pentru exprimarea locului), *cum, sine* (pentru exprimarea modului):

in itinere = *pe drum*, dar şi *în timpul drumului*
sine nube = *fără nor*
cum amīcis = *cu prietenii*

Ablativul fără prepoziţie poate exprima:

I. a) instrumentul unei acţiuni:
ocŭlis video = *văd cu ochii*
gladiis pugnavērunt = *au luptat cu săbiile*
b) obiectul care însoţeşte acţiunea:
eō pedestrĭbus copiis contendit = *s-a îndreptat într-acolo cu trupe de infanterie.*
c) cauza acţiunii:
meā culpā = *din vina mea*

d) modul:
arte = cu artă; *iocō = în glumă; merītō = pe merit*

II. Locul:
eō locō = în acel loc
Athēnis = la Atena; *Carthagine = la Cartagina*
(În această funcţie, la nume de oraşe, ablativul înlocuieşte cazul locativ, care nu şi-a mai păstrat forma decât la substantivele declinării I şi a II-a singular: *Romae = la Roma, Corinthi = la Corint,* sau în unele cuvinte precum: *militiae = la militărie*, *domi = acasă*; *ruri = la ţară*; *humi = la pământ,* aceste forme de locativ se pot confunda cu genitivul).

III. Timpul:
nocte = noaptea; *diē septīmō = în a şaptea zi; hiēme = iarna*

IV. Originea, separarea, îndepărtarea (lat. ablātivus = îndepărtat):
rure venit = vine de la ţară
antiquissīmā familiā = dintr-o foarte veche familie
maior Luciō = mai mare decât Lucius | complement al comparativului
melle dulcior = mai dulce ca mierea | (cu sens de separare)

I. Vocabular

1. M o ş t e n i t e: *glacies, -ēi > gheaţă; ver, veris > vară* (cu sens şi flexiune schimbate); *clarus, -a, -um > chiar* (şi în expresia *apă chioară,* deformare din *apă chiară* = apă limpede, curată); *nox, noctis > noapte*; *facies, -ēi > faţă.*

2. Î m p r u m u t a t e: *cedo, -ĕre > a ceda* (cu schimbarea conjugării); *rigor, -ōris > rigoare*; *elēgans, -ntis > elegant; clarus, -a, -um > clar.*

II. Gramatică

Declinarea a V-a latină nu s-a păstrat decât în substantivul *zi* (provenit din *dies*), singurul substantiv românesc terminat în *-i*. Celelalte substantive au trecut la declinarea I: *glacies* a devenit *glacia > gheaţă*, *facies* a devenit *facia > faţă* etc.
Ablativul nu se păstrează decât la gerunziu: *laudandō > lăudând(u).*

Exerciţii:

1. Precizează cazul şi numărul următoarelor cuvinte: *formōsa facies, magnae spei, res antiquae, rērum antiquārum, rempublicam.*

2. Tradu următoarele exemple: o mare speranţă, ziua şi noaptea (Abl. sg.), o credinţă adevărată (Ac. sg.), (prin) duritatea gheţii.

3. Tradu şi analizează formele substantivului compus *respublica*:
Ego sanctissīmis reipublicae vocībus respondēbo.
Fuit, fuit ista quondam in hac republica virtus, ut viri fortes civem perniciōsum coercērent.

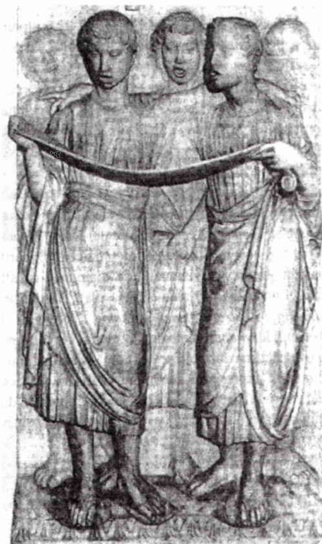
(**Cicĕro**, *In Catilinam*)

Lucrează cu dicţionarul!

Primăvara

Omnia sol tempĕrat purus et subtīlis.
Nova mundo resĕrat facies Aprīlis.
Rerum tanta novītas in solemni vere
Et veris auctorītas iubet nos gaudēre.

(din *Carmīna Burāna*)

Luca Della Robbia. Cantoria. Muzeul Domului din Florenţa

Lectură

Pământul a fost pus în mijlocul lumii, înveşmântat în flori, vegetaţie, arbori, grâne. Adaugă izvoarele veşnic reci, înălţimea covârşitoare a munţilor, imensitatea câmpiilor. Cât de frumoasă e marea! Cât de diferite vieţuitoarele! Cât de frumos cântecul păsărilor! Dar cea mai frumoasă este această făptură înţeleaptă, iscusită, care nu uită îndeletnicirile utile, raţională, pe care o numim om. Doar el, dintre toate vieţuitoarele, are parte de raţiune...

(după **Cicero**, *De natura deōrum*)

Reţine!

Carpe diem (Bucură-te de ziua de azi).
Est modus in rebus (Există o măsură în toate lucrurile).
In medias res (În mijlocul lucrurilor).
Sub speciē aeternitātis (Din punctul de vedere al eternităţii).

STABAT MATER

Stabat mater dolorōsa
iuxta crucem lacrimōsa
dum pendēbat filius;

cuius anĭmam *gementem*
consternātam et *dolentem*
pertransīvit gladius.

O, quam tristis et afflicta
fuit illa benedicta
mater unigenĭti!

Quae maerēbat et dolēbat
et tremēbat, dum vidēbat
nati poenas inclĭti.

Giotto. Jeluirea lui Christos

V o c a b ŭ l a

sto, stāre, steti, statum = a sta (în picioare)
mater, -tris (f.) = mamă
dolorōsus, -a, -um = îndurerat
iuxta (+ ac.) = lângă
crux, crucis (f.) = cruce
lacrimōsus, -a, -um = înlăcrimat
dum = în timp ce
pendĕo, -ēre, pependi = a fi răstignit, a fi suspendat
anĭma, -ae = inimă, suflet
gemo, -ĕre, -ui, -ĭtum = a geme
consterno, -āre, -āvi, -ātum = a îngrozi
dolĕo, -ēre, -ui, -ĭtum = a durea, a suferi
pertransĕo, -īre, -ii (-īvi), -ĭtum = a străbate, a străpunge
quam = cât de
afflĭgo, -ĕre, -flīxi, -flictum = a culca la pământ, a distruge, a îndurera
benedīco, -ĕre, - dixi, -dictum = a binecuvânta
unigĕnĭtus, -i = fiu unic
maerĕo, -ēre = a fi mâhnit, a (se) jeli
tremo, -ĕre, -ui = a tremura
natus, -i = fiu (part. substantivizat al lui *nascor* = a se naşte)
poena, -ae = pedeapsă, chin
inclĭtus, -a, -um = vestit

Află despre:

STABAT MATER, unul dintre cele mai cunoscute imnuri religioase din Evul Mediu târziu, italian sau francez (sec. XIII), intrat şi în liturghia catolică, este închinat durerii Fecioarei Maria după răstignirea şi moartea lui Iisus Christos. Inspirat din Evanghelia lui Ioan şi din imnurile Sf. Ambrosius (339–397), imnul este scris în ritm trohaic, cu rimă. Autorul e necunoscut (poemul a fost atribuit teologului şi poetului italian Jacopone da Todi (1236–1306). Numeroşi compozitori din toate timpurile au creat muzică pe acest text: A. Steffani (1654–1728), A. Vivaldi (1678–1741), G.B. Pergolesi (1710–1736), J. Haydn (1732–1809), G. Rossini (1792–1868), A. Dvorák (1841–1904), Kr. Penderecki (n. 1933).

Moduri nepersonale (I)

Participiul prezent (activ)

tema prezentului + **(-ns), -nt-** + desinenţele decl. a III-a

Exemple:

Conj. I	laudo, -āre →	laud**ans**, **-ntis**
Conj. a II-a	habeo, -ēre →	hab**ens**, **-ntis**
Conj. a III-a	scribo, -ĕre →	scrib**ens**, **-ntis**
	capio, -ĕre →	capi**ens**, **-ntis**
Conj.a IV-a	audio, -īre →	audi**ens**, **-ntis**

Participiul prezent se declină după decl. a III-a a adjectivelor cu o singură terminaţie:

Cazul	Singular		Plural	
	Masculin Feminin	**Neutru**	**Masculin Feminin**	**Neutru**
N.	laudan*s*	laudan*s*	laudant*es*	laudanti**a**
G.	laudant*is*	laudant*is*	laudanti**um**	laudanti**um**
D.	laudant*i*	laudant*i*	laudant*ibus*	laudant*ibus*
Ac.	laudant*em*	laudan*s*	laudant*es*	laudanti**a**
Abl.	laudant**e**	laudant**e**	laudant*ibus*	laudant*ibus*
V.	laudān*s*	laudān*s*	laudant*es*	laudanti**a**

Observă şi află mai mult!

• Participiul este, alături de infinitiv, de gerunziu şi de supin, una dintre formele zise n o m i n a l e ale verbului, cu alte cuvinte, are, pe lângă valoarea de verb, şi pe aceea a unui nume (adjectiv sau substantiv); formele participiului sunt adjective şi se declină ca şi acestea, dar au de la verb categoria timpului, a diatezei, au complemente directe şi indirecte.

• **Participiul prezent,** timp foarte des folosit, este un adjectiv cu o singură terminaţie (de declinarea a III-a) şi aparţine, de obicei, diatezei active. Se traduce în română fie prin gerunziu, fie printr-o propoziţie introdusă de un pronume relativ: *animam dolentem* = inimă suferindă sau inimă care suferea.

• Verbul *esse* nu are participiu prezent decât în compuşii *praesum, praeesse, praefūi* = a fi în frunte, part. *praesens, -ntis* şi *absum, abesse, afui* = a fi absent, part. *absens, -ntis*.

• **Participiul perfect** este un adjectiv cu trei terminaţii şi aparţine, de obicei (ca şi în română), diatezei pasive: *illa mater benedicta* = acea mamă binecuvântată. Se declină după declinarea I (femininele) şi după declinarea a II-a (masculinele şi neutrele).

• Verbul *esse* **nu are** *participiu perfect.*

• **Supinul** este un substantiv verbal de declinarea a IV-a, care nu are decât două cazuri: acuzativul în *-um* şi ablativul (având şi valoare de dativ) în *-ū*. Supinul în *-um* aparţine diatezei active; se foloseşte după verbele care exprimă o mişcare (venio, mitto etc.) şi indică scopul mişcării: *venio orātum* = vin să rog. Supinul în *-um*, ca şi participiul, poate avea complemente. Supinul în *-ū* aparţine diatezei pasive şi se foloseşte după anumite adjective. Se traduce cu supinul românesc: *facĭle dictu* = uşor de spus.

• Verbul *esse* **nu are** *supin.*

• În cazul când în dicţionar nu este indicată nici o formă de supin trebuie înţeles că verbul respectiv nu are acest mod.

I. Vocabular

1. Moştenite: *sto, stāre > a sta, stare; crux, -cis > cruce; anĭma, -ae* (cu schimbare de sens) *inimă; gemo, -ēre > a geme; doleo, -ēre > a durea, durere; tristis, -e > trist; a tremura* provine dintr-un derivat al vb. *tremo, -ēre.*

2. Împrumutate: *consternātus, -a, -um > consternat*; de la *poena, -ae* derivă *penal.*

II. Gramatică

Participiul prezent latin nu s-a păstrat în română, fiind înlocuit cu gerunziul. Participul perfect s-a păstrat fără transformări importante.

Supinul românesc nu pare să continue supinul latin, fiind mai degrabă format din nou, de la participiul perfect.

Exerciţii:

1. Recunoaşte participiile şi tradu: *puer veniens; puero venienti; muliēres orantes; cives laudāti; cives laudantes; , urbs condĭta; genĕrum gladio accinctum.*

2. Tradu, folosind participiul prezent: stele care strălucesc, copiii care lipsesc, comandanţii care erau de faţă.

3. Foloseşte în traducere supinul cu valoare finală: Ei trimit armata ca să elibereze oraşul. Vine să-l asculte pe orator.

4. Tradu:

Multa petentĭbus multa desunt.
Stans pede in uno.

Lucrează cu dicţionarul!

Imn

Illumĭnans altissĭmus
Micantium astrōrum globos,
Pax, vita, lumen, verĭtas,
Iesu, fave precantĭbus.

(Sf. Ambrosius – *Imnuri*)

Înger (detaliu). Baldovinetti. Galeria de artă Washington

Reţine!

Tarde venientibus ossa! (Pentru cei care vin târziu, oasele!).
Laudātor tempŏris acti (Elogiator al vremurilor trecute).
Loco citāto (La locul citat).
Mirābile dictu/visu (Lucru uimitor de spus/de văzut).

Temă de portofoliu

Dezvoltă, într-un scurt eseu, noţiunea de *Pietas* (credinţă faţă de divinitate), ca sentiment religios al omului din Antichitatea romană şi din epoca creştină.

CURA EDUCANDI PUEROS

In parentĭbus quam plurĭmum esse eruditiōnis opto. Gracchōrum eloquentiae multum contulisse audivĭmus Corneliam matrem; et Laeliam, Gai filiam, scimus reddidisse *in loquendo* paternam elegantiam. Parentes igĭtur maxĭmam curam *docendi* libĕros habeant.

(după **Quintilian,** *Institutio oratoria*)

Joc de copii

Vocabŭla

cura, -ae = grijă
edūco, -āre, -āvi, -ātum = a creşte, a educa
puer, -i = copil
parens, -ntis (m. şi f.) = părinte
quam plurĭmum (+ gen.) = cât mai mult
eruditĭo, -ōnis (f.) = cunoştinţe, erudiţie
opto, -āre, -āvi, -ātum = a dori
eloquentĭa, -ae = talent oratoric, elocvenţă
confĕro, conferre, contŭli, collātum = a contribui
reddo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum = a reflecta, a reda
loquor, loqui, locūtus = a vorbi
paternus, -a, -um = părintesc
elegantĭa, -ae = eleganţă, îngrijire a stilului
libĕri, -ōrum (pl.) = copii

Află despre:

QUINTILIANUS (**Marcus Fabius Quintiliānus**, aprox. 35– aprox. 95 p. Chr.), gramatic, retor şi pedagog vestit; originar din Spania, şi-a desfăşurat activitatea la Roma unde, pe lângă avocatură, s-a ocupat de predarea retoricii, fiind primul profesor plătit oficial din tezaurul public. Opera care s-a păstrat şi l-a făcut vestit este **Institutio oratoria** (*Educaţia oratorică*), în 12 cărţi, în care autorul afirmă că formarea unui orator desăvârşit – scopul principal al educaţiei în concepţia romanilor – trebuie începută din copilărie, prin obţinerea cunoştinţelor şi formarea deprinderilor necesare acestui ideal. Quintilian a stabilit normele esenţiale ale învăţământului, recomandând îmbinarea armonioasă dintre instrucţie şi educaţie. Importantă pentru pedagogia modernă este cartea I, care se referă la vârsta potrivită pentru a începe învăţătura, metoda predării scrisului şi cititului, cunoaşterea caracterului copilului, educaţia particulară şi cea publică. Întruchipând tipul pedagogului desăvârşit, Quintilian a fost numit de contemporanul său, Martial, *moderātor summus iuventae* = educatorul fără rival al tineretului.

CORNELIA, mama Gracchilor (180 – 110 a. Chr.), fiica lui Scipio Maior Africānus, matroană vestită pentru modul în care şi-a educat copiii. Dintre cei doisprezece fii ai ei, Tiberius şi Gaius Gracchus s-au afirmat ca oameni politici şi oratori talentaţi, propunând reforme democratice în folosul ţăranilor săraciţi şi al plebei, dar pierzându-şi viaţa în luptele pentru susţinerea acestora.

LAELIA, fiica lui Gaius Laelius Sapiens (sec. II a. Chr., om politic şi orator celebru prin cultura sa filosofică). Cicero, care a cunoscut-o pe Laelia când era tânăr, îşi amintea eleganţa cu care se exprima, calitate dobândită de la tatăl său şi transmisă şi celor două fiice ale sale.

RETORICĂ: ştiinţa şi arta de a vorbi convingător şi frumos, indispensabilă omului politic roman. Conflictele sociale, juridice şi politice din Republica romană au favorizat dezvoltarea şcolilor de retorică orientate spre trei mari curente: **asianismul**, care punea accentul pe latura emoţională a discursului, în dauna argumentelor raţionale; **rodianismul**, care căuta să păstreze un echilibru între patos şi raţiune; **neoaticismul** care se baza pe raţiune şi argument, folosind un stil sobru. Cel mai de seamă reprezentant al retoricii romane a fost Cicero. În timpul Imperiului, când libertatea cuvântului şi pasiunea luptei politice au fost anihilate de absolutismul imperial, retorica s-a refugiat din for în şcoli, căpătând un caracter artficial prin interesul excesiv acordat formei (detalii, erudiţie, imaginaţie, ornamente stilistice), în detrimentul fondului. Împotriva acestei retorici s-a ridicat Quintilian prin opera *Institutio oratoria*, încercând să restabilească metodele oratorilor vestiţi din vremea Republicii şi în primul rând pe cele ale lui Cicero.

Moduri nepersonale (II)

Gerunziul (valoare substantivală)

tema prezentului + sufixul **-nd-** + terminaţiile decl. a II-a

La conjugările a III-a şi a IV-a sufixul este precedat de vocala *-e-*.

Cazul	Conj. I	Conj. a II-a	Conjugarea a III-a		Conj. a IV-a
N.	–	–	–	–	–
G.	laudandī (de a lăuda)	habendī (de a avea)	scribendī (de a scrie)	capiendi (de a lua)	audiendī (de a auzi)
D.	laudandō (spre a lăuda)	habendō (spre a avea)	scribendō (spre a scrie)	capiendo (spre a lua)	audiendō (spre a auzi)
Ac.	(ad) laudandum (pentru a lăuda)	(ad) habendum (pentru a avea)	(ad) scribendum (pentru a scrie)	(ad) capiendum (pentru a lua)	(ad) audiendum (pentru a auzi)
Abl.	laudandō (prin a lăuda)	habendo (prin a avea)	scribendō (prin a scrie)	capiendo (prin a lua)	audiendō (prin a auzi)

Observă şi află mai mult!

• **Gerunziul**, mod cu valoare substantivală, exprimă acţiunea însăşi a verbului. Cazurile sale îndeplinesc, în general, aceleaşi funcţii ca la orice substantiv:

cura docendi (gen, atribut) *libĕros* (acuz., compl. direct al gerunziului *docendi*) = grija de a învăţa pe copii.

scribendo (dativ, complement de scop) = pentru scrierea

in loquendo (abl. cerut de *in*) = în a vorbi, în vorbire

ad scribendum (acuz. cerut de *ad*) *versus* = spre a scrie versuri.

• Dacă de la categoria substantivului gerunziul posedă declinarea, de la verb are posibilitatea de a avea complemente (verbele tranzitive au complemente directe în

acuzativ); de asemenea, tot printre caracteristicile de verb ale gerunziului trebuie să includem şi apartenenţa acestuia la diateza activă.

• **Verbul *esse* nu are gerunziu.**

LATINA ŞI ROMÂNA

I. Vocabular

1. M o ş t e n i t e: *parens, -ntis* > *părinte*; de la *cura* derivă *curat* („îngrijit").

2. Î m p r u m u t a t e: *eruditio, -ōnis* > *erudiţie; eloquentia, -ae* > *elocvenţă; paternus, -a, -um* > *patern; cura, -ae* > *cură* („îngrijire").

II. Gramatică

Gerunziul latin s-a păstrat în română; din ablativul gerunziului latin provine gerunziul românesc, cu valoare asemănătoare (în română gerunziul preia şi funcţiile participiului prezent): *laudando* > *lăudând(u-)*.

Exerciţii:

1. Tradu şi precizează funcţia sintactică a gerunziului:
Gutta cavat lapĭdem, non vi, sed saepe cadendo. (Ovidius)
Utinam artem vivendi coluissemus!

2. Foloseşte gerunziul, traducând următoarele propoziţii:
A venit spre a ajuta un prieten. Citesc pentru a cunoaşte locuri, oameni, fapte. Cultivând înţelepciunea, oamenii te vor respecta. Dorinţa de a scrie versuri nu este suficientă. Râvna de a citi cărţi bune ajută talentul.

Lucrează cu dicţionarul!

Matroană romană

Veturia îi vorbeşte lui Coriolan

Priusquam complexum accipio, sciam, ad hostem an ad filium venĕrim; potuisti vastare hanc terram quae te genuit atque aluit ? Intra illa moenia domus ac Penātes mei sunt...

(după **Titus Livius** – *De la întemeierea Romei*)

Reţine!

Modus vivendi (Fel de a trăi = modalitate de a convieţui, înţelegere cu concesii reciproce).

Docendo discĭmus (Învăţând [pe alţii] învăţăm [şi noi înşine]).

Ridendo castigat mores (Râzând se corijează moravurile).

Temă de portofoliu

Pe baza informaţiilor oferite prin lecturi şi prin rubrica „Află despre", alcătuieşte un portret al femeii romane ca soţie şi mamă (matroană).

AUGUSTUS ET VETERANUS

Veterānus, accessit in publĭco ad Caesărem rogavitque ut sibi *iudicio* adesset. Ille advocātum, quem ex comitātu suo elegĕrat, sine morā *ei* dedit. Exclamāvit ingenti voce veterānus: „At ego, Caesar, Actiăco bello pro te ipse pugnāvi" detexitque impressas cicatrices. Erubuit Caesar venitque *veterano* in advocatiōnem.

(după **Macrobius**)

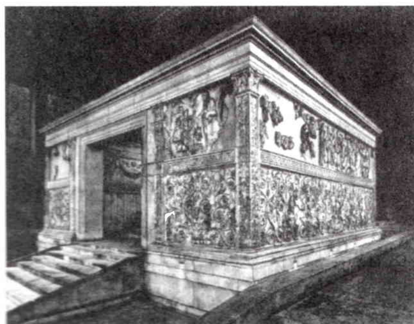
Vocabŭla

veterānus, -i = soldat bătrân, veteran
accēdo, -ĕre, -cessi, -cessum = a se apropia
in publico (locuţiune adv.) = în public
iudicĭum, -ii = judecată, proces
advocātus, -i = apărător
comitātus, -ūs (m.) = suită
elĭgo, -ĕre, -lēgi, -lectum = a alege
mora, -ae = întârziere
ingens, -ntis = foarte mare, uriaş
at = dar, însă
Actiăcus, -a, -um = de la Actium
detĕgo, -ĕre, -texi, -tectum = a descoperi, a dezveli
imprĭmo, -ĕre, -pressi, -pressum = a întipări
cicātrix, -īcis (f.) = cicatrice
erubesco, -ĕre, erubui = a înroşi

Află despre:

AUGUSTUS (**Gaius Iulius Caesar Octaviānus Augustus**, 63 a.Chr. – 14 p.Chr.), nepot şi fiu adoptiv al lui Caesar. Învingător în lupta de la Actium (31 a.Chr.), purtată împotriva lui Antonius, a instituit la Roma o nouă formă de guvernământ, *Principatul* (în fapt, o monarhie absolută bazată pe armată). Statul roman a cunoscut sub dominaţia sa o perioadă de pace (*Pax Augusta*), de prosperitate economică şi culturală.

Ara Pacis Augustae

Ansamblu

Detaliu – Împăratul Augustus şi membrii familiei imperiale

VETERANI, soldaţi ieşiţi din cadrul armatei, după ce îşi îndeplineau stagiul; constituiau o categorie privilegiată în societatea romană, erau împroprietăriţi, se bucurau de răsplăţi băneşti şi erau preferaţi în obţinerea unor funcţii administrative şi municipale în provincii. Mulţi îşi continuau activitatea militară, angajându-se în detaşamente speciale, cu solda mărită, fiind scutiţi de serviciile de tabără. Au contribuit în mare măsură la romanizarea provinciilor.

ARMATĂ, una dintre cele mai puternice instituţii într-un stat care şi-a extins teritoriul şi l-a menţinut prin forţa armelor. În timpul Regalităţii şi la începutul Republicii era formată din toti cetăţenii apţi să poarte arme, între 17 şi 46 ani, care erau convocaţi numai când se purtau războaie. Recrutarea se făcea numai dintre cetăţenii romani cu avere, care suportau singuri cheltuielile milităriei; refuzul de a face serviciul militar se pedepsea aspru, chiar cu pierderea cetăţeniei sau a libertăţii.

Soldat roman

Prin reforma militară a lui Camillus (sec. al V-lea a. Chr.) soldaţii au fost remuneraţi, iar plata pentru armament şi hrană a fost suportată de stat.

În timpul Republicii, comandanţii supremi ai armatei erau cei doi consuli. În situaţii extreme, era ales un dictator pentru cel mult şase luni. În secolul al II-lea a. Chr., prin reforma lui Marius, armata a devenit o instituţie bazată pe mercenari. Soldatul roman folosea în atac lancea (*pilum*), suliţa (*hasta*), sabia (*gladius*); pentru apărare, era dotat cu coif (*galea*), platoşă (*lorīca*), scut (*clipeus, scutum*); scutul numit *clipeus* era de tip grecesc, îmbrăcat în foaie subţire de aramă, cel numit *scutum* era confecţionat din lemn şi îmbrăcat în piele. Soldatul angajat era obligat la 16 ani de serviciu, primea soldă, era întreţinut de stat, avea o parte din prada de război, iar la sfârşitul stagiului era împroprietărit cu un lot de pământ. Au fost astfel atraşi mulţi oameni săraci, care au devenit militari de profesie, bine instruiţi, devotaţi comandantului lor, constituind o forţă de temut în lupta politică. În timpul Principatului, Augustus s-a bazat pe armată, dar a încercat să-i limiteze puterea. Comandanţii erau aleşi din rândurile clasei senatoriale sau din ordinul ecvestru. Se recrutau trupe auxiliare dintre străini, care primeau cetăţenie la sfârşitul serviciului militar. Comandantul suprem era principele.

Cu timpul, rolul armatei a crescut în mod exagerat, devenind din secolul al III-lea p. Chr. principala forţă politică din stat, care reuşea chiar să impună împăraţi.

În ultima perioadă a Imperiului, caracterizată printr-o militarizare generală, severa disciplină militară, care prevedea chiar pedeapsa cu moartea pentru cei ce nu o respectau, a degenerat în anarhie, iar statul roman a devenit tot mai slab în faţa atacurilor barbare.

Armata cuprindea trupe de infanterie şi de cavaleri. Din rândul acestora din urmă s-a constituit, de timpuriu, clasa socială a cavalerilor (*ordo equester*).

Funcţiile dativului

Ca şi în limba română, principala funcţie a dativului latin este exprimarea complementului indirect. Se pun la cazul dativ:

1. persoana căreia i se atribuie, i se dă sau i se ia un lucru: *do panem homĭni* = dau pâine omului;

2. persoana în interesul sau în paguba căreia se face acţiunea verbului (*datīvus commŏdi* sau *incommŏdi* – al interesului): *tibi aras* = pentru tine ari;

3. scopul în vederea căruia se face un lucru: *auxilio mittĕre* = a trimite în ajutor (dativ final);

4. posesorul, când dativul este însoţit de verbul **esse**: *mihi est* = eu am (cuvânt cu cuvânt: „mie îmi este“); *fuĕrant tibi quattuor dentes* = avuseseşi patru dinţi. *Dativul* + *esse* (dativul posesiv) echivalează cu verbul *habere* (*tibī est* = *habes*)

Adverbul

Adverbul (*adverbium*) este partea de vorbire neflexibilă care se alătură de obicei unui verb (*ad verbum* = la verb), pentru a aduce precizări asupra locului, timpului sau modului în care se desfăşoară acţiunea.

În lecţiile precedente s-au întâlnit numeroase adverbe: *bene* = bine, *tum* = atunci, *saepe* = adesea, *semper* = totdeauna, *ibi* = acolo, *quasi* = ca şi cum, întocmai, *aliquando* = cândva.

De multe ori se întrebuinţează ca adverbe cazul ablativ singular al unor substantive: *iure* = pe drept (de la *ius, iuris* = drept, judecată), *modo* = numai (de la *modus, -i* = măsură, limită, fel)

Cele mai multe adverbe de mod derivă din *adjective* sau *participii*:

Adjectiv	**Adverb** (tema adjectivului + terminaţie)
cert*us, -a, -um* = sigur	cert*e* = sigur, cu siguranţă
secrēt*us, -a, -um* = tainic	secrēt*o* = în chip tainic
sapie*ns, -ntis* = înţelept	sapien*ter* = cu înţelepciune
utīl*is, -e* = folositor	utilī*ter* = în mod util
ferox, *-cis* = sălbatic, crud	ferocī*ter* = cu cruzime

Adverbele de mod au grade de comparaţie care derivă din cele ale adjectivelor:

Pozitiv	**Comparativ** (comparativul adjectivului neutru, singular)	**Superlativ** (înlocuirea terminaţiei *-us* cu *-e* la superlativul adjectivului)
apt*e*	apt**īus**	apt**issīm*e***
misĕr*e*	miser**īus**	mis**errīm*e***
mal*e*	pe**ius**	p**essīm*e***
ben*e*	mel**īus**	opt**īm*e***

I. Vocabular

1. Moştenite: *veterānus, -i > bătrân.*

2. Împrumutate: *veterānus, -i > veteran; periclitāri > a periclita; accēdo, -ĕre a accede, accedere* (de aici şi *acces, accesibil); advocātus, -i > avocat; vicarĭus, -ii > vicar; imprīmo, -ĕre > a imprima* (din aceeaşi familie este şi *impresie).*

II. Gramatică

Dativul posesiv se păstrează în limba română în expresii de tipul: „mi-e frig“, „ţi-e foame“, în care cazul este dativul posesorului.

Exerciţii:

1. Transformă (rescrie) următoarele enunţuri astfel încât posesia să se exprime prin dativul posesiv:

Has rusticas villas possedimus. Aetate aurea domini servos non habuērunt. Ruris fructus solum agricolae habebunt. Quis hunc fundum possideret?

2. Precizează adjectivele de la care s-au format următoarele adverbe:

longe, alte, false, fortiter, acriter, optime, misserime.

3. Asociază, în scurte enunţuri, următoarele verbe cu adverbele precedente: *videre, volāre, affirmāre, laborāre, pugnare, agēre, vivēre.*

Lectură

MOARTEA LUI OCTAVIANUS AUGUSTUS

...În ziua ultimă, întrebând uneori dacă starea sănătăţii sale provoacă tulburări în afară, după ce a cerut o oglindă, ceru să i se pieptene părul şi să i se aranjeze obrajii traşi şi-a privit prietenii şi i-a întrebat dacă găsesc că a jucat bine comedia vieţii, adăugând în greceşte: „Dacă totul a mers bine, aplaudaţi piesa!“

(**Suetonius** – *Vieţile celor doisprezece Cezari*)

Lucrează cu dicţionarul!

Împăratul Augustus despre luptele cu dacii

„Cavalerii danubieni“
– tabletă de bronz dacică

Pannoniōrum gentes, quas antea exercĭtus Romānus numquam adiit, imperio popŭli Romāni subiēci. Fines Illirĭci ad ripam flumĭnis Danubii protŭli. Postea exercĭtus meus trans Danubium Dacos vicit.

(după „*Faptele îndeplinite de divinul Augustus*“)

Reţine!

Sol omnibus lucet (Soarele străluceşte pentru toţi).
Quod licet Iovi non licet bovi (Ce-i este îngăduit lui Iuppiter nu-i este îngăduit boului).
Homo sacra res homini (Omul este sfânt pentru om).
Inter arma silent musae (Muzele tac în vreme de război).

25 *Lectio vicesĭma quinta*

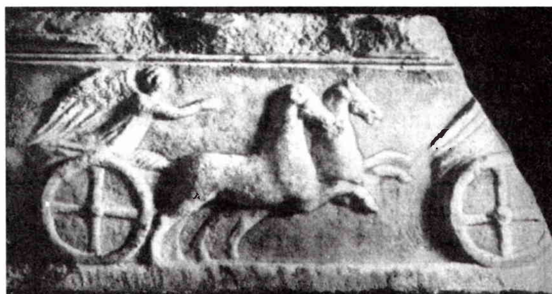
Numeralul cardinal

QUATTUOR SORORES

Quattuor aequāles currunt sorōres,
Sic quasi certantes, cum sit labor omnĭbus *unus*
Et prope sunt nec se contingĕre possunt.

(*Rotae*)

(după **Symphosius**)

Car (Constanța, Muzeul de Arheologie)

EPIGRAMMA

Si memĭni, fuĕrant tibi *quattuor*, Aelia, dentes:
  Expŭlit una *duos* tussis et una duos.
Iam secūra potes totis tussīre diēbus:
  Nil istic quod agat tertia tussis habet.

(**Marțial**)

Vocabŭla

aequālis, -e = egal
curro, -ĕre, cucurri, cursum = a alerga
soror, -ōris (f.) = soră
quasi = ca (și), întocmai ca
certo, -āre, -āvi, -ātum = a se întrece
cum (+ conj.) = cu toate că
labor, -ōris (m.) = muncă, efort
prope = aproape
nec = și nu
contingo, -ĕre, contĭgi, contactum = a atinge, a ajunge
possum, posse, potui = a putea (*potes* = ind. prez., II sg.)
rota, -ae = roată
epigramma, -ătis = epigramă
memĭni, -isse (defectiv) = a-și aminti
dens, dentis (m.) = dinte
expello, -ĕre, expŭli, expulsum = a scoate cu forța, a da afară
tussis, -is (f.) = tuse
secūrus, -a, -um = fără grijă
tussĭo, -īre, -īvi, -ītum = a tuși
istĭc = acolo (la tine)

Află despre:

SYMPHOSIUS – sub acest nume, Antichitatea târzie ne-a transmis 100 de ghicitori versificate, folosite ca jocuri de societate, în timpul banchetelor (în greceşte *symposion* înseamnă „banchet"; se crede că Symphosius este un pseudonim sau o deformare bazată pe acest cuvânt grecesc).

MARTIAL (**Marcus Valerius Martialis**, aprox. 40 – 104 p.Chr.), născut în Spania, a plecat, pentru a-şi face o carieră, la Roma, unde s-a bucurat de protecţia filosofului Seneca apoi de cea a lui Plinius cel Tânăr. A reuşit ca, prin versuri apologetice, să-şi atragă protecţia împăraţilor Titus, Domitian, Nerva. A scris 14 cărţi de epigrame în care a surprins şi a criticat aspectele cele mai diverse din lumea romană privind viaţa juridică, intelectuală, politică, existenţa cotidiană. Prin realismul şi incisivitatea versurilor sale se înscrie într-o veche tradiţie satirică a literaturii romane.

NUMERALUL (I)

În limba latină, ca şi în limba română, numeralul arată cantitatea sau ordinea prin numărare a fiinţelor sau a lucrurilor. Numeralul **cardinal** arată cantitatea, cel **ordinal**, ordinea (vezi pag.106).

Scriere arabă	Scriere romană	Numeralul cardinal	Scriere arabă	Scriere romană	Numeralul cardinal
1	I	unus, -a, -um	......	....	....
2	II	duo, duae, duo	28	XXVIII	duodetriginta
3	III	tres, tria	29	XXIX	undetriginta
4	IV	quattuor	30	**XXX**	**triginta**
5	V	quinque	40	**XL**	**quadraginta**
6	VI	sex	50	**L**	**quinquaginta**
7	VII	septem	60	**LX**	**sexaginta**
8	VIII	octo	70	**LXX**	**septuaginta**
9	IX	novem	80	**LXXX**	**octoginta**
10	**X**	**decem**	90	XC	**nonaginta**
11	XI	unděcim	**100**	**C**	**centum**
12	XII	duoděcim	101	**CI**	**centum (et) unus**
13	XIII	treděcim	200	**CC**	**ducenti, -ae, -a**
14	XIV	quattuorděcim	300	**CCC**	**trecenti, -ae, -a**
15	XV	quinděcim	400	**CD**	**quadringenti, -ae, -a**
16	XVI	seděcim	500	**D**	**quingenti, -ae, -a**
17	XVII	septenděcim	600	**DC**	**sexcenti, -ae, -a** şi **sescenti, -ae, -a**
18	XVIII	duodeviginti			
19	XIX	undeviginti	700	**DCC**	**septingenti, -ae, -a**
20	**XX**	**viginti**	800	**DCCC**	**octingenti, -ae, -a**
21	XXI	viginti unus (unus et viginti)	900	**CM**	**nongenti, -ae, -a**
			1000	**M**	**mille**
22	XXII	viginti duo (duo et viginti)			

Observă și află mai mult!

• Numai primele trei numerale cardinale se declină: *unus, -a, -um* are genitivul *unīus*, iar dativul *unī* pentru toate genurile (ca la pronume); la celelalte cazuri apar desinențele unui adjectiv cu trei terminații (de clasa I).

• *duo* are genitivul *duōrum, -ārum*, dativul și ablativul *duōbus, duābus*, acuzativul *duos* (și *duo*), *duas, duo*.

• *tres, tria* se declină ca pluralul adjectivelor cu două terminații: are genitivul *trium*, dativul și ablativul *trĭbus*.

Declinarea numeralului cardinal

Cazul	„1“ (unus)			„2“ (duo)			„3“ (tres)	
	M	F	N	M	F	N	M/F	N
N.	unus	una	unum	duō	duae	duō	trēs	tria
G.	unīus	unīus	unīus	duōrum	duārum	duōrum	trium	trium
D.	unī	unī	unī	duōbus	duābus	duōbus	tribus	tribus
Ac.	unum	unam	unum	duōs	duas	duō	trēs	tria
Abl.	unō	unā	unō	duōbus	duābus	duōbus	tribus	tribus

• **Celelalte numerale cardinale până la o sută sunt nedeclinabile.**

• Numeralele cardinale denumind sutele se declină ca pluralul adjectivelor cu trei terminații.

• *mille* – se folosește când este vorba de o singură mie – este un numeral neutru indeclinabil (la singular); *milia*, la plural, are genitivul *milium* și dativ – ablativul *milĭbus*; după singularul *mille*, substantivul se pune fie la genitiv (*mille homĭnum* = o mie de oameni), fie la nominativ (*mille homĭnes*); după pl. *milia*, subst. se pune mai ales la genitiv (*octo milia homĭnum* = opt mii de oameni).

I. Vocabular

1. M o ș t e n i t e: *curro, -ĕre > a curge* (cu transformări de sunete și de sens; din gerunziul *currendo* provine adverbul *curând*); *soror, -ōris > soră; certo, -āre > a (se) certa*; *prope > (a)proape*; *rota, -ae > roată; dens, dentis > dinte, tussis, -is > tuse; tussio, -īre > a tuși.*

2. Î m p r u m u t a t e: *aequālis, -e > egal* (prin franceză); *quasi > cvasi* (în compunere: *cvasiunanimitat*e); de la *expello* derivă *a expulza*; de la *secūrus* derivă *securitate.*

II. Gramatică

Numeralele cardinale latine de la 1 la 10 s-au păstrat în română. De la 11 la 19 limba română are un sistem nou, format tot din elemente latine: *unsprezece* provine din *unum super*

decem = unu peste zece; numele zecilor este de asemenea nou; numai *viginti* se păstrează în dialectul aromân: *yiyinţ*. Numeralul *sută* e străin (slav), dar *mie* provine din lat. *mille*.

Exerciţii:

1. Tradu în limba latină:

Roma are şapte coline. Şapte regi au domnit la Roma. Trei fraţi romani (*Horatii)* au luptat contra a trei fraţi albani (*Curiatii*).

2. Tradu în limba română:

Gallia est omnis divisa in partes tres. Marius Cimbros et Teutŏnos duobus proeliis vicit. Multa de tribus his generĭbus dicam.

Lucrează cu dicţionarul!

Unui plagiator

Quem recĭtas meus est, o Fidentīne, libellus
Sed male cum recĭtas incĭpit esse tuus.

(Marţial)

Satura

Satura quidem tota nostra est, in qua primus Lucilius insignem laudem adeptus est (a ajuns).

(după **Quintilian**, *Institutio oratoria*)

Reţine!

Duobus litigantĭbus tertius gaudet (Când doi se ceartă al treilea se bucură).
Bis dat qui cito dat (Dă de două ori cine dă repede).

DE TRAIANI MORTE

Traian

Post ingentem gloriam, Traiānus obiit aetātis anno sexagessĭmo *tertio*, mense *nono*, die *quarto*. Ossa collāta in urnam auream in foro, quod aedificāvit, sub columna, posuērunt. „Sis felicior Augusto, melior Traiāno", acclamatio principum usque ad nostra tempŏra est.

(după **Eutropius**)

Vocabŭla

ingens, -ntis = foarte mare, uriaş
obĕo, -īre, -ii (-īvi), -ĭtum = a muri
sepelĭo, -īre, -ii (-īvi), sepultum = a înmormânta
collātus, -a, -um = adunat, -ă
urna, -ae = urnă (funerară)
aedifĭco, -āre, -āvi, -ātum = a clădi, a construi
sub (+ abl.) = sub, în partea de jos
columna, -ae = coloană, columnă
usque ad (loc. prep. + ac.) = până la
princeps, -cĭpis (m.) = împărat
acclāmatĭo, -ōnis = aclamare

Află despre:

TRAIAN (**Marcus Ulpius Traiānus**), împărat al Romei între 98 şi 117 p. Chr. A dus pe plan extern o politică de ofensivă, pentru a preveni ameninţarea statelor limitrofe; a purtat războaie cu dacii (101–102; 105–106), cu armenii (113), cu parţii (114–117), în urma cărora a transformat în provincii Dacia, Armenia, Arabia; acestea au fost ultimele cuceriri ale Imperiului Roman. Pe plan intern, Traian a dezvoltat şi a întărit administraţia tuturor provinciilor, a promovat economia, a dus o politică de colaborare cu senatul, ştiind să fie totodată generos faţă de plebe. Tradiţia îl socoteşte un împărat model, vrednic de titlul *optĭmus princeps*.

CEREMONIA FUNERARĂ (*funus, -ĕris*) la romani are multe asemănări cu tradiţiile româneşti de înmormântare. Se începea cu strigarea pe nume a defunctului, de mai multe ori, pentru ca cei rămaşi să fie siguri că sufletul nu se mai întoarce. Trupul era spălat şi uns cu uleiuri parfumate şi cu balsam, îmbrăcat în togă, fruntea îi era împodobită cu o coroană din frunze aurite, de multe ori chiar din aur sau argint. În mână i se punea un ban pentru Charon, luntraşul care trecea sufletele morţilor peste Styx şi Acheron, fluviile Infernului. Era depus în

încăperea principală a casei romane, *atrium*, unde se aflau vatra şi efigiile strămoşilor. Acoperit de flori, defunctul era ţinut în casă între 3 şi 7 zile, timp în care veneau să-l vadă rudele şi prietenii. Zona rezervată înmormântărilor era în afara cetăţii. Cortegiul funerar era deschis de cântăreţi din flaut, veneau apoi bocitoarele, cei ce aveau să facă sacrificiile la mormânt, purtătorii distincţiilor şi ai imaginilor strămoşilor, apoi restul asistenţei. Pe parcursul drumului, într-un loc deschis, în For sau într-o piaţă, se rostea un discurs laudativ (*laudatio funebris*).

Romanii au folosit incinerarea, deşi, chiar membrii unor familii de vază (Scipionii, gens Cornelia) au preferat înhumarea care apoi a fost practicată tot mai mult, pe măsură ce se răspândea creştinismul. După incinerare sau înhumare avea loc o masă rituală, care începea cu sacrificii. Persoanelor care îndepliniseră funcţii de seamă li se făceau funeralii publice, a căror cheltuială era suportată de stat, şi la care se organizau jocuri funebre.

Procesiune funerară

NUMERALUL (II)

Numărul	Numeralul ordinal	Numărul	Numeralul ordinal
1	primus, -a, -um = primul	...	....
2	secundus, -a, -um = al doilea	28	duodetricesĭmus, -a, -um
3	tertius, -a, -um	29	undetricesĭmus, -a, -um
4	quartus, -a, -um	30	**tricesĭmus, -a, -um**
5	quintus, -a, -um	40	**quadragesĭmus, -a, -um**
6	sextus, -a, -um	50	**quinquagesĭmus, -a, -um**
7	septĭmus, -a, -um	60	**sexagesĭmus, -a, -um**
8	octāvus, -a, -um	70	**septuagesĭmus, -a, -um**
9	nonus, -a, -um	80	**octogesĭmus, -a, -um**
10	**decĭmus, -a, -um**	90	**nonagesĭmus, -a, -um**
11	undecĭmus, -a, -um	**100**	**centesĭmus, -a, -um**
12	duodecĭmus, -a, -um	101	centesĭmus (et) primus, -a, -um
13	tertius decĭmus, -a, -um	200	**ducentesĭmus, -a, -um**
14	quartus decĭmus, -a, -um	300	**trecentesĭmus, -a, -um**
15	quintus decĭmus, -a, -um	400	**quadringentesĭmus, -a, -um**
16	sextus decĭmus, -a, -um	500	**quingentesĭmus, -a, -um**
17	septĭmus decĭmus, -a, -um	600	**sexcentesĭmus, -a, -um** şi **sescentesĭmus, -a, -um**
18	duodevicesĭmus, -a, -um		
19	undevicesĭmus, -um	700	**septingentesĭmus, -a, -um**
20	**vicesĭmus, -a, -um**	800	**octingentesĭmus, -a, -um**
21	vicesĭmus primus (unus et vicesĭmus), -a, -um	900	**nongentesĭmus, -a, -um**
		1000	**millesĭmus, -a, -um**
22	vicesĭmus secundus (vicesĭmus alter, secundus et vicesĭmus), -a, -um		

• Numeralele ordinale se declină ca adjectivele cu trei terminaţii.

LATINA ŞI ROMÂNA

Vocabular

Împrumutate: *apud* (prescurtat uneori *ap.*) se foloseşte în citate, spre a arăta că ne referim la un text pe care nu-l cunoaştem decât prin intermediul altui autor (de ex. *Ennius apud Cicerōnem* înseamnă „un pasaj din poetul Ennius, reprodus de Cicero"); *urna > urnă; aedifico, -āre, -āvi, -ātum > a edifica; sub > sub; columna, -ae > columnă; memoria, -ae > memorie; princeps, -ĭpis > principe; acclāmatĭo, -ōnis > aclamaţie.*

Exerciţii:

1. Stabileşte sensul următoarelor cuvinte şi precizează elementele componente: *princeps, -is* (*primus + capio, -ĕre*); *principium, -i; principatum, -i; principalis, -e; primordialis, -e; primitivus, -a, -um.*

2. Tradu următorul text:

Tullus Hostilius, Romanōrum rex tertius, magna gloria belli regnāvit annos duo et triginta. Ancus Marcius, Romanōrum rex quartus, Numae Pompilii nepos erat, similes avo religione. Tarquinius Priscus, rex quintus, bellum cum Sabinis fecit. Servius Tullius, rex sextus, matre nobili, sed captiva, natus est (= s-a născut). *Tarquinium Superbum, regem septimum et ultimum, Brutus expulit* (= a alungat).

Lucrează cu dicţionarul!

Epitaful unui profesor

Domitius Isquilīnus magister grammaticus Graecus annorum CI (= centum et unus) hic situs est. Sit tibi terra levis.

Charon trece sufletele morţilor peste apa Styxului

Reţine!

Requiescat in pace! (Odihnească-se în pace!)
Sic transit gloria mundi (Aşa trece gloria lumii).

Temă de portofoliu

Pe baza cunoştinţelor dobândite prin parcurgerea manualului, alcătuieşte o scurtă expunere despre relaţiile (politice, culturale, lingvistice) ce s-au stabilit între romani şi daci, continuate în tradiţiile şi limba poporului nostru.

PATER NOSTER

Pater noster, qui es in caelis, sanctificētur nomen tuum, veniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in caelo, et in terra.

Panem nostrum cottidiānum da nobis hodie et dimitte nobis debīta nostra, sicut et nos dimittīmus debitorībus nostris; et ne nos indūcas in temptatiōnem, sed libĕra nos a malo.

(*Evangelium secundum Matthaeum*)

După ce a primit botezul de la Ioan Botezătorul, Iisus a început să predice noua sa învăţătură. În capitolele V–VII ale Evangheliei după Matei *se poate citi „Predica de pe munte", esenţa doctrinei creştine. În legătură cu felul de a se ruga, Iisus îi învaţă pe ucenici: „Iar când vă rugaţi, nu fiţi ca făţarnicii cărora le place, prin sinagoge şi prin unghiurile uliţelor, stând în picioare să se roage, ca să se arate oamenilor... Tu, însă, când te rogi, intră în cămara ta şi, închizând uşa, roagă-te Tatălui tău celui într-ascuns, şi Tatăl tău, care vede într-ascuns, îţi va răsplăti ţie. Când vă rugaţi nu spuneţi multe ca păgânii, că ei cred că în polilogia lor vor fi ascultaţi"* (traducere Gala Galaction). *Le dă apoi modelul rugăciunii simple şi cuprinzătoare, care a rămas până azi principala rugăciune creştină.*

EVALUARE

Sintaxa cazurilor

1. Precizează cazul, valoarea acestuia şi funcţia sintactică a substantivelor indicate:

a) Romulus Martis *filius*, Urbis *conditor* est.
b) *Catonis* agri iudicium sui *laboris* fuērunt
c) Puer *philosopho* exemplum sapientiae offert.
d) Atticus *amicis* suas aedes *gaudio* dialogis patefecit.
e) Caesar suos exercitus *in Gallos* duxit.
f) Vergilius non *domi* sed in itinere obiit.

2. Combină cuvintele (substantive, adjective, verbe) astfel încât să obţii câte o propoziţie care să conţină:

a) dativ posesiv;
b) genitiv partitiv;
c) ablativ complement al comparativului;
d) ablativul instrumentului
– *mulieribus, ornamenta, amicorum, poetae, opus, monumento, epistula, nova*
– *multis, aurea, omnium, solus, hic, honestus, fidus, maius, multa*
– *sunt, fuit, accepi, erit.*

3. Tradu şi analizează morfo-sintactic cuvintele subliniate:

Senatus acta Caesaris confirmavit. Antiqui historici *acta illustrium virorum* Urbis tradidērunt. Tanta *fidelitas* eius propinquos movebat. Magnam navem *bello* parant.

4. Descoperă substantivul introdus greşit în fiecare din următoarele serii:

a) *amīco, mulierĭbus, principi, temporĭs, agris*
b) *philosophi, agricolae, reipublicae, consŭles, exercĭtus, res, fides, monumenta.*

5. Tradu în limba latină:

Faptele memorabile ale strămoşilor erau spre gloria fiilor şi a nepoţilor. Romanii au cultivat virtutea, pietatea şi fidelitatea, bunurile supreme ale tuturor cetăţenilor.

6. Imaginează-ţi!

Eşti în mijlocul naturii: pe o pajişte, pe ţărmul mării, într-o pădure, pe munte. Încearcă să descrii, în cinci propoziţii, în limba latină, ceea ce vezi. Îţi vei da seama că poţi, chiar dacă nu te exprimi strălucitor ca Cicero, spiritual ca Marţial, firesc şi elegant ca Petrarca.

Prin vorbele tale simple te vei simţi mai aproape de ei.

Vale!

TEXTE ŞI TEME FACULTATIVE

Campi Elysii

În cartea a VI-a a epopeii *Eneida,* poetul Vergilius relatează călătoria în Infern a lui Aeneas (*Pater pius*), îndrumat de Sibila. Eroului îi va fi dat să-şi regăsească tatăl în spaţiul locuit de sufletele celor ce au săvârşit fapte şi opere memorabile.

Devenēre locos laetos et amoena virēta
Fortunatōrum memōrum sedesque beatas.
Hic manus ob patriam pugnando vulnera possi,
Quique sacerdotes casti, dum vita manēbant;
Quique pii vates...
Inventas aut qui vitam excoluēre per artes
Quique sui memōres alios fecēre merendo.

(**Vergilius**, *Aeneis,* VI)

Vergilius între două muze

Poeta et suum opus

Horatius (portret)

Conştient de valoarea operei sale, poetul Horatius afirmă că aceasta îi va face numele nemuritor.

Exegi monumentum aere perennius
regalique situ pyramidum altius...
Non omnis moriar multaque pars mei
vitabit Libitinam: usque ego postera
crescam laude recens, dum Capitolim
scandet cum tacita virgine Pontifex.

(**Horatius**, *Carmina, Liber tertius,* XXX)

Ex Ovidii Tristium libris

Poetul Ovidius a fost exilat, în ultima parte a vieții, la Tomis, pe țărmul Mării Negre (*Pontus Euxinus*), din porunca principelui Augustus. În elegiile scrise în exil (*Tristia, Pontica*), Ovidius, fidel muzei poeziei, vorbeşte despre traci şi încercarea de a scrie în limba lor, se gândeşte, ca şi Horatius, la nemurirea pe care i-o va aduce opera.

Ovidius (portret)

Hic ego qui iaceo tenerōrum lusor amōrum
Ingenio perii Naso poeta meo.
At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
Dicĕre Nasonis molliter ossa cubent.

*

Gratia, Musa, tibi. Nam tu solatia praebes
Tu curae requies, tu medicina mali.

*

Hic ego Romanus vates (ignoscite, Musae)
Sarmatico cogor plurima more loqui.

*

Hoc satis in titulo est. Etenim maiora libelli
Et diuturna magis sunt monumenta mei.

(**Ovidius**, *Tristia*)

Animalia fabularia

Urus – Bos primigenius

În cartea lui Caesar, *De bello Gallico*, se găsesc informații despre un animal cu aspect fioros care a intrat şi în legendele Moldovei, zimbrul.

Tertium est genus eorum qui uri appelantur. Hi sunt magnitudine paulo infra elephantos, specie et colore et figura tauri. Magna vis eorum est et magna velocĭtas. Amplitudo cornuum et figura et species multum a nostrorum boum cornĭbus differt. Haec ab labris argento circumcludunt atque in amplissĭmis epulis pro poculis utuntur.

(după **Caesar**, *De bello Gallico*)

Avis phoenix

Pasăre fabuloasă, phoenixul a apărut, din nou, în timpul domniei lui Tiberius.

Paulo Fabio, L. Vitellio consulĭbus, post longum saeculōrum ambĭtum avis phoenix in Aegyptum venit. Sacrum Soli id animal et ore ac distinctu pinnārum a cetĕris avĭbus diversum, consentiunt qui formam eius effinxērunt.

(după **Tacĭtus** – *Anale*)

Soarele. Londra, British Museum

TABELE GRAMATICALE

SUBSTANTIVUL

Declinarea I

Cazul	Singular	Plural
N., V.	silva	silvae
G.	silvae	silvārum
D.	silvae	silvis
Ac.	silvam	silvas
Abl.	silvā	silvis

Declinarea a II-a

Cazul	Masculin				Neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	hortus	horti	liber	libri	forum	fora
G.	horti	hortōrum	libri	librōrum	fori	forōrum
D.	horto	hortis	libro	libris	foro	foris
Ac.	hortum	hortos	librum	libros	forum	fora
Abl.	horto	hortis	libro	libris	foro	foris
V.	horte	horti	liber	libri	forum	fora

Declinarea a III-a

Substantive imparisilabice

Cazul	Masculin		Neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural
N., V.	labor	labōres	corpus	corpŏra
G.	labōris	labōrum	corpŏris	corpŏrum
D.	labōri	laborĭbus	corpŏri	corporĭbus
Ac.	labōrem	labōres	corpus	corpŏra
Abl.	labōre	laborĭbus	corpŏre	corporĭbus

Substantive parisilabice

Cazul	Masculin		Neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural
N.V.,	civis	cives	mare	maria
G.	civis	civium	maris	marium
D.	civi	civībus	mari	marībus
Ac.	civem	cives	mare	maria
Abl.	cive	civībus	mari	marībus

Declinarea a IV-a **Declinarea a V-a**

Cazul	Masculin		Neutru		Singular	Plural
	Singular	Plural	Singular	Plural		
N.V.	exercĭtus	exeercĭtūs	cornu	cornua	dies	dies
G.	exercĭtūs	exercituum	cornus	cornuum	diēi	diērum
D.	exercitui	exercitĭbus	cornū(-ui)	cornĭbus	diei	diēbus
Ac.	exercĭtum	exercitūs	cornu	cornua	diem	dies
Abl.	exercĭtu	exercĭtĭbus	cornū	cornĭbus	die	diēbus

PRONUMELE DEMONSTRATIV

hic, haec, hoc = acesta

Numărul	Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
Singular	N.	hic	haec	hoc
	G.	huius	huius	huius
	D.	huic	huic	huic
	Ac.	hunc	hanc	hoc
	Abl.	hōc	hāc	hōc
Plural	N.	hi	hae	haec
	G.	horum	harum	horum
	D.	his	his	his
	Ac.	hos	has	haec
	Abl.	his	his	his

iste, ista, istud = acesta

Numărul	Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
Singular	N. G. D. Ac. Abl.	iste istīus isti istum isto	ista istīus isti istam istā	istud istīus isti istud isto
Plural	N. G. D. Ac. Abl.	isti istōrum istis istos istis	istae istārum istis istas istis	ista istōrum istis ista istis

ille, illa, illud = acela

Numărul	Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
Singular	N. G. D. Ac. Abl.	ille illīus illi illum illo	illa illīus illi illam illā	illud illīus illi illud illo
Plural	N. G. D. Ac. Abl.	illi illōrum illis illos illos	illae illārum illis illas illis	illa illōrum illis illa illis

is, ea, id = acesta, cel

Numărul	Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
Singular	N. G. D. Ac. Abl.	is eius ei eum eo	ea eius ei eam eā	id eius ei id eo
Plural	N. G. D. Ac. Abl.	ii (ei) eōrum iis (eis) eos iis (eis)	eae eārum iis (eis) eas iis (eis)	ea eōrum iis (eis) ea iis (eis)

Idem, eădem, idem = acelaşi

Numărul	Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
Singular	N.	idem	eădem	idem
	G.	eiusdem	eiusdem	eiusdem
	D.	eīdem	eīdem	eīdem
	Ac.	eundem	eandem	idem
	Abl.	eōdem	eādem	eōdem
Plural	N.	iīdem	eaedem	eădem
	G.	eorundem	earundem	eorundem
	D.	iisdem	iisdem	iisdem
	Ac.	(eisdem)	(eisdem)	(eisdem)
	Abl.	eosdem	easdem	eădem
		iisdem	iisdem	iisdem
		(eisdem)	(eisdem)	(eisdem)

ipse, ipsa, ipsum = însumi

Numărul	Cazul	Masculin	Feminin	Neutru
Singular	N.	ipse	ipsa	ipsum
	G.	ipsīus	ipsīus	ipsīus
	D.	ipsi	ipsi	ipsi
	Ac.	ipsum	ipsam	ipsum
	Abl.	ipso	ipsā	ipso
Plural	N.	ipsi	ipsae	ipsa
	G.	ipsōrum	ipsārum	ipsōrum
	D.	ipsis	ipsis	ipsis
	Ac.	ipsos	ipsas	ipsa
	Abl.	ipsis	ipsis	ipsis

PRONUMELE PERSONAL — PRONUMELE REFLEXIV — PRONUMELE RELATIV

		Persoana I	Persoana a II-a				Masculin	Feminin	Neutru
Singular	N.	ego	tu			N.	qui	quae	quod
	G.	mei	tui			G.	cuius	cuius	cuius
	D.	mihi	tibi			D.	cui	cui	cui
	Ac.	me	te			Ac.	quem	quam	quod
	Abl.	me	te	G.	sui	Abl.	quo	qua	quo
	V.	–	tu	D.	sibi				
Plural	N.	nos	vos	Ac.	se	N.	qui	quae	quae
	G.	{ nnostri	{ vestri	Abl.	se	G.	quorum	quarum	quorum
		nnostrum	vestrum			D.	quibus	quibus	quibus
						Ac.	quos	quas	quae
	D.	nobis	vobis			Abl.	quibus	quibus	quibus
	Ac.	nos	vos						
	Abl.	nobis	vobis						
	V.	–	vos						

VERBUL

Conjugarea I

Timpul	Indicativ	Conjunctiv
Prezent	laudo = laud laudas laudat laudāmus laudātis laudant	laudem = să laud laudes laudet laudēmus laudētis laudent
Imperfect	laudā**ba**m = lăudam laudā**ba**s laudā**ba**t lauda**bā**mus lauda**bā**tis laudā**ba**nt	laudā**re**m = aş lăuda laudā**re**s laudā**re**t laudā**re**mus lauda**rē**tis laudā**re**nt
Viitor	laudā**b**o = voi lăuda laudā**bi**s laudā**bi**t lauda**bĭ**mus lauda**bĭ**tis laudā**bu**nt	
Perfect	laudāvi = am lăudat, lăudai laudavisti laudāvit laudavĭmus laudavistis laudavērunt	laudavĕrim = să fi lăudat laudavĕris laudavĕrit laudaverĭmus laudaverĭtis laudavĕrint
Mai mult ca perfect	laudavĕram = lăudasem laudavĕras laudavĕrat laudaverāmus laudaverātis laudaverant	laudavissem = aş fi lăudat laudavisses laudavisset laudavissēmus laudavissētis laudavissent
Viitor anterior	laudavĕro = voi fi lăudat laudavĕris laudavĕrit laudaverĭmus laudaverĭtis laudavĕrint	

Timpul	Imperativ	Infinitiv	Participiu	Gerunziu
Prezent	Singular lauda = laudă! Plural laudāte = lăudați!	laudāre = a lăuda	laudans, -ntis = care laudă, lăudând	G. laudandi = de a lăuda D. laudando= spre a lăuda Ac. (ad) laudandum = pentru a lăuda Abl. laudando= lăudând
Viitor	Singular laudāto = să lauzi laudāto = să laude	laudatūrum laudatūram laudatūrum } esse	laudaturus laudatura laudaturum = care va lăuda, având a lăuda	
	laudatōte laudanto			
Perfect		laudavisse = a fi lăudat, că a lăudat	laudatus, -a, -um = lăudat, -ă	

Supin
laudātum = pentru a lăuda laudātu = de lăudat

Conjugarea a II-a

Timpul	Indicativ	Conjunctiv
Prezent	taceo = tac taces tacet tacēmus tacētis tacent	taceam = să tac taceas taceat taceāmus taceātis taceant
Imperfect	tacēbam = tăceam tacēbas tacēbat tacebāmus tacebātis tacēbant	tacērem = aş tăcea tacēres tacēret tacerēmus tacerētis tacērent
Viitor	tacēbo = voi tăcea tacēbis tacēbit tacebĭmus tacebĭtis tacēbunt	
Perfect	tacui = am tăcut, tăcui tacuisti tacuit tacuĭmus tacuistis tacuērunt	tacuĕrim = să fi tăcut tacuĕris tacuĕrit tacuerĭmus tacuerĭtis tacuĕrint
Mai mult ca perfect	tacuĕram = tăcusem tacuĕras tacuĕrat tacuerāmus tacuerātis tacuĕrant	tacuissem = aş fi tăcut tacuisses tacuisset tacuissēmus tacuissētis tacuissent
Viitor anterior	tacuĕro = voi fi tăcut tacuĕris tacuĕrit tacuerĭmus tacuerĭtis tacuĕrint	

Timpul	Imperativ	Infinitiv	Participiu	Gerunziu
Prezent	Singular tace! = taci! Plural tacete ! = tăceţi!	tacēre = a tăcea	tacens, -ntis = tăcând, care tace	G. tacendi = de a tăcea D. tacendo = spre a tăcea Ac. (ad) tacendum = pentru a tăcea Abl. tacendo = tăcând
Viitor	Singular tacēto = să taci tacēto = să tacă Plural tacetōte tacento	tacitūrum tacitūram tacitūrum } esse = că voi (vei, va etc.) tăcea	tacitūrus (m.) tacitūra (f.) tacitūrum (n.) = care va tăcea	
Perfect		tacuisse = a fi tăcut, că a tăcut	tacitus, -a , -um = tăcut, -ă	

Supin
tacitum = pentru a tăcea tacītu = de tăcut

Conjugarea a III-a

Timpul	Indicativ		Conjunctiv	
Prezent	lego = citesc legis legit legĭmus legĭtis legunt	capio = iau capis capit capĭmus capĭtis capiunt	legam = să citesc legas legat legāmus legātis legant	capiam = să iau capias capiat capiāmus capiātis capiant
Imperfect	legēbam = citeam legēbas legēbat legebāmus legebātis legēbant	capiēbam = luam capiēbas capiēbat capiebāmus capiebātis capiēbant	legĕrem = aş citi legĕres legĕret legerēmus legerētis legĕrent	capĕrem = aş lua capĕres capĕret caperēmus caperētis capĕrent
Viitor	legam = voi citi leges leget legēmus legētis legent	capiam = voi lua capies capiet capiēmus capiētis capient		
Perfect	legi = am citit, citii legisti legit legĭmus legistis legĕrunt	cepi = am luat, luai cepisti cepit cepĭmus cepistis cepĕrunt	legĕrim = să fi citit legĕris legĕrit legerĭmus legerĭtis legĕrint	cepĕrim = să fi luat cepĕris cepĕrit ceperĭmus ceperĭtis cepĕrint
Mai mult ca perfectul	legĕram = citisem legĕras legĕrat legerāmus legerātis legĕrant	cepĕram = luasem cepĕras cepĕrat ceperāmus ceperātis cepĕrant	legissem = aş fi citit legisses legisset legissemus legissetis legissent	cepissem = aş fi luat cepisses cepisset cepissēmus cepissētis cepissent
Viitor anterior	legĕro = voi fi citit legĕris legĕrit legerĭmus legerĭtis legĕrint	cepĕro = voi fi luat cepĕris cepĕrit ceperĭmus ceperĭtis cepĕrint		

Timpul	Imperativ	Infinitiv	Participiu	Gerunziu
Prezent	lege = citeşte! cape = ia! legĭte = citiţi! capĭte = luaţi	legĕre = a citi capĕre = a lua	legens, -ntis = citind, care citeşte capiens, -ntis = luând, care ia	G. legendi = de a citi D. legendo = spre a citi Ac. (ad) legendum= pentru a citi Abl. legendo = citind
Viitor	Singular legĭto = să citeşti legĭto = să citească Plural legitōte legunto capitōte capiunto	lectūrum lectūram } esse lectūrum = că voi (vei, va etc.) citi captūrum captūram } esse captūrum = că voi (vei, va etc.) lua	lectūrus (m.) lectūra (f.) lectūrum (n.) = care va citi captūrus, -a, -um, = care va lua	G. capiendi = de a lua D. capiendo = spre a lua Ac. (ad) capiendum = pentru a lua Abl. capiendo = luând
Perfect		legisse = a fi citit, că a citit cepisse = a fi luat, că a luat	lectus, -a, -um= citit, -ă captus, -a, -um= luat, -ă	

Supin

lectum = pentru a citi
lectu = de citit

captum = pentru a lua
captu = de luat

Conjugarea a IV-a

Timpul	Indicativ	Conjunctiv
Prezent	audio = aud audis audit audīmus audītis audi**u**nt	audi**a**m = să aud audi**a**s audi**a**t audi**ā**mus audi**ā**tis audi**a**nt
Imperfect	audi**ēba**m = auzeam audi**ēba**s audi**ēba**t audi**ebā**mus audi**ebā**tis audi**ēba**nt	audī**re**m = aş auzi audī**re**s audī**re**t audi**rē**mus audi**rē**tis audi**re**nt
Viitor	audi**a**m = voi auzi audi**e**s audi**e**t audi**ē**mus audi**ē**tis audi**e**nt	
Perfect	audīvi = am auzit, auzii audivisti audivit audivīmus audivistis audivērunt	audivĕrim = să fi auzit audivĕris audiĕrit audiverīmus audiverītis audivĕrint
Mai mult ca perfectul	audivĕram = auzisem audivĕras audivĕrat audiverāmus audiverātis audivĕrant	audivissem = aş fi auzit audivisses audivisset audivissēmus audivissētis audivissent
Viitor anterior	audivĕro = voi fi auzit audivĕris audivĕrit audiverīmus audiverītis audivĕrint	

Timpul	Imperativ	Infinitiv	Participiu	Gerunziu
Prezent	Singular audi! = auzi! Plural audīte! = auziţi!	audīre = a auzi	audiens, -ntis = auzind	G. audiendi = de a auzi D. audiendo = spre a auzi Ac. (ad) audiendum = pentru a auzi Abl. audiendo = auzind
Viitor	Singular audīto = să auzi audītō = să audă Plural auditōte audiunto	auditūrum auditūram auditūrum = că voi (vei, va etc.) auzi	auditūrus (m.) auditūra (f.) auditūrum (n.) = care va auzi	
Perfect		audivisse = a fi auzit, că a auzit		

Supin
audītum = pentru a auzi audītu = de auzit

Conjugarea verbului *esse*

Timpul	Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
Prezent	sum = sunt es est sumus estis sunt	sim = să fiu sis sit simus sitis sint	es = fii este = fiţi	esse = a fi	
Imperfect	eram = eram eras erat erāmus erātis erant	essem = aş fi esses esset essēmus essētis essent			
Viitor	ero = voi fi eris erit erĭmus erĭtis erunt		esto = să fii esto = să fie estōte = să fiţi sunto = să fie	futūrum futūram futūrum = că voi (vei, va etc.) fi	futūrus, -a, -um = care va fi
Perfect	fui = am fost, fui fuisti fuit fuĭmus fuistis fuērunt	fuĕrim = să fi fost fuĕris fuĕrit fuerĭmus fuerĭtis fuĕrint		fuisse = a fi fost, că a fost	
Mai mult ca perfect	fuĕram = fusesem fuĕras fuĕrat fuerāmus fuerātis fuĕrant	fuissem = să fi fost fuisses fuisset fuissēmus fuissētis fuissent			
Viitor anterior	fuĕro = voi fi fost fuĕris fuĕrit fuerĭmus fuerĭtis fuĕrint				

CONJUNCŢII CU VALORI MULTIPLE

cum

Modul	Valoarea	Traducerea
Indicativ	Temporal	când, atunci când, de îndată ce (însoţit de *primum*)
Conjunctiv	Narativ (istoric)	pe când (conjunctiv imperfect) după ce (conjunctiv m.m.ca pf.)
	Cauzal	fiindcă
	Concesiv (adversativ)	deşi, cu toate că

ut

Modul	Valoarea	Traducerea
Indicativ	Comparativ (modal)	(după) cum
	Temporal	de îndată ce (însoţit deseori de *primum*)
Conjunctiv	Completiv	(ca) să
	Final	ca să
	Consecutiv	încât să
	Concesiv	chiar dacă

VOCABULAR LATIN–ROMÂN

A

A. = prescurtarea prenumelui *Aulus*
a, ab, *prep.* + *abl.* = de, de la
abdīco, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a renunţa la (reflexiv + abl.)
abdūco, -ĕre, -xi, -ctum, *vb. III* = a duce, a îndepărta
abeo, -īre, -īvi (-ii), -ītum, *vb.* = a pleca
abicio, -ĕre, abiēci, -iectum, *vb. III* = a arunca
abluo, -ĕre, -ui, -ūtum, *vb. III* = a spăla, a curăţa
absolvo, -ĕre, -solvi, -solūtum, *vb. III* = a lăsa liber, a achita
abstŭli, vezi *aufĕro*
absum, abesse, afui, *vb.* = a fi departe, a fi absent, a lipsi
accēdo, -ĕre, -cessi, -cessum, *vb. III* = a se apropia
accingo, -ĕre, -nxi, nctum, *vb. III* = a încinge
accipio, -ĕre, -cēpi, -ceptum, *vb. III* = a primi
accūso, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a acuza
acer, acris, acre, *adj.* = ascuţit, energic, aspru, înverşunat
acerbus, -a, -um, *adj.* = acru; aspru
acia, -ae, *s.f.* = aţă
acies, -ēi, *s.f.* = ascuţiş; privire; strălucire; linie de bătaie
Actiăcus, -a, -um, *adj.* = de la Actium
actum, -i, *s.n.* = faptă
acus, -us, *s.f.* = ac
ad, *prep.* + *acuz.* = la
addūco, -ĕre, -xi, -ctum, *vb. III* = a aduce
adeo, -īre, -īvi (ii), -ītum, *vb.* = a se apropia, a ajunge la
adĭmo, adimĕre, -ēmi, -emptum, *vb. III* = a lua
adiūtor, -ōris, *s.m.* = ajutor, cel care ajută pe cineva
admirabĭlis, -e, *adj.* = minunat
admitto, -ĕre, -mīsi, -missum, *vb. III* = a admite
admoneo, -ēre, -ui, -ĭtum, *vb. III* = a dojeni
admoveo, -ēre, -mōvi, -mōtum, *vb. II* = a (se) apropia
adsisto, -ĕre, adstĭti, *vb. III* = a se opri
adspicio (şi **aspicio**), **-ĕre, -spexi, -spectum,** *vb. III* = a privi, a admira
adsum, adesse, adfui (affui), *vb.* = a fi prezent, a asista
adulescens, -ntis, *s.m.* şi *f.* = tânăr, tânără
advocātus, -i, *s.m.* = apărător
advocatio, -ōnis, *s.f.* = apărare
aedes, -is, *s.f.* = templu; (pl.) *aedes, -ium* = casă
aedifĭco, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a clădi, a construi
aequālis, -e, *adj.* = egal
aēr, aĕris, *s.n.* = aer
aerarium, -ii, *s.n.* = tezaur
aerumna, -ae, *s.f.* = suferinţă, supărare
aestas, -ātis, *s.f.* = vară
aestĭmo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a preţui, a socoti
aetas, -ātis, *s.f.* = vârstă
aeternĭtas, -ātis, *s.f.* = eternitate
affectus, -a, -um, *adj.* = slăbit
affĕro, -ferre, attŭli, allātum, *vb.* = a aduce
afflātus, -us, *s.m.* = suflare
afflictus, -a, -um, *adj.* = nefericit
ager, agri, *s.m.* = ogor
agĭto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* **(in mente)** = a se gândi la, a cugeta
agnus, -i, *s.m.* = miel
ago, -ĕre, ēgi, actum, *vb. III* = a face; *agĕre gratias* = a mulţumi
agricŏla, -ae, *s.m.* = agricultor
aio, *vb. (defectiv)* = a spune, a afirma
albus, -a, -um, *adj.* = alb
alea, -ae, *s.f.* = zar
aliēnus, -a, -um, *adj.* = străin, al altuia
aliquando, *adv.* = odată, cândva
alĭquis, alĭquid, *pron. nehot.* = cineva; ceva
alĭquot, *adv.* şi *adj. nedecl.* = câţiva, câteva
alĭter, *adv.* = altfel, în alt fel
alius, -a, -ud, *pron. nehot.* = altul (din mai mulţi)
allĭgo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a lega (de)
alte, *adv.* = sus, în sus, de sus
alter, -ĕra, -ĕrum, *adj.* = alt; pron. nehot. = altul (din doi), celălalt
altus, -a, -um, *adj.* = înalt
amabĭlis, -e, *adj.* = demn de a fi iubit, plăcut
amārus, -a, -um, *adj.* = amar
ambulo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a merge, a umbla
amicitia, -ae, *s.f.* = prietenie

amīcus, -i, *s.m.* = prieten
amitto, -ĕre, -mīsi, -missum, *vb. III* = a îndepărta
amo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a iubi
amoenus, -a, -um, *adj.* = plăcut
amor, -ōris, *s.m.* = dragoste
an, *conj.* = dacă (interog.); sau (în prop. interog.)
ancilla, -ae, *s.f.* = sclavă, slujnică
anĭma, -ae, *s.f.* = suflet
anĭmal, -ālis, *s.n.* = vieţuitoare, animal
anĭmas, -ntis, *s.m.* = fiinţă
annus, -i, *s.m.* = an
ante, *prep. + ac.* = înainte
antea, *adv.* = mai înainte
antīquus, -a, -um, *adj.* = antic, vechi
aper, apri, *s.m.* = mistreţ
aperio, -īre, -ui, apertum, *vb. IV* = a da pe faţă, a deschide
apertus, -a, -um, *adj.* = deschis
apis, -is, *s.f.* = albină
apotheōsis, -is, *s.f.* = apoteoză(trecere în rândul zeilor)
appareo, -ēre, -ui, *vb. II* = a apărea
appellatio, -ōnis, *s.f.* = denumire
appelo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a numi, a chema
appĕto, -ĕre, -īvi, -ītum, *vb. III* = a râvni, a dori
apprehendo, -ĕre, -di, -sum, *vb. III* = a prinde
apud, *prep. + ac.* = la, lângă
aqua, -ae, *s.f.* = apă
ara, -ae, *s.f.* = altar
arguo, -ĕre, -ui, -ūtum, *vb. III* = a declara, a susţine
aro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a ara
ars, artis, *s.f.* = artă, meşteşug
artificium, -ii, *s.n.* = meserie
arx, arcis, *s.f.* = fortăreaţă
ascendo, -ĕre, -di, -sum, *vb. III* = a urca
at, *conj.* = dar
attente, *adv.* = cu atenţie
audax, -ācis, *adj.* = îndrăzneţ, curajos
audeo, ēre, ausus sum, *vb. II* = a îndrăzni
audens, -ntis, *adj.* = curajos
audio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a auzi, a asculta
aufĕro, -ferre, abstŭli, ablātum, *vb.* = a lua, a îndepărta
aureus, -a, -um, *adj.* = de aur
auris, -is, *s.f.* = ureche
aurum, -i, *s.n.* = aur
autem, *conj.* = însă
avaritia, -ae, *s.f.* = lăcomie
avĕho, -ĕre, -vexi, -vectum, *vb. III* = a lua (în călătorie)
avis, -is, *s.f.* = pasăre

B

beātus, -a, -um, *adj.* = fericit
bellum, -i, *s.n.* = război
bene, *adv.* = bine
benedīco, -ĕre, -dixi, -dictum, *vb. III* = a binecuvânta
benedictus, -a, -um, *adj.* = binecuvântat
bestia, -ae, *s.f.* = animal, fiară
bibliothēca, -ae, *s.f.* = bibliotecă
bibo, -ĕre, bibi, bibītum, *vb. III* = a bea
bis, *numeral adv.* = de două ori
bona, -ōrum, *s.n. pl.* = foloase, calităţi, bunuri, avere
bonus, -a, -um, *adj.* = bun
bos, bovis, *s.m.* = bou
breviarium, -ii, *s.n.* = prescurtare
brevis, -e, *adj.* = scurt

C

C. = prescurtarea prenumelui *Gaius*
cado, -ĕre, cecĭdi, casum, *vb. III* = a cădea
caedes, -is, *s.f.* = omor, măcel
caedo, -ĕre, cecīdi, caesum, *vb. III* = a lovi
caelestis, -e, *adj.* = ceresc; *caelestes* (substantivizat, m. pl.) = zei
caelum, -i, *s.n.* = cer
calcar, -āris, *s.n.* = pinten
candĭdus, -a, -um, *adj.* = alb
canis, -is, *s.m.* = câine
cano, -ĕre, cecĭni, cantum, *vb. III* = a cânta
canto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a cânta
capillus, -i, *s.m.* = fir de păr
capio, -ĕre, cēpi, captum, *vb. III* = a lua, a cuceri
captīvus, -i, *s.m.* = prizonier
captus, -a, -um, *v. capio*
caput, capĭtis, *s.n.* = cap
careo, -ēre, -ui, *vb. II + abl.* = a fi lipsit de
carmen, -ĭnis, *s.n.* = cântec, poezie
caro, carnis, *s.f.* = carne
carpo, -ĕre, carpsi, carptum, *vb. III* = a se bucura de
carus, -a, -um, *adj.* = drag
castra, -ōrum, *s.n. pl.* = tabără

causa, -ae, *s.f.* = motiv, pricină
cavea, -ae, *s.f.* = cuşcă, colivie
cavo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a săpa, a scobi
cavus, -a, -um, *adj.* = scobit, adânc
caveo, -ēre, cavi, cautum, *vb. II* = a se feri de
cedo, -ĕre, cessi, cessum, *vb. III* = a se retrage, a se îndepărta
celeber, -bris, -bre, *adj.* = vestit, celebru
celer, celĕris, celĕre, *adj.* = iute
cella, -ae, *s.f.* = cameră
cena, -ae, *s.f.* = cină
ceno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a mânca, a cina
centurio, -ōnis, *s.m.* = centurion
cepi, vezi *capio*
cerăsus, -i, *s.f.* = cireş
cerēbrum, -i, *s.n.* = creier
cerno, -ĕre, crevi, cretum, *vb. III* = a vedea, a observa
certāmen, -īnis, *s.n.* = rivalitate, conflict, întrecere
certo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a se întrece cu
certus, -a, -um, *adj.* = sigur
cervus, -i, *s.m.* = cerb
cetĕrus, -a, -um (frecvent pl. **cetĕri, -ae, -a**), *adj.* = celălalt
cesso, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a lipsi, a înceta
cibus, -i, *s.m.* = hrană
cicātrix, -īcis, *s.f.* = cicatrice
cito, *adv.* = repede, în curând
cito, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a cita
citra, *prep. + ac.* = dincoace de
civis, -is, *s.m.* = cetăţean
civĭtas, -tātis, *s.f.* = cetate, cetăţenie
clamo, -ār-a, -um, *adj.* = limpede; strălucit, celebru
clipeus, -i, *s.m.* = scut
Cn. = prescurtarea prenumelui Gnaeus
cogĭto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a gândi, a cugeta
cognosco, -ĕre, cognōvi, cognĭtum, *vb. III* = a cunoaşte
cogo, -ĕre, coēgi, coactum, *vb. III* = a sili
cohors, -tis, *s.f.* = cohortă
coerceo, -ēre, -cui, -citum, *vb. II* = a ţine, a înfrâna, a pedepsi
colo, -ĕre, -ui, cultum, *vb. III* = a cultiva, a cinsti (pe zei, pe stăpân)
collĭgo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a lega la un loc, a fixa
collŏquor, -lŏqui, -locūtus sum, *vb. III* = a vorbi cu cineva
colōnus, -i, *s.m.* = colonist
columna, -ae, *s.f.* = coloană
comitātus, -us, *s.m.* = suită
communio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a întări (construind fortificaţii)
commūnis, -e, *adj.* = comun
commŏdum, -i, *s.n.* = interes, avantaj, folos
compello, -ĕre, compŭli, compulsum, *vb. III* = a împinge
compōno, -ĕre, -posui, -ĭtum, *vb. III* = a compune
concordia, -ae, *s.f.* = înţelegere, armonie
conditor, -ōris, *s.m.* = întemeietor
condo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum, *vb. III* = a întemeia
confĕro, -ferre, -contŭli, collātum, *vb.* = a aduna, a contribui
conficio, -ĕre, -fēci, -fectum, *vb. III* = a termina, a copleşi
confirmo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a întări, a confirma
coniungo, -ĕre, -iunxi, -iunctum, *vb. III* = a lega (împreună)
consalūto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a saluta
consensus, -us, *s.m.* = înţelegere
considĕro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a privi; a cerceta
consīdo, -ĕre, -sēdi, -sessum, *vb. III* = a se aşeza
consilium, -ii, *s.n.* = dezbatere, părere; plan; adunare, sfat
consocio, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a uni, a asocia
conspectus, -us, *s.m.* = privire; *in conspectu* = în faţa privirii
conspicio, -ĕre, -spexi, -spectum, *vb. III* = a privi, a zări
constantia, -ae, *s.f.* = statornicie, tărie (de caracter)
consternātus, -a, -um, *adj.* = disperat
constituo, -ĕre, -ui, -tūtum, *vb. III* = a stabili
consuetūdo, -īnis, *s.f.* = obicei, tradiţie
consul, -ŭlis, *s.m.* = consul
consŭlo, -ĕre, -sului, -sultum, *vb. III + dat.* = a se ocupa de, a veghea asupra
contendo, -ĕre, -tendi, -tentum, *vb. III* = a îndrepta
contingo, -ĕre, -tĭgi, -tactum, *vb. III* = a atinge, a ajunge
contra, *adv.* = în faţă, dimpotrivă; *prep. + acuz.* = împotriva
contumŭlo, -āre, -āvi, *vb. I* = a îngropa
conubium, -ii, *s.n.* = căsătorie
convalesco, -ĕre, convalui, *vb. III* = a prinde puteri
copia, -ae, *s.f.* = bogăţie, avere; mulţime

copiae, -ārum, *s.f. pl.* = trupe
cor, cordis, *s.n.* = inimă
coram, *adv.* = pe faţă; *prep. + abl.* = în faţă, faţă cu
corōno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a încorona
cornu, -us, *s.n.* = corn; flanc (de armată)
corpus, -ŏris, *s.n.* = corp
corvus, -i, *s.m.* = corb
cottidiānus, -a, -um, *adj.* = zilnic, de toate zilele
credo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum, *vb. III + dat.* = a da crezare, a crede
creo, -āre, -āvi, ātum, *vb. I* = a crea, a naşte
cresco, -ĕre, crevi, cretum, *vb. III* = a creşte
Creta, -ae, *s.f.* = insula Creta
cruor, -ōris, *s.m.* = sânge
crux, crucis, *s.f.* = cruce
culpa, -ae, *s.f.* = vină
cum, *prep. + abl.* = cu
cum, *conj.* = când, pe când, după ce; fiindcă; deşi, cu toate că
cuncti, -ae, -a, *adj. (pl.)* = toţi
cupio, -ĕre, -īvi (-ii), -ītum, *vb. III* = a dori
cur, *adv.* = pentru ce, de ce
cura, -ae, *s.f.* = grijă
curo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a îngriji
curatio, -ōnis, *s.f.* = tratament
curricŭlum, -i, *s.n.* = alergare, desfăşurare
curro, -ĕre, cucurri, cursum, *vb. III* = a alerga
cursus, -us, *s.m.* = drum
custodio, -īre, -īvi (-ii), -ītum, *vb. IV* = a păzi, a veghea
custos, -tōdis, *s.m.* = paznic
cycnus, -i, *s.m.* = lebădă

D

damno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a condamna, a declara vinovat
damnum, -i, *s.n.* = pagubă, rău
de, *prep. + abl.* = despre
debeo, -ēre, -ui, -ĭtum, *vb. II* = a trebui
debĭtor, -tōris, *s.m.* = datornic, cel care greşeşte
debĭtum, -i, *s.n.* = datorie, greşeală
decurro, -ĕre, -curri, -cursum, *vb. III* = a curge
dedi, vezi do
dedo, -dĕre, dedĭdi, -dĭtum, *vb. III* = a (se) preda
defendo, -ĕre, -di, -sum, *vb. III* = a apăra
defĕro, -ferre, detŭli, -lātum, *vb.* = a acorda, a atribui
deficio, -ĕre, -fēci, -fectum, *vb. III* = a lipsi, a nu fi la îndemână
defleo, -ēre, -flevi, -fletum, *vb. II* = a plânge
deinde, *adv.* = apoi
deleo, -ēre, -ēvi, -ētum, *vb. II* = a distruge, a şterge
delibĕro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a delibera
demonstro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a arăta
denĭque, *adv.* = în sfârşit
dens, dentis, *s.m.* = dinte
densus, -a, -um, *adj.* = des, dens, compact
depello, -ĕre, depŭli, depulsum, *vb. III* = a îndepărta
derīsor, -ōris, *s.m.* = cel care îşi bate joc
descendo, -ĕre, descendi, -nsum, *vb. III* = a coborî
desĭno, -ĕre, desīvi, desĭtum, *vb. III* = a înceta
despicio, -ĕre, -spexi, -spectum, *vb. III* = a privi (de sus), a dispreţui
desum, deesse, defui, *vb.* = a lipsi
detĕgo, -ĕre, -texi, -tectum, *vb. III* = a descoperi, a dezveli
detrăho, -ĕre, -traxi, -ctum, *vb. III* = a scoate, a retrage
deus, -i, *s.m.* = zeu, Dumnezeu
devinco, -ĕre, -vīci, -victum, *vb. III* = a învinge, a supune
devŏro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a înghiţi
dexter, -ĕra, -ĕrum (dexter, -tra, -trum), *adj.* = drept; *dextĕra (manus)* = mâna dreaptă
diaeta, -ae, *s.f.* = regim de viaţă
dicio, -ōnis, *s.f.* = stăpânire
dico, -ĕre, dixi, dictum, *vb. III* = a zice, a spune
dictātor, -ōris, *s.m.* = dictator
dictatūra, -ae, *s.f.* = dictatură
dictum, -i, *s.m.* = cuvânt, spusă
dies, -ēi, *s.m.* şi *f.* = zi
diffĭcĭlis, -e, *adj.* = greu, dificil
Diomēdes, -is, *s.m.* = Diomede, rege al Traciei
disciplīna, -ae, *sf.* = învăţătură, instruire
discipŭlus, -i, *s.m.* = elev
disco, -ĕre, didĭci, *vb. III* = a învăţa
discrīmen, -ĭnis, *s.n.* = deosebire
discrimĭno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a separa, a deosebi
displiceo, -ēre, -ui, -ĭtum, *vb. II* = a displăcea
dispŭto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a susţine o dezbatere filozofică, a disputa
diu, *adj.* = mult vreme
dives, divĭtis, *adj.* = bogat
divīnus, -a, -um, *adj.* = dumnezeiesc, divin
divitiae, -ārum, *s.f., pl.* = bogăţie

divus, -i, *s.m.* = zeu
do, dare, dedi, datum, *vb.* = a da
doceo, ēre, -ui, -ctum, *vb. II* = învăţa (pe cineva)
doctrīna, -ae, *s.f.* = învăţătură
doctus, -a, -um, *adj.* = învăţat
doleo, -ēre, -ui, -ītum, *vb. II* = a durea; a fi îndurerat
dolor, -ōris, *s.m.* = durere
dolorōsus, -a, -um, *adj.* = îndurerat
domīna, -ae, *s.f.* = stăpână
domīnus, -i, *s.m.* = stăpân
domus, -i (-us) *s.f.* = casă; *domi* = acasă
donec, *conj.* = cât timp
dono, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a dărui
donum, -i, *s.n.* = dar
dormio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a dormi
draco, -ōnis, *s.m.* = balaur
dulcis, -e, *adj.* = dulce
dum, *conj.* = câtă vreme, în timp ce
durities, -ēi, *s.f.* = asprime
durus, -a, -um, *adj.* = dur, tare, aspru
dux, ducis, *s.m.* = conducător

E

edo, -ēre (esse), edi, esum, *vb. III* = a mânca
educatio, -ōnis, *s.f.* = creştere, cultivare, educaţie
edūco, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a creşte, a educa
edūco, -ēre, -xi, -ctum, *vb. III* = a scoate
effectus, -us, *s.m.* = efect
efficax, -ācis, *adj.* = eficace, eficient
effringo, -ēre, -frēgi, -fractum, *vb. III* = a sparge
egeo, -ēre, -ui, *vb. II* = a duce lipsă
ego, *pron. pers.* = eu
elēgans, -ntis, *adj.* = elegant, înrijit
elegantia, -ea, *s.f.* = eleganţă
elīgo, -ēre, -lēgi, -lectum, *vb. III* = a alege
eloquentia, -ae, *s.f.* = talent oratoric
enim, *conj.* = căci
eō, *adv.* = într-acolo, până acolo, de aceea
eo, ire, i(v)i, itum, *vb.* = a merge
eques, -ītis, *s.m.* = călăreţ, cavaler
equester, equestris, equestre, *adj.* = ecvestru, de cavalerie
equus, -i, *s.m.* = cal
erga, *prep. + acuz.* = faţă de
ergo, *conj.* = aşadar
erubesco, -ēre, erubui, *vb. III* = a roşi
eruditio, -ōnis, *s.f.* = erudiţie
esse, vezi sum
et, *conj.* = şi
etiam, *conj.* = chiar
evello, -ēre, evelli (evulsi), evulsum, *vb. III* = a smulge
ex (e), *prep. + abl.* = din, după
exanīmo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a ucide; *pas.* = a-şi da duhul
excellens, -ntis, *adj.* = ales; strălucit
excipio, -ēre, -cēpi, -ceptum, *vb. III* = a primi
excīto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a stârni, a trezi
exclāmo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a striga
exemplum, -i, *s.n.* = exemplu, model
exeo, -īre, -ii (-īvi), -ītum, *vb. IV* = a ieşi
exercītus, -us, *s.m.* = armată
exīgo, -ēre, exēgi, exactum, *vb. III* = a cere, a pretinde
exiguus, -a, -um, *adj.* = mic; scund
existīmo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a socoti
existo, -ēre, -stīti, *vb. III* = a se arăta, a fi
exordium, -ii, *s.n.* = început
expecto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a aştepta
expello, -ēre, expūli, expulsum, *vb. III* = a scoate, a alunga
expleo, -ēre, -ēvi, -ētum, *vb. II* = a umple; a împlini
expōno, -ēre, -posui, -posītum, *vb. III* = a expune, a părăsi
expugno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a cuceri
exstinguo, -stinguēre, -stinxi, -stinctum, *vb. III* = a stinge
exstīti, vezi existo
extrēmus, -a, -um, *adj.* (superl. pentru **exter, -ĕra, -ĕrum** sau **extĕrus, -a, -um**) = cel mai din afară, extrem, cel mai îndepărtat

F

faber, fabri, *s.m.* = meşter, lucrător
fabŭla, -ae, *s.f.* = poveste
facēte, *adv.* = în mod glumeţ
facies, -ēi, *s.f.* = faţă, chip
facīlis, -e, *adj.* = uşor
facio, -ēre, feci, factum, *vb. II* = a face
factum, -i, *s.n.* = faptă
fagus, -i, *s.f.* = fag
falsus, -a, -um, *adj.* = neadevărat, fals
falso, *adv.* = pe nedrept, greşit
fama, -ae, *sf.* = renume, faimă
fames, -is, *sf.* = foame
familiāris, -is, *s.m.* = prieten

farīna, -ae, *s.f.* = făină
fatum, -i, *s.n.* = destin, soartă
faveo, -ēre, favi, fautum, *vb. II* = a fi favorabil
favus, -i, *s.m.* = fagure
fel, fellis, *s.n.* = fiere
felix, -īcis, *adj.* = fericit
fere, *adv.* = aproape
ferro, ferre, tuli, latum, *vb.* = a purta; a suporta
ferox, -ōcis, *adj.* = sălbatic
ferus, -a, -um, *adj.* = sălbatic, crud
fertĭlis, -e, *adj.* = roditor
festīvus, -a, -um, *adj.* = vesel, amuzant
fidelītas, -ātis, *s.f.* = fidelitate, devotament
fides, -ĕi, *s.f.*= credinţă, încredere
filia, -ae, *s.f.* = fiică
filius, -ii, *s.m.* = fiu
finis, -is, *s.m.* şi *f.* = sfârşit, hotar, teritoriu
fio, fiĕri, factus sum, *vb.* = a se face, a deveni
flos, -ōris, *s.m.* = floare
flumen, -īnis, *s.n.* = fluviu
fons, fontis, *s.f.* = izvor
fores, -ium, *s.f. pl.* = uşă
forma, -ae, *s.f.* = înfăţişare
formīca, -ae, *s.f.* = furnică
formōsus, -a, -um, *adj.* = frumos
forsĭtan, *adv.* = poate că
fortĭter, *adv.* = tare
fortūna, -ae, *s.f.* = soartă, noroc
fortunātus, -a, -um, *adj.* = fericit
forum, -i, *s.n.* = for, piaţă
frango, -ĕre, fregi, fractum, *vb. III* = a sparge, a frânge
frater, fratris, *s.m.* = frate
frendo, -ĕre, *vb. III* = a mesteca
frigus, -ŏris, *s.n.* = frig
fructus, -us, *s.m.* = rod, folos
frugalĭtas, -tātis, *s.f.* = cumpătare
fruges, -um, *s.f. pl.* = fructe
frumentum, -i, *s.n.* = grâu
fugio, -ĕre, fugi, *vb. III* = a fugi
fugo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a alunga, a goni, a îndepărta
fui, vezi sum
fundamentum, -i, *s.n.* = temelie
fundo, -ĕre, fūdi, fusum, *vb. III* = a vărsa, a răspândi
furor, -ōris, *s.m.* = nebuniee, **-āvi, -ātum**, *vb. I* = a striga
clarus,

G

garrŭlus, -a, -um, *adj.* = vorbăreţ
gaudeo, -ēre, gavīsus sum, *vb. II* = a se bucura
gaudium, -ii, *s.n.* = bucurie
gelĭdus, -a, -um, *adj.* = rece (ca gheaţa)
gemĭnus, -a, -um, *adj.* = geamăn
gemo, -ĕre, -ui, -ĭtum, *vb. III* = a geme
gener, -ĕri, *s.m.* = ginere
gens, gentis, *s.f.* = neam
genui, vezi *gigno*
gero, -ĕre, gessi, gestum, *vb. III* = a purta
gigno, -ĕre, genui, -ĭtum, *vb. III* = a da naştere, a naşte
glacies, -ēi, *s.f.* = gheaţă
gladius, -ii, *s.m.* = sabie
gloria, -ae, *s.f.* = glorie
gloriōsus, -a, -um, *adj.* = glorios, doritor de glorie, lăudăros
gluttio, -īre, -īvi, (-ii), -ītum, *vb. IV* = a înghiţi
Graecus, -a, -um, *adj.* = grec; (profesor) de greacă; *Graecē*, adv. = greceşte
grammatĭcus, -i, *s.m.* = profesor de literatură(în învăţământul mediu roman)
grandis, -e, *adj.* = mare
gratus, -a, -um, *adj.* = plăcut
gravis, -e, *adj.* = greu, grav, important
gutta, -ae, *s.f.* = picătură

H

habeo, -ēre, -ui, -ĭtum, *vb. II* = a avea
habĭto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a locui
harēna, -ae, *s.f.* = nisip
hasta, -ae, *s.f.* = suliţă
haud, *adv.* = nu
hic, haec, hoc, *pron. demonstr.* = acesta
hic, *adv.* = aici, acum
hiems, -ĕmis, *s.f.* = iarnă
historĭcus, -i, *s.m.* = istoric
homo, -inis, *s.m.* = om
honestus, -a, -um, *adj.* = onorabil, cinstit, moral
honor, -ōris, *s.m.* = cinste
honōro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a cinsti, a onora
hortus, -i, *s.m.* = grădină
hospes, hospĭtis, *s.m.* = oaspete, gazdă
hospitium, -ii, *s.n.* = ospitalitate, ospeţie, găzduire
hostis, -is, *s.m.* = duşman

humānus, -a, -um, *adj.* = omenesc
humus, -i, *s.f.* = pământ

I

iaceo, -ēre, -ui, *vb. II* = a zăcea
iacio, -ĕre, ieci, iactum, *vb. III* = a arunca
iam, *adv.* = acum, deja
ianua, -ae, *s.f.* = uşă
ibi, *adv.* = acolo
ictus, -a, -um, *adj. (part. perf.)* = lovit
idem, eădem, idem, *pron. demonstr.* = acelaşi, aceeaşi
igĭtur, *conj.* = aşadar, prin urmare
ille, illa, illud, *pron. demonstr.* = acela
illustris, -e, *adj.* = vestit, nobil
imāgo, -ĭnis, *s.f.* = imagine
immatūrus, -a, -um, *adj.* = necopt, prematur, neîmplinit
impavĭdus, -a, -um, *adj.* = neînfricat
imperātor, -tōris, *s.m.* = comandant, împărat
imperium, -ii, *s.n.* = putere, domnie, imperiu
impĕro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a porunci, a stăpâni
impĕtus, -us, *s.m.* = atac, asalt
impĭger, -gra, -grum, *adj.* = harnic
impōno, -ĕre, -posui, -posĭtum, *vb. III* = a pune; a urca, a îmbarca
imprĭmo, -ĕre, -pressi, -pressum, *vb. III* = a întipări
impŭdens, -ntis, *adj.* = neruşinat
immortālis, -e, *adj.* = nemuritor
in, *prep. + acuz.* şi *abl.* = în
inānis, -e, *adj.* = zadarnic
inaugŭro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a observa zborul păsărilor; **templa inaugurāre** = a alege locul pentru a lua auspiciile
incendium, -ii, *s.n.* = incendiu
inceptus, -a, -um, *adj. (part. perf.)* = început
incertus, -a, -um, *adj.* = nesigur
incipio, -ĕre, -cēpi, -ceptum, *vb. III* = a începe
inclĭtus, -a, -um, *adj.* = vestit
incŏlo, -ae, *s.m.* = locuitor
incŏla, -ĕre, -colui, -cultum, *vb. III* = a locui
incommŏdum, -i, *s.n.* = dezavantaj
incumbo, -ĕre, -cubui, -cubĭtum, *vb. III* = a se culca
indignātus, -a, -um, *adj.* = indignat
indignor, -āri, -ātus sum, *vb. I* = a se indigna
indūco, -ĕre, -duxi, -ductum, *vb. III* = a duce în
industria, -ae, *s.f.* = hărnicie
ineptus, -a, -um, *adj.* = nepotrivit, deplasat, prostesc
infĕri, -ōrum, *s.m. pl.* = zeii infernali; Infernul
infĕro, inferre, intŭli, illātum, *vb.* = a arunca
infortunātus, -a, -um, *adj.* = nefericit
ingenium, -ii, *s.n.* = talent
ingens, -ntis, *adj.* = foarte mare, uriaş
ingrātus, -a, -um, *adj.* = neplăcut
inimicitia, -ae, *s.f.* = duşmănie
inimīcus, -i, *s.n.* = început
initium, -ii, *s.n.* = început
iniuria, -ae, *s.f.* = nedreptate, insultă
iniustus, -a, -um, *adj.* = nedrept
innumerabĭlis, -e, *adj.* = nenumărat
inquam, *vb. defectiv* = zic
inspicio, -ĕre, -spexi, -spectum, *vb. III* = a privi cu atenţie
instruo, -ĕre -struxi, -structum, *vb. III* = a construi
insŭla, -ae, *s.f.* = insulă
insum, -esse, -fui, *vb.* = a fi în, a se afla
intĕger, -gra, -grum, *adj.* = întreg
intellĕgo, -ĕre, -lexi, -lectum, *vb. III* = a înţelege
intendo, -ĕre, -ndi, -ntum, *vb. III* = a întinde, a încorda
inter, *prep. + acuz.* = între
interficio, -ĕre, -fēci, -fectum, *vb. III* = a ucide
internōvi, interno(vi)sse, *vb. defectiv* = a deosebi
interrŏgo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a întreba
interpres, -prĕtis, *s.m.* = traducător
intro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a intra
intus, *adv.* = înăuntru
invenio, -īre, -vēni, -ventum, *vb. IV* = a găsi
inventor, -ōris, *s.n.* = inventator, descoperitor
invidia, -ae, *s.f.* = invidie
invideo, -ēre, -vidi, -visum, *vb. II* = a invidia
iocus, -i (*pl.* **ioci** şi **ioca**), *s.m.* = glumă
ipse, ipsa, ipsum, *pron. demonstr.* = însuşi, însăşi
ira, -ae, *s.f.* = mânie
irrĭtus, -a, -um, *adj.* = zadarnic
is, ea, id, *pron. demonstr.* = acesta; *is... qui* = cel... care
istic, *adv.* = acolo (la tine)
ita, *adv.* = într-atât, astfel
iter, itinĕris, *s.n.* = drum, călătorie
iubeo, -ēre, iussi, iussum, *vb. II* = a porunci
iucundus, -a, -um, *adj.* = plăcut
iudex, -dĭcis, *s.m.* = judecător
Iuppiter, Iovis, *s.m.* = Iupiter

iurgium, -ii, *s.n.* = ceartă
iussus, -us, *s.m.* = poruncă
iustitia, -ae, *s.f.* = dreptate
iuventus, -ūtis, *s.f.* = tineret, tinereţe
iuvo, -āre, iūvi, iūtum, *vb. I* = a ajuta, a încânta, a bucura
iuxta, *prep. + ac.* = lângă

L

L. = prescurtarea prenumelui *Lucius*
labor, -ōris, *s.m.* = muncă, trudă
lacĕro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a sfâşia
lacrĭma, -ae, *s.f.* = lacrimă, plâns
lacrimōsus, -a, -um, *adj.* = înlăcrimat
lacus, -us, *s.m.* = lac
lapis, -idis, *s.m.* = piatră
lassus, -a, -um, *adj.* = obosit, epuizat
Latīne, *adv.* = latineşte
latus, -a, -um = lat, mare, larg
laudātor, -tōris, *s.m.* = lăudător, elogiator
laudo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a lăuda
lavo, -āre, lāvi, lavātum (lautum), *vb. I* = a spăla
legātus, -i, *s.m* = sol; locţiitor al comandantului sau al împăratului
lego, -ĕre, legi, lectum, vb. II = a culege, a alege; a citi
leo, -ōnis, *s.m.* = leu
levis, -e, *adj.* = uşor
lex, legis, *s.f.* = lege
libellus, -i, *s.m.* = cărticică; scrisoare, cerere, memoriu
libenter, *adv.* = cu plăcere
liber, libri, *s.m.* = carte
liber, -ĕra, -ĕrum, *adj.* = liber
libĕri, liberōrum, *s.m. pl.* = copii
libĕro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a libera, a scăpa, a izbăvi
libertas, -tātis, *s.f.* = libertate
libīdo, -īnis, *s.f.* = dorinţă
licentia, -ae, *s.f.* = libertate, îndrăzneală, neruşinare
licet, -ēre, licuit, *vb. impers.* = este permis
ligneus, -a, -um, *adj.* = de lemn
lilium, -ii, *s.n.* = crin
linea, -ae, *s.f.* = linie
lingua, -ae, *s.f.* = limbă
linquo, -ĕre, liqui, *vb. III* = a lăsa, a părăsi
liquor, -ōris, *s.m.* = lichidă, apă
litĭgo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a se certa
littĕrae, -ārum, *s.f. pl.* = scrisoare; literatură
locus, -i, *s.m.* = loc
longe, *adv.* = departe
longus, -a, -um, *adj.* = lung
loquor, loqui, locūtus sum, *vb. III* = a vorbi
luceo, -ēre, luxi, *vb. II* = a străluci
luctus, -us, *s.m.* = jale, doliu
ludus, -i, *s.m.* = joc; şcoală
lugeo, -ēre, luxi, luctum, *vb. II* = a plânge, a jeli
luna, -ae, *s.f.* = lună
lupus, -i, *s.m.* = lup
lux, lucis, *s.f.* = lumină, lumina zilei

M

M. = prescurtarea prenumelui *Marcus*
maereo, -ēre, *vb. II* = a fi mâhnit; a (se) jeli
maeror, -ōris, *s.m.* = tristeţe, dor
magis, *adv.* = mai mult
magister, -tri, *s.m.* = profesor
magistrātus, -us, *s.m.* = demnitar
magnitūdo, -dīnis, *s.f.* = mărime
magnus, -a, -um, *adj.* = mare
male, *adv.* = rău
maledīco, -ĕre, -xi, -ctum, *vb. III (+ dat.)* = a vorbi de rău, a bârfi
malefĭcus, -a, -um, *adj.* = răufăcător
malo, malle, malui, *vb.* = a prefera
malum, -i, *s.n.* = măr (fructul)
malum, -i, *s.n.* = rău, nenorocire
malus, -i, *s.f.* = măr (pomul)
martyr, -yris, *s.m.* = martir, mucenic
mandātum, -i, *s.n.* (mai des *pl.*) = însărcinare
mando, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a încredinţa
maneo, -ēre, mansi, -sum, *vb. II* = a rămâne
manus, -us, *s.f.* = mână
mare, -is, *s.n.* = mare
mater, matris, *s.f.* = mamă
matrōna, -ae, *s.f.* = femeie măritată, soţie
matūrus, -a, -um, *adj.* = copt
maxĭme, *adv.* = în cel mai înalt grad, în primul rând
maxĭmus, -a, -um, *adj. (superl.)* = foarte mare
medĭcus, -i, *s.m.* = medic
mediŏcris, -e, *adj.* = obişnuit, de valoare mijlocie, mediocru
medius, -a, -um, *adj.* = de mijloc
mel, mellis, *s.n.* = miere
membrum, -i, *s.n.* = membru
memĭni, -isse, *vb. defectiv* = a-şi aminti
memoria, -ae, *s.f.* = amintire
mendax, -ācis, *adj.* şi *s.m.* = mincinos

mendico, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a cerşi
mens, -tis, *s.f.* = minte, dispoziţie
mensis, -is, *s.f.* = lună
mercātor, -tōris, *s.m.* = negoţ
mercatūra, -ae, *s.f.* = comerţ
mercatus, -us, *s.m.* = negoţ
mergo, -ĕre, mersi, -sum, *vb. III* = a cufunda
merx, mercis, *s.f.* = marfă
metuo, -ĕre, -ui, *vb. III (+ ac.)* = a se teme
meus, mea, meum, *adj. posesiv* = al meu
mico, -āre, micui, *vb. I* = a scânteia
miles, -ītis, *s.m.* = soldat
militāris, -e, *adj.* = militar
minūtus, -a, -um, *adj.* = mic, mărunt
miser, -ĕra, -ĕrum, *adj.* = nenorocit, sărman
misereor, -ēri, miserītus (-rtus) sum, *vb. II* = a-ţi fi milă
mitto, -ĕre, misi, missum, *vb. III* = a trimite; a arunca
mixtio, -ōnis, *s.f.* = amestec
moderātus, -a, -um, *adj.* = cumpătat, măsurat
modo, *adv.* = numai
modus, -i, *s.m.* = măsură
mollio, -īre, -īvi, (-ii), -ītum, *vb. IV* = a muia
mons, -ntis, *s.m.* = munte
monumentum, -i, *s.n.* = amintire, monument
mora, -ae, *s.f.* = întârziere
morbus, -i, *s.m.* = boală
mors, mortis, *s.f.* = moarte
morsus, -us, *s.m.* = muşcătură
mortālis, -e, *adj.* = muritor
mortuus, -a, -um, *part. perf. (vb. morior)* = mort
mos, moris, *s.m.* = obicei
moveo, -ēre, movi, motum, *vb. II* = a mişca; a emoţiona
mox, *adv.* = în curând
mulier, -ĕris, *s.f.* = femeie
multus, -a, -um, *adj.* = mult
mundus, -i, *s.m.* = univers, lume
murus, -i, *s.m.* = zid
muto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = schimba

N

nam, *conj.* = căci
narro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a povesti
nato, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a înota
natūra, -ae, *s.f.* = natură
natus, -a, -um, *adj. (part. perf.)* = născut
natus, -i, *s.m.* = fiu
nauta, -ae, *s.m.* = navigator
navigabīlis, -e, *adj.* = navigabil
navis, -is, *s.f.* = corabie
ne, *conj.* = ca să nu, să nu; **ne... quidem** = nici măcar
-ne, particulă enclitică interogativă = oare, dacă
nec, *conj.* = şi nu; nici
neco, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a omorî
nectar, -āris, *s.n.* = nectar
nec umquam, *loc. adv.* = şi niciodată
neglegentia, -ae, *s.f.* = nepăsare
neglĕgo, -ĕre, neglexi, neglectum, *vb. III* = a nu se ocupa
nego, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a spune (că) nu, a refuza
nemo, nemĭnis, *pron. nehot.* = nimeni
nequeo, -īre, -īvi (-ii), *vb.* = a nu putea
nescio, -īre, -īvi (-ii), -ītum, *vb. IV* = a nu şti
nex, necis, *s.f.* = moarte, ucidere
niger, -gra, -grum, *adj.* = negru
nihil, nil, *adv.* (şi *s.n.*) = nimic
nimbus, -i, *s.m.* = nor
nimis, *adv.* = prea (mult)
nisus, -us, *s.m.* = efort
niteo, -ēre, -ui, *vb. II* = a străluci
nix, nivis, *s.f.* = zăpadă
nobīlis, -e, *adj.* = vestit
nodus, -i, *s.m.* = nod
noceo, -ēre, -ui, *vb. II (+ dat.)* = a face rău, a vătăma
nolo, nolle, nolui, *vb.* = a nu voi
nomen, -ĭnis, *s.n.* = nume
nomino, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a numi
non, *adv.* = nu
nondum, *adv.* = încă nu
nosco, -ĕre, novi, notum, *vb. III* = a cunoaşte
noster, nostra, nostrum, *adj. posesiv* = al nostru
novissĭme, *adv.* = în cele din urmă
novus, -a, -um, *adj.* = nou, proaspăt
nox, noctis, *s.f.* = noapte
nubes, -is, *s.f.* = nor
nubĭlus, -a, -um, *adj.* = înnorat
nubo, -ĕre, nupsi, nuptum, *vb. III* = a se căsători
nucleus, -i, *s.m.* = miez
nudus, -a, -um, *adj.* = gol
nullus, -a, -um, *pron, şi adj. nehot* = nici unul, nici una
numĕro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a număra
numĕrus, -i, *s.m.* = număr
nummus, -i, *s.m.* = ban
numquam (nunquam), *adv.* = niciodată

nunc, *adv.* = acum
nuntio, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a anunţa
nuper, *adv.* = de curând
nutrio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a hrăni
nux, nucis, *s.f.* = nucă

O

obduro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a rezista
obsto, -āre, stīti, *vb. I,* = a sta împotrivă
obeo, -īre, -ii (-īvi), -ītum, *vb.* = a întâlni, a muri
obsideo, -ēre, -sēdi, -sessum, *vb. II* = a asedia
obtineo, -ēre, -ui, -tentum, *vb. II* = a obţine, a deţine
occīdo, -ĕre, occīdi, occīsum, *vb. III* = a ucide
occulto, -āre, -āvi, -atum, *vb. I* = a ascunde
occultus, -a, -um, *adj.* = ascuns
occŭpo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a ocupa
ocŭlus, -i, *s.m.* = ochi
officium, -ii, *s.n.* = îndatorire
olim, *adv.* = odinioară
omnis, -e, *adj.* = tot, orice
onĕro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a încărca
opprio, -īre, operui, opertum, *vb. IV* = a acoperi
opinio, -ōnis, *s.f.* = părere
oportet, -ēre, -uit, *vb. II unipers.* = se cuvine, trebuie
oppīdum, -i, *s.n.* = cetate
opprīmo, -ĕre, -pressi, -pressum, *vb. III* = a doborî
opsonium, -ii, *s.n.* = hrană, provizie
opto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a dori
opus, -ĕris, *s.n.* = lucrare, operă
oracŭlum, -i, *s.n.* = oracol, profeţie, sanctuar (unde se dădeau oracole)
oratio, -ōnis, *s.f.* = cuvântare
orātor, -ōris, *s.m.* = orator
orbis, -is, *s.m.* = surpafaţa pământului, pământul
orīgo, -īnis, *s.f.* = origine
orno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a împodobi
oro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a ruga
os, ossis, *s.n.* = os
ovis, -is, *s.f.* = oaie
ovum, -i, *s.n.* = ou

P

P. = prescurtarea prenumelui Publius
paene, *adv.* = aproape, cât pe ce
palam, *adv.* = pe faţă
Palatīnus, -a, -um, *adj.* = Palatin
panis, -is, *s.m.* = pâine
papāver, -ĕris, *s.n.* = mac
parco, -ĕre, peperci, parsum (şi **parcītum**), *vb. III* = a cruţa
parens, -ntis, *s.m.* = părinte
pareo, -ēre, -ui, -ītum, *vb. II + dat.* = a se supune
paro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a pregăti
pars, partis, *s.f.* = parte
parum, *adv.* = puţin
parvus, -a, -um, adj. = mic
pastor, -ōris, *s.m.* = păstor
patefacio, -ĕre, -feci, -factum, *vb.III* = a suporta
pater, patris, *s.m.* = tată
paternus, -a, -um, *adj.* = părintesc
patria, -ae, *s.f.* = patrie
paucus, -a, -um, *adj.* (mai des la pl.) = puţin
pauper, -ĕris, *adj.* = sărac
pauperta, -ātis, *s.f.* = sărăcie
pavor, -ōris, *s.m.* = frică
pax, pacis, *s.f.* = pace
pecunia, -ae, *s.f.* = avere, bani
pedester, -tris, -tre, *adj.* = care merge pe jos; care stă în picioare; pedestraş
pellis, -is, *s.f.* = piele
pendeo, -ēre, pependi, *vb. II* = a fi suspendat, a fi răstignit, a fi spânzurat
per, *prep. + acuz.* = prin, datorită, de-a lungul
pera, -ae, *s.f.* = traistă
percalleo, -ēre, -ui, *vb. II* = a cunoaşte bine
perdo, -ĕre, -dīdi, -dĭtum, *vb. III* = a distruge, a pierde
pereo, -īre, -īvi (-ii), -ītum, *vb.* = a muri; a pieri
perfero, -ferre, -tŭli, -lātum, *vb.* = a duce la capăt, a împlini
perficio, -ĕre, fēci, -fectum, *vb. III* = a desăvârşi, a termina
perfīdus, -a, -um, *adj.* = necinstit, de rea-credinţă
periclītor, -āri, -ātus sum, *vb. I* = a fi în primejdie
pericŭlum, -i, *s.n.* = pericol, primejdie
peritia, -ae, *s.f.* = cunoaştere, ştiinţă
permitto, -ĕre, -misi, -missum, *vb.* = a lăsa, a îngădui
perniciōsus, -a, -um, *adj.* = primejdios
persona, -ae, *s.f.* = mască(de actor); **persōna tragīca** = mască de actor tragic; rol
persōno, -āre, -sonui, -sonītum, *vb. I* = a face să răsune

pertrăho, -ĕre, -traxi, -tractum, *vb. III* = a trage

pertranseo, -īre, -ivi (-ii), -itum, *vb. IV* = a ajunge

pervenio, -ire, veni, ventum, vb. IV = a ajunge

pes, pedis, *s.m.* = picior

peto, -ĕre, -īvi (-ii), -ītum, *vb. III* = a cere

pshilosŏphus, -i, *s.m.* = filozof

piĕtas, -tātis, *s.f.* = respect

piger, -gra, -grum, *adj.* = leneş

pilus, -i, *s.f.* = păr (pom)

piscis, -is, *s.m.* = peşte

plebs, -is şi **plebes, -ĕi,** *s.f.* = plebe, popor de rând

Pleiădes, -um, *s.f. pl.* = constelaţia Pleiadelor

plures, plura, *adj. pl.* = mai mulţi

plurĭmi, -ae, -a, *adj. pl.* (*superlativ*) = foarte mulţi, cei mai mulţi

plurĭmum, *adv.* = foarte mult; *quam plurĭmum* = cât mai mult

plus, *adv.* = mai mult

pocŭlum, -i, *s.n.* = cupă, pahar

poena, -ae, *s.f.* = pedeapsă; chin, suferinţă

poēta, -ae, *s.m.* = poet

pomus, -i, *s.m.* = arbore fructifer, pom

pondus, -ĕris, *s.n.* = greutate

pono, -ĕre, posui, posĭtum, *vb. III* = a pune

popŭlus, -i, *s.m.* = popor

pōpŭlus, -i, *s.f.* = plop

porto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a purta

possideo, -ēre, -sedi, -sessum, *vb. II* = a aşeza

possum, posse, potui, *vb.* = a putea

post, *prep. + acuz.* = după; *adv.* = după aceea

postea, *adv.* = după aceea

posterĭtas, -tātis, *s.f.* = viitor, posteritate

postquam, *conj.* = după ce

potest, potui, vezi **possum**

praeceptum, -i, *s.n.* = învăţătura (expusă) **praeceptor, -ōris,** *s.m.* = învăţător

praecipio, -ĕre, -cēpi, -ceptum, *vb. III* = a prescrie

praecipĭto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a arunca, a azvârli

praeclārus, -a, -um, *adj.* = strălucit

praeco, -ōnis, *s.m.* = crainic

praemium, -ii, *s.n.* = răsplată

praesens, -ntis, *adj. (part. prez.)* = prezent, de faţă

praesum, praeesse, praefui, *vb.* = a fi în frunte, a conduce

praetor, -ōris, *s.m.* = pretor (magistrat însărcinat cu jurisdicţia civilă)

pratum, -i, *s.n.* = pajişte

preces, -um, *s.f. pl.* = rugăciuni

primus, -a, -um, *adj.* = primul

princeps, -ĭpis, *s.m.* = căpetenie, şef; împărat

priusquam, *conj.* = mai înainte de a (cu indicativul); mai înainte să (cu conjunctivul)

pro, *prep. + abl.* = în locul

probo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a încerca; a aproba

prodeo, -īre, -īvi, (-ii), ītum, *vb.* = a merge înainte; a ieşi (înainte)

prodest, vezi **prosum**

proelium, -ii, *s.n.* = luptă

profĕro, ferre, protŭli, prolātum, *vb.* = a întinde

progenies, -ēi, *s.f.* = neam, descendent, urmaş(i)

promitto, -ĕre, -mīsi, -missum, *vb. III* = a promite

pronuntio, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a spune; a (se) pronunţa

prope, *adv.* = aproape, **propter,** *prep. + acuz.* = din cauza

propinquus, -a, -um, *adj.* = apropiat

proprius, -a, -um, *adj.* = propriu, particular

prosum, prodesse, profui, *vb.* = a fi de folos

proverbium, -ii, *s.n.* = proverb

provideo, -ēre, -vīdi, -vīsum, *vb. II + dat.* = a prevedea, a se îngriji

prudens, -ntis, *adj.* = înţelept

publĭcus, -a, -um, *adj.* = public; *in publĭco* = în public

puer, -i, *s.n.* = copil

pugna, -ae, *s.f.* = luptă

pugno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a lupta

pulcher, -chra, -chrum, adj. = frumos

pulsatio, -ōnis, *s.f.* = lovire, bătaie

punio, -īre, -īvi, (-ii), -ītum, *vb. I* = a pedepsi

purgo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a curăţa

purpurātus, -a, -um, *adj.* = îmbrăcat în purpură

Q

Q. = prescurtarea prenumelui Quintus

quaero, -ĕre, quaesīvi, (-sii), -sītum, *vb. III* = a întreba, a căuta

quadraginta, *numeral card.* = patruzeci

quam, *adv.* = cât; decât; *quam diu* = cât timp

quantus, -a, -um, adj. = cât de mare, cât de mult

quasi, *adv.* = ca şi cum
-que (enclitic), *conj.* = şi
quercus, -us, *s.f.* = stejar
qui, quae, quod, *pron. rel.* = care
quia, *conj.* = fiindcă
quidam, quaedam, quoddam, *pron, nehot.* = un oarecare
quidem, vezi ne
quis, quid, *pron. inerog.* = cine? ce?
quisquis, quidquid (quicquid), *pron, şi adj.* = oricine, orice
quod, *conj.* = fiindcă
quomŏdo, *adv.* = în ce chip, cum
quondam, *adv.* = odată, odinioară
quoniam, *conj.* = fiindcă
quot, *adv. şi adj. nedecl.* = câţi, câte

R

rabies, -ēi, *s.f.* = turbare
rabiōsus, -a, -um, *adj* = turbat
radix, -īcis, *s.f.* = rădăcină
rado, -ĕre, rasi, rasum, *vb. III* = a rade
rana, -ae, *s.f.* = broască
rapio, -ĕre, -ui, -ptum, *vb. III* = a răpi
recĭto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a recita
recūso, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a refuza
reddo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum, *vb. III* = a da înapoi
redeo, -īre, -ii (-īvi), -ĭtum, *vb.* = a se întoarce
refĕro, -ferre, -tŭli, -lātum, *vb.* = a pune, a număra (printre)
regīna, -ae, *s.f.* = regină
regio, -ōnis, *s.f.* = regiune, ţinut
regno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a domni
regnum, -i, *s.n.* = domnie, împărăţie
religio, -ōnis, *s.f.* = religie
relinquo, -ĕre, relīqui, relictum, *vb. III* = a lăsa, a părăsi
relĭquus, -a, -um, *adj.* = lăsat, rămas; celălalt (la pl.)
reluctor, -āri, -ātus sum, *vb. I* = a respinge, a se împotrivi
remedium, -ii, *s.n.* = leac
remitto, -ĕre, -mīsi, -missum, *vb. III* = a lăsa în urmă
repello, -ĕre, repŭli, repulsum, *vb. III* = a respinge
reperio, -īre, reppĕri, repertum, *vb. IV* = a găsi
repōno, -ere, -posui, -posĭtum, *vb. III* = a pune (din nou), a aşeza; **repōno in numĕro deōrum** = socotesc în rândul zeilor
requies, -ēi, *s.f.* = odihnă
res, rei, *s.f.* = lucru
resero, -ĕre, -sevi, *vb. III* = a semăna din nou
rescrībo, -ĕre, -scripsi, -scriptum, *vb. III* = scrie din nou, a răspunde la o scrisoare; **libellus rescriptus** = memoriu prevăzut cu rezoluţia împăratului
respondeo, -ēre, -di, -sponsum, *vb. II* = a răspunde
responsum, -i, *s.n.* = răspuns
respublĭca, reipublĭcae, *s.f.* = stat, republică
restituo -ĕre, -ui, -ūtum, *vb. III* = a restitui, a pune la loc
resto, -āre, -stĭti, *vb. I* = a rămâne
reverto, -ĕre, -verti, *vb. III* = a se întoarce
rex, regis, *s.m.* = rege
rigor, -ōris, *s.m.* = înţepenire
ripa, -ae, *s.f.* = mal
risus, -us, *s.m.* = râs
rite, *adv.* = după datină
rivus, -i, *s.m.* = râu
roseus, -a, -um, *adj.* = trandafiriu
rota, -ae, *s.f.* = roată
rotundus, -a, -um, *adj.* = rotund
rubeus, -a, -um, *adj.* = zbârcit
rumpo, -ĕre, rupi, ruptum, *vb. III* = a rupe
rursum, *adv.* = din nou
rus, ruris, *s.n.* = teritoriu de la ţară, proprietate rurală; la ţară(cu verbe de mişcare, arătând direcţia: **rus**, *ac. fărăprep.*; arătând starea pe loc: **ruri**, *locativ*)

S

S. = prescurtarea prenumelui Sextus
sacerdos, -ōtis, *s.m.* şi *f.* = preot, preoteasă
sacer, sacra, sacrum, *adj.* = consacrat unei divinităţi, sfânt
sacrum, -i, *s.n.* = ceremonie religioasă
saeculum, -i, *s.n.* = secol
saepe, *adv.* = adesea
saevus, -a, -um, *adj.* = crud, sălbatic
sagitta, -ae, *s.f.* = săgeată
sal, salis, *s.m.* (şi *n.*) = sare
salio, -īre, salui (-ii), saltum, *vb. IV* = a sări, a sălta
salto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a dansa

saluto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a saluta, a adora
salveo, -ēre, *vb. II* = a fi sănătos
salvus, -a, -um, *adj.* = teafăr, sănătos
salus, salūtis, *s.f.* = salutare
sanctifico, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a sfinţi
sanguis, -īnis, *s.m.* = sânge, neam
sapientia, -ae, *s.f.* = înţelepciune
sat (şi **satis**), *adv.* = suficient, destul
satur, -ūra, -urum, *adj.* = sătul
saxum, -i, *s.n.* = stâncă
scelus, -ĕris, *s.n.* = crimă, nelegiuire
scintilla, -ae, *s.f.* = scânteie
scio, -īre, -īvi (-ii), -ītum, *vb. IV* = a şti
scirpus, -i, *s.m.* = papură
scriba, -ae, *s.m.* = scrib, secretar
scribo, -ĕre, scripsi, scriptum, *vb. III* = a scrie
scriptor, -ōris, *s.m.* = scriitor
scutella, -ae, *s.f.* = tigaie
secerno, -ĕre, secrēvi, -crētum, *vb. III* = a deosebi, a despărţi
secrēto, *adv.* = în taină
secūrus, -a, -um, *adj.* = fără grijă
secundus, -a, -um, *adj.* = al doilea favorabil, fericit
sed, *conj.* = dar
semel, *num. adverbial* = o dată
semper, *adv.* = totdeauna
sempiternus, -a, -um, *adj.* = veşnic
senātus, -us, *s.m.* = senat
senex, senis, *adj., s.m.* = bătrân
sensus, -us, ***s.m.*** = simţ, sens
sententia, -ae, *s.f.* = părere
sentio, -īre, sensi, sensum, *vb. IV* = a simţi
senum, vezi senex
sepāro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a despărţi, a separa
sepelio, -īre, -īvi (-ii), sepultum, *vb. III* = a înmormânta
septuennis, -e, *adj.* = de şapte ani
serēnus, -a, -um, *adj.* = senin, luminos
sermo, -ōnis, *s.m.* = convorbire, conversaţie
servio, -īre, -īvi, (-ii), -ītum, *vb. IV* = a sluji
servitium, -ii, *s.n.* = sclavie
servo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a păstra, a salva
servus, -i, *s.m.* = sclav
sextus decĭmus, *num. ord.* = al şaisprezecelea
si, *conj.* = dacă
sic, *adv.* = astfel
sicut, *conj.* = după cum
signum, -i, *s.n.* = semn, simbol
silva, -ae, *s.f.* = pădure
simĭlis, -e, *adj.* = asemănător
simulăcrum, -i, *s.n.* = statuie
sine, *prep. + abl.* = fără
sociĕtas, -tātis, *s.f.* = alianţă
sol, solis, *s.m.* = soare
soleo, -ēre, solĭtus sum, *vb. II* = a obişnui
solitudo, -īnis, *s.f.* = singurătate
solus, -a, -um, *adj.* = singur
somnus, -i, *s.m.* = somn
somnĭum, -ii, *s.n.* = vis, nălucire, himeră
soror, -ōris, *s.f.* = soră
spargo, -ĕre, sparsi, sparsum, *vb. III* = a împrăştia
species, -ēi, *s.f.* = înfăţişare, chip
specto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a privi (la), a se referi (la)
spero, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I.* = a spera
spes, -ēi, *s.f.* = speranţă
spongia, -ae, *s.f.* = burete
stabilio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a întări
statuo, -ĕre, statui, -ūtum, *vb. III* = a hortărî
statūra, -ae, *s.f.* = statură, înălţime
status, -us, *s.m.* = stare, situaţie
stercus, -ōris, *s.n.* = bălegar, gunoi
stillătus, -a, -um, *adj.* = cu picătura, picurat
stirps, stirpis, *s.f.* = rădăcină, neam, stirpe
sto, -āre, steti, statum, *vb. I* = a sta
stomăhus, -i, *s.m.* = stomac
strictus, -a, -um, *adj. (participiu)* = strâns, restrâns
studeo, -ēre, -ui, *vb. II + dat.* = a studia; a se strădui
stultus, -a, -um, *adj.* = prost
suaviter, *adv.* = dulce, plăcut, încântător
sub, *prep. (+ ac. şi abl.)* = sub
subeo, -īre, -ii (-īvi), -ītum, *vb.* = a (se) sui
subĭgo, -ĕre, -ēgi, -actum, *vb. III* = a supune
subĭto, *adv.* = deodată, pe neaşteptate
sudor, -ōris, *s.m.* = sudoare
sum, esse, fui, *vb.* = a fi
summus, -a, -um, *adj.* = cel mai înalt
sumo, -ĕre, sumpsi, sumptum, *vb. III* = a lua, a consuma
superfluus, -a, -um, *adj.* = de prisos
supĕri, -ōrum, *s.m., pl.* = zeii de sus (ai cerului)
superior, -ōris, *adj. (comparativ)* = mai sus
supĕro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a întrece
supplex, -ĭcis, *adj.* = rugător
supra, *prep. + acuz.* deasupra, mai presus de
surdus, -a, -um, *adj.* = surd

suscipio, -ĕre, -cēpi, -ceptum, *vb. III* = a primi
sustineo, -ēre, -tinui, -tentum, *vb. II* = a susţine, a juca (un rol)
suus, -a, -um, *pron. şi adj. poses.* = al său

T

T. = prescurtarea prenumelui Titus
tabell, -ae, *s.f.* = tăbliţă(cerată)
taceo, -ēre, -ui, -ĭtum, vb. II = a tăcea
tacĭtus, -a, -um, *adj.* = tăcut
talis, -e, *adj.* = astfel de
tam, *adv.* = atât; **tam diu** = atât timp; **tam... quam** = atât ... cât
tamen, *adv.* = totuşi
tango, -ĕre, tetĭgi, tactum, *vb. III* = a atinge
tantum, *adv.* = atât; numai
tantus, -a, -um, *adj.* = atât (de mare, de mult)
tarde, *adv.* = târziu
tardus, -a, -um, *adj.* = greoi, încet
tectum, -i, *s.n.* = acoperiş
tegumentum, -i, *s.n.* = veşmânt
telum, -i, *s.n.* = armă de aruncat, lance, suliţă, săgeată
tempestas, -ātis, *s.f.* = furtună, vijelie
templum, -i, *s.n.* = templu
temptatio, -ōnis, *s.f.* = ispită
tempus, -ŏris, *s.n.* = timp
teneo, -ēre, -ui, tentum, *vb. II* = a ţine; a stăpâni
terra, -ae, *s.f.* = pământ, ţinut, ţară
tergum, -i, *s.n.* = spate
terror, -ōris, *s.m.* = spaimă
timeo, -ēre, -ui, *vb. II* = a se teme
timor, -ōris, *s.m.* = teamă
tingo, -ĕre, tinxi, tinctum, *vb. III* = a muia (într-un lichid)
togātus, -a, -um, *adj.* = îmbrăcat în togă
tonsor, -ōris, *s.m.* = bărbier, frizer
totus, -a, -um, *adj.* = întreg, tot
trado, -ĕre, -tradĭdi, tradĭtum, *vb. III* = a încredinţa
tragĭcus, -a, -um, *adj.* = tragic
tragoedia, -ae, *s.f.* = tragedie
traho, ĕre, traxi, tractum, *vb. III* = a trage, a atrage
tranquillus, -a, -um, *adj* = liniştit, calm
transeo, -īre, -ii (-ivi), -ĭtum, *vb.* = a trece
transfĕro, -ferre, -tŭli, tra(ns)lātum, *vb.* = a muta
transfigo, -ĕre, -fixi, -fixum, *v.b III* = a străpunge
transfugio, -ĕre, -fūgi, -fugĭtum, *vb. III* = a trece la inamic
transgredior, -grĕdi, -gressus sum, *vb. III* = a trece dincolo
tremo, -ĕre, -ui, *vb. III* = a tremura
tribuo, -ĕre, -ui, -ūtum, *vb. III* = a acorda
tristis, -e, *adj.* = trist
triumphus, -i, *s.m.* = triumf
tu, *pron. pers.* = tu
tum, *adv.* = atunci
tumŭlus, -i, *s.m.* = mormânt, movilă
tunc, *adv.* = atunci
turba, -ae, *s.f.* = zarvă; mulţime (în neorânduială)
turbĭdus, -a, -um, *adj.* = agitat, furtunos
turbulentus, -a, -um, *adj.* = tulbure
tussis, -is, *s.f.* = tuse
tussio, -īre, *vb. IV* = a tuşi
tuus, -a, -um, *pron. şi adj. posesiv* = al tău

U

uber, -ĕris, *adj.* = bogat, abundent
ubi, *adv.* = unde; *conj.* = când, de îndată ce
umbra, -ae, *s.f.* = umbră
unda, -ae, *s.f.* = apă, val
unĭcus, -a, -um, *adj.* = unic
unigenĭtus, -i, *s.m.* = fiu unic
unus, -a, -um, *adj. (num.)* = unul (singur)
urbs, -is, *s.f.* = oraş
urna, -ae, *s.f.* = vas, urnă
ustus, -a, -um, (*part. perf. vb.* **uro, -ĕre, ussi, ustum**, *vb. III* = a arde) = ars
usque ad, *loc, prep. + ac.* = până la
ut, *conj.* = (ca) să; dupăcum
uterque, utrăque, utrumque, *pron. (şi adj.) neh.* = şi unul şi celălalt, amândoi
utĭlis, -e, *adj.* = folositor
utĭnam, *adv.* = o, dacă!
utrum... an, *conj.* = dacă... sau
uva, -ae, *s.f.* = strugure, ciorchine
uxor, -ōris, *s.f.* = soţie

V

vae, *interj.* = vai
vado, -ĕre, vāsi, *vb. III* = a merge, a se duce
valeo, -ēre, -ui, *vb. II* = a fi puternic, a fi sănătos; a valora
vanus, -a, -um, *adj.* = gol, deşert
varius, -a, -um, *adj.* = variat, diferit; pestriţ
vastus, -a, -um, *adj.* = pustiu, devastat, vast

velle, vezi **volo**
venēnum, -i, *s.n.* = otravă
venia, -ae, *s.f.* = îngăduință
venio, -īre, vēni, ventum, *vb. IV* = a veni
venor, -āri, -ātus sum, *vb. I* = a vâna
ver, veris, *s.n.* = primăvară
verbum, -i, *s.n.* = cuvânt
vere, *adv.* = cu adevărat
verĭtas, -tātis, *s.f.* = adevăr
verto, -ĕre, verti, versum, *vb. III* = a întoarce, a îndrepta
verum, -a, -um, *adj.* = adevărat
vespa, -ae, *s.f.* = viespe
vesper, -ĕri (și **vesperis**) *s.m.* = seară
vespillo, -ōnis, *s.m* = cioclu
vestālis, -is, *s.f.* = vestală, preoteasă a zeiței Vesta

V

veterānus, -i, *s.m.* = soldat bătrân, veteran
vetus, -ĕris, *adj.* = vechi, bătrân
via, -ae, *s.f.* = drum
vicarius, -ii, *s.m.* = înlocuitor
vicīnus, -i, *s.m.* = vecin
video, -ēre, vidi, visum, *vb. II* = a vedea
vidŭlus, -i, *s.m.* = sac de piele
villa, -ae, *s.f.* = casă (la țară)
vinco, -ĕre, vici, victum, *vb. III* = a învinge
vinea, -ae, *s.f.* = vie
vinum, -i, *s.n.* = vin
vir, viri, *s.m.* = bărbat
virga, -ae, *s.f.* = nuia, vargă
virgo, -ĭnis, *s.f.* = fecioară
virtus, -ūtis, *s.f.* = curaj
vis, *pl.* **vires,** *s.f. defectiv* = putere, forță
vis (*pers. II sg. ind. prez. al vb.* **volo, velle**) = vrei
vita, -ae, *s.f.* = viață
vitium, -ii, *s.n.* = viciu, greșeală
vivo, -ĕre, vixi, victum, *vb. III* = a trăi
vivus, -a, -um, *adj.* = viu
vocabŭlum, -i, *s.n.* = cuvânt
voco, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a chema
volĭto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a zbura (de colo-colo)
volo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a zbura
volo, velle, volui, *vb.* = a vrea
voluntas, -ātis, *s.f.* = voință, voie
vox, vocis, *s.f.* = voce
vulnus, -ĕris, *s.n.* = rană
vulpes, -is, *s.f.* = vulpe
vultur, -ŭris, *s.m.* = vultur
vultus, -us, *s.m.* = figură, chip

VOCABULAR ROMÂN – LATIN

A

acasă= **domi,** *s.f.* (locativ de la **domus**)
acoperiş = **tectum, -i,** *s.n.*
adesea = **saepe**, *adv.*
adevărat = **verus, -a, -um**, *adj.*
agricultor = **agricŏla, -ae,** *s.m.*
ajuta = **adiŭvo, -āre, -iūvi, - ūtum**, *vb. I*
animal = **anĭmal, -ālis**, *s.n.*
apă= **aqua, -ae**, *s.f.*
apăra = **defendo, - ĕre, -ndi, -nsum,** *vb. III*
ara = **aro, -āre, -āvi, -atum**, *vb. I*
arbore = **arbor, -ŏris,** *s. f.*
armată= **exercĭtus, -us,** *s.m.*
asculta = **audio, -īre, -ītum**, *vb. IV*
asemănător = **simĭlis, -e**, *adj.*
astăzi = **hodie**, *adv.*
aşadar = **ergo**, *conj.*
aşeza (refl.) = **consīdo, - ĕre, -sedi, -sessum**, *vb. III*
ataca = **oppugno, -āre, -āvi, -ātum,** *vb. I*

B

barbar = **barbărus, -a, -um**, *adj.*
bărbat = **vir, -i,** *s.m.*
bătrân = **senex, senis,** *s.m. şi adj.; comp.* **senior, -ōris**
bea = **bibo, -ĕre, bibi, bibitum**, *vb. III*
bucura = **gaudeo, -ēre, gavisus sum,** *vb. semidep.*
bun = **bonus, -a, -um**, *adj.*

C

carte = **liber, libri**, *s.m.*
casă= **domus, -us (-i),** *s.f.*
câine = **canis, -is,** *s.m.*
când = **cum,** *conj.* (v. pag 83)
celălalt = **alter, - ĕra, - ĕrum**, *pron.*
celebru = **clarus, -a, -um,** *adj.*
cetate = **civĭtas, -tātis,** *s.f.*
cetăţean = **civis, -is,** *s.m.*
ci = **sed,** *conj.*
cinsti = **honoro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
cinstit = **honestus, -a, -um,** *adj.*
citi = **lego, - ĕre, legi, lectum**, *vb. III*
coleg = **collega, -ae,** *s.m.*
colină= **collis, -is**, *s.m.*
comandant = **dux, -cis**, *s.m.*
compune = **compono, -ĕre, -posui, -positum**, *vb. III*
considera = **existĭmo, -āre, -āvi, -ātum**, *vb I*
copil = **puer, -i,** *s.m.*
corabie = **navis, -is**, *s.f.*
corăbier = **nauta, -ae,** *s.m.*
corp = **corpus, - ŏris,** *s.n.*
crede = **credo, -ĕre, -didi, -dĭtum**, *vb III*
cultiva = **colo, -ĕre, colui, cultum**, *vb III*
cunoaşte = **cognosco, -ĕre, -novi, cognitum**, *vb. III*
curaj = **virtus, -ūtis,** *s.f.*
curând = **nuper,** *adv.*
cuvânt = **verbum, -i,** *s.n.*
cuvântare = **oratio, -ōnis,** *s.f.*

D

da = **do, dāre, dedi, datum**, *vb. I*
dar = **donum, -i,** *s.n.*
dar = **sed,** *conj.*
datora = **debeo, -ēre, -ui, -ĭtum**, *vb. II*
decât = **quam**, *adv.*
destul = **sat, satis,** *adv.*
dificil = **difficilis, -e,** *adj.*
dintre = **ex,** *prep + abl.*
descrie = **describo, -ĕre, -psi, -ptum**, *vb. III*
dojeni = **vitupero, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
dori = **cupio, - ĕre, -īvi, -ītum**, *vb. III*
duşman = **hostis, -is,** *s.m.*

E

elev = **discipulus, -i,** *s.n.*
elibera = **libĕro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
exemplu = **exemplum, -i,** *s.n.*

F

faptă= **factum, -i,** *s.n.;* **actum, -i,** *s.n.*
fără= **sine,** *prep. + abl.*

fi = **sum, esse, fui**, *vb.*
fi absent = **absum, abesse, afui**, *vb.*
fi aproape = **adsum, adesse, adfui**, *vb.*
fi în frunte = **praesum, praeesse, praefui**, *vb.*
firesc = **naturaliter,** *adv.*
flanc = **cornu, -us**, *s.n.*
floare = **flos, -ōris**, *s.m.*
fluviu = **flumen, -inis**, *s.n.*
folositor = **utĭlis, -e**, *adj.*
frumos = **pulcher, -chra, -chrum**, *adj.*
for = **forum, -i**, *s.n.*
formă= **forma, -ae**, *s.f.*
forţă= **vis**, *s.f.* (defectiv)

G

gal = **Gallus, -i,** *s.m.*
german = **Germanus, -i,** *s.m.*
glorie = **gloria, -ae,** *s.f.*
grăbi (refl.) = **festino, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
grădină= **hortus, -i,** *s.m.*
greu= **diffĭcĭlis, -e**, *adj.*
grijă= **cura, -ae**, *s.f.*

H

haină= **vestis, -is**, *s.f.*

I

intra= **intro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb I*
iubi = **amo, -āre, -āvi, -ātum**, *vb I*
izvor = **fons, fontis**, *s.m.*

Î

împotriva = **contra,** *prep + ac.*
înalt = **altus, -a, -um**, *adj.*
îndrăzneţ = **audax, -acis**, *adj.*
înfăţişare = **aspectus, -us**, *s.m.*
însumi, însămi = **ipse, ipsa, ipsum,** *pron.*
întări = **firmo, -āre, -āvi, -ātum,** *vb. I*
înţelepciune = **sapientia, -ae**, *s.f.*
înţelept = **sapiens, -ntis**, *s.m.* (şi *f.*)
învăţa = (pe cineva) **doceo, -ēre, -cui, -ctum**, *vb II*; (de la cineva) = **disco, -ĕre, didĭci**, *vb III*
învăţătură= **studium, -ii,** *s.n.*
învinge = **vinco, -ĕre, -vici, victum,** *vb. III*

L

la = **ad, apud,** *prep + ac.*
lăuda = **laudo, -āre, -āvi, -ātum**, *vb I*
lecţie = **lectio, -ōnis**, *s.f.*
leu = **leo, leōnis**, *s.m.*
libertate = **libertas, -tātis**, *s.f.*
loc = **locus, -i**, *s.m.*
locuitor = **incŏla, -ae**, *s.m.*
lucru = **res, rei**, *s.f.*
lung = **longus, -a, -um**, *adj.*
lup = **lupus, -i,** *s.m.*
lupta = **pugno, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*

M

magistrat = **magistrātus, -us**, *s.m.*
mal = **litus, -ŏris**, *s.n.*
mare = **magnus, -a, -um**, *adj.*
merge = **eo, ire, ivi (ii), itum,** *vb.*
medic = **medicus, -i,** *s.m.*
meu = **meus, -a, -um**, *adj.*
mic = **parvus, -a, -um**, *adj.*
minte = **mens, -ntis**, *s.f.*
mână= **manus, -us**, *s.f.*
monument = **monumentum, -i**, *s.n.*
mult = **multus, -a, -um**, *adj.*
mulţime = **multitūdo, -ĭnis**, *s.f.*
munci = **labōro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
munte = **mons, montis**, *s.m.*

N

natură = **natura, -ae,** *s.f.*
navă= **navis, -is,** *s.f.*
navigabil = **navigabĭlis, -e**, *adj.*
navigator = **nauta, -ae**, *s.m.*
născut = **natus, -a, -um**, *adj. (part. perf.)*
nefericit = **miser, -era, -erum**, *adj.*
norocos = **fortunātus, -a, -um**, *adj.*
nume = **nomen, -ĭnis**, *s.m.*

O

oare = **-ne** (enclitic)

obicei = **mos, -ris**, *s.m.*
ocupaţie = **negotium, -ii**, *s.n.*
ogor = **ager, agri**, *s.m.*
om = **homo, -ĭnis**, *s.m.*
omorî = **neco, -āre, -āvi, -ātum**, *vb I*; **occīdo, -ĕre, -īdi, -īsum**, *vb III*; **interficio, -ĕre, -fēci, -fectum**, *vb III*
operă = **opus, -ĕris**, *s.n.*
orator = **orātor, -ōoris**, *s.m.*

P

pace = **pax, pacis**, *s.f.*
pajişte = **pratum, -i**, *s.n.*
pădure = **silva, -ae**, *s.f.*
părinte = **parens, -ntis**, *s.m. şi f.*
păstra = **servo, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
pedepsi = **castigo, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
pentru = **pro**, *prep + abl.*
picior = **pes, pedis**, *s.m.*
pieri = **pereo, -īre, -īvi (-ii), -ītum**, *vb.*
plăcere (cu) = **libenter**, *adj.*
plăcut = **amoenus, -a, -um**, *adj.*
plebe = **plebs, -bis**, *s.f.*
plimba (se) = **ambulo, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
plop = **popŭlus, -i**, *s.f.*
poem = **poema, -ătis**, *s.n.*
poezie = **carmen, -ĭnis**, *s.n.*
poet = **poēta, -ae**, *s.m.*
prieten = **amīcus, -i**, *s.m.*
prietenă = **amica, -ae**, *s.f.*
primejdie = **periculum, -i**, *s.n.*
primi = **accipio, -ĕre, -cēpi, -ceptum**, *vb. III*
privi = **video, -ēre, vidi, visum**, *vb. II*
preţui = **aestĭmo, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
prietenie = **amicitia, -ae**, *s.f.*
pronunţa = **pronuntio, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
prost = **stultus, -a, -um**, *adj.*
prostie = **stultitia, -ae**, *s.f.*
putea = **possum, posse, potui**, *vb.*

R

râu = **rivus, -i**, *s.m.*
rege = **rex, regis**, *s.m.*
retrage (refl.) = **cedo, -ĕre, cessi, cessum**, *vb. III*
rezista = **resisto, -ĕre, -stĭti**, *vb. III*
roditor = **fertilis, -e**, *adj.*
roman = **Romānus, -a, -um**, *adj.*
ruga = **oro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*

S

sabie = **gladius, -ii**, *s.m.*
sălbatic = **ferus, -a, -um**, *adj.*
sănătate = **salus, -ūtis**, *s.f.*
sănătos = **sanus, -a, -um**, *adj.*
sclav = **servus, -i**, *s.n.*
scrie = **scribo, -ĕre, -psi, -ptum**, *vb. III*
sfat = **consilium, -ii**, *s.n.*
silitor = **impĭger, -gra, -grum**, *adj.*
singur = **unus, -a, -um**, *adj.; **solus, -a, -um**, adj.*
sârguinţă (cu) = **strenue**, *adv.*
somn = **somnus, -i**, *s.m.*
soldat = **miles, -ĭtis**, *s.m.*
spera = **spero, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
speranţă = **spes, spei**, *s.f.*
spune = **dico, -ĕre, dixi, dictum**, *vb. III*
sta = **sto, stāre, stēti, stātum**, *vb. I*
stăpâni = **possideo, -ēre, -sedi, -ssesum**, *vb. II*
stea = **sidus, -ĕris**, *s.f.*
strădui (se) = **studeo, -ēre, -dui**, *vb. II*
strălucit = **illustris, -e**, *adj.*

Ş

şcoală= **ludus, -i,** *s.m.*; **schola, -ae**, *s.f.*
şti = **scio, -īre, -īvi, -ītum**, *vb. IV*

T

talent = **ingenium, -ii,** *s.n.*
tăcere = **silentium, -ii,** *s.n.*
târziu = **tarde,** *adv.*
teme = **timeo, -ēre, -ui**, *vb. II*
termina = **finio, -īre, -īvi (-ii), -itum,** *vb. IV*
timp = **tempus, -ŏris,** *s.n.*
togă= **toga, -ae**, *s.f.*
totdeauna = **semper**, *adv.*
tradiţie = **traditio, -ōnis,** *s.f.*
trăi = **vivo, -ĕre, vixi, victum**, *vb. III*
trebui = **debeo, -ēre, -ui, -itum**, *vb. II*
trezi = **excito, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*

Ţ

ţară= **terra, -ae,** *s.f.;* (în opoziţie cu oraş) **rus, ruris,** *s.n.*
ţărm = **litus, - ŏris,** *s.n.*

U

ucide = **occīdo, -ĕre, -cīdi, -cīsum**, *vb. III*
uimitor = **mirus, -a, -um**, *adj.*
uşor = **facilis, -e,** *adj.*
uşura = **levo, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
util = **utĭlis, -e,** *adj.*

V

vecin = **vicīnus, -a, -um**, *adj.*
vedea = **video, -ēre, vidi, visum**, *vb. II*
veni = **venio, -īre, veni, ventum,** *vb. IV*
vers = **versus, -us,** *s.m.*
vesel = **laetus, -a, -um,** *adj.*

CUPRINS